

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT

ÅRBOG 1994

ÅRBOG FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

1994

ÅRBOG FOR HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT

BIND 81

Udgivet af
HISTORISK SAMFUND FOR SORØ AMT

1994

Bestyrelsen:

Lektor Jørgen From Andersen, (kasserer), Suserupvej 55, Broby,
4180 Sorø. Tlf. 53 64 83 62.

Sparekassedirektør Preben V. Andersen, (formand),
Dalsgaardsvej 72, 4250 Fuglebjerg. Tlf. 55 45 37 73.

Gårdejer Helge Christiansen, (næstformand),
Glenhøjgård, Bildsøvej 29, Bildsø, 4200 Slagelse. Tlf. 53 54 75 11.

Museumsinspektør Kirsten Henriksen, Køgevej 41, 4100 Ringsted.
Tlf. 53 61 94 04.

Overlærer Bent Heegaard, Bødstrupvej 63, Sørbymagle, 4200 Slagelse. Tlf. 53 54 54 36.

Lærer Ole G. Nielsen, Knurvanggård, Lundforlundvej 8,
Lundforlund, 4200 Slagelse. Tlf. 53 58 40 16.

Graver Finn Pedersen, Erdrupvej 10, 4242 Boeslunde. Tlf. 53 54 02 51.

Museumsinspektør Margit Baad Pedersen, (sekretær),
Skudløsevej 30, Bråby St., 4690 Haslev. Tlf. 53 82 64 76

Teknisk assistent Kurt Rehder, Knivkærvej 72, 4220 korsør. Tlf. 53 58 00 31.

Revisor Lars Rynord, Vermundsvej 17, 4200 Slagelse. Tlf. 53 53 50 98.

Museumsinspektør Helge Torm, Fru Ingesevej 8, 4180 Sorø. Tlf. 53 63 25 47.

Foreningens adresse

Broby gamle Skole, Suserupvej 55, Broby, 4180 Sorø. Tlf. 53 64 83 62.

Årbogens redaktion:

Redaktionsudvalget udgøres af: Helge Christiansen, Ole G. Nielsen, Margit Baad Pedersen og
Helge Torm.

Ansvarlig redaktør: Ole G. Nielsen, Knurvanggård, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse,
Tlf. 53 58 40 16 eller 53 58 41 06.

Bidrag til næste årbog må være redaktøren i hænde senest 31. marts 1995. Hvis intet andet er
aftalt, afleveres manuskripter maskinskrivet og uden nævneværdige rettelser.

Manuskripter kan også afleveres på diskette, dog efter nærmere aftale.

I tilfælde af stofrigelighed kan redaktionen prioritere rækkefølgen og udskyde manuskripter til
det efterfølgende år.

Indhold

Forord	6
En tjenestepige omkring århundredeskiftet	7
<i>Af Edith Andersen</i>	
Luftkrigen over Sydvestsjælland i foråret 1944	28
<i>Af Ejvind Friis Jensen</i>	
Kludekræmmeren	41
<i>Af Kristian Jørgensen</i>	
Barndom og ungdom omkring Ringsted	46
<i>Af Henry Kinnerup</i>	
Et spændende liv i klosterets have	65
<i>Af Chr. A. Thomsen</i>	
Nye bøger - udgivet i 1993	82
<i>Af Ole G. Nielsen</i>	
Beretning	85
Driftsregnskab fra 1/10 1992 til 30/9 1993	88
Nye medlemmer pr. 29/7 1994	89
Ældre årbøger	89
Love for Historisk Samfund for Sorø Amt	90
Lokalhistoriske arkiver i det gamle Sorø amt	91

Forord

Historisk Samfund for Sorø Amt udskrev i 1992 en prisopgave om erindringer. Det kunne både være egne erindringer og bearbejdnings af andres erindringer. Der blev indleveret 22 manuskripter, der alle indeholdt gode beretninger. Redaktionsudvalget, som udgjorde dommerkomitéen, enedes om, at:

1. *præmien* skulle gå til fru *Edith Andersen*, Ringsted, for bearbejdning af moderens erindringer.

2. *præmien* blev tildelt gårdejer *Ejvind Friis Jensen*, Kvislemark, for sine egne oplevelser for 50 år siden, da han oplevede et bombefly falde ned.

3. *præmien* blev dubleret, således at både fru *Rigmor Jul Petersen*, St. Merløse, og gårdejer *Henry Kinnerup*, Jystrup, kunne modtage en pris for henholdsvis faderens erindringer og egne meritter.

Endelig ønskede redaktionsudvalget at bringe en bearbejdet udgave af fhv. klostergartner *Chr. A. Thomsens* omfangsrige beskrivelse af livet på Gisselfeld Kloster, da han var ung gartner på Klosteret.

En del af de tilsendte manuskripter vil blive bragt i de følgende års bøger. Udvalget takker alle der har bidraget for interessen.

Redaktionsudvalget

En tjenestepige omkring århundredeskiftet

Af Edith Andersen, marts 1978

Fru Edith Andersen, Ringsted bidrog til prisopgaven med erindringerne om moderen - Emma Jacobine Marie Jacobsens barndom og tjenestepigetid. 1885-1907.

Fru Andersen har valgt at fortælle historien med moderens egne ord, og hun har fået hjælp af sine søskende og andre, som har kendt hende.

Min mor var en god fortæller, hun kunne berette så levende om de mennesker hun havde kendt, at man næsten kunne se dem for sig. Hvad min mor fortalte, dels til hyggeligt kaffekomsammen med nabokonerne, dels når vi hjemme holdt mørkningstime før petroleumslampen blev tændt, vil jeg prøve at genfortælle, så vidt muligt med hendes egne ord.

Mor fortæller

Det første jeg kan huske var, at jeg løb min far i møde, når han kom hjem fra sit arbejde ude på banelinjen, han tog mig op på skulderen og jeg red højhest hjem. Jeg var hans øjesten, han kaldte mig sin lille putte, hvad der fik mine drilagtige brødre til at kalde mig "Put, put Emma".

Hvornår tuberkulosen holdt sit indtog i vores hjem, ved jeg ikke helt bestemt, men da jeg var ca. 4-5 år fik jeg kirtelsyge i øjnene, en sygdom der fulgte mig hele min barndom. Man mente dengang at det ville hjælpe, hvis jeg fik ringe i ørerne. Der blev trods drabelig modstand fra min side stukket huller i mine øren med en stoppenål og jeg fik min mors guldørenringe i for at det skulle hjælpe, det gjorde det også, for hver gang de blev taget af, blev mine øjne mere betændte.

Mit første møde med døden var, da et lille barn inde hos naboen døde, jeg tiggede og plagede for at få lov at se det. Det fik jeg også lov til, der blev trukket en kommodeskuffe ud, og der lå den lille og lignede en dukke. Det syn af barnet i kommodeskuffen glemmer jeg aldrig.

Min lillesøster Ida (født 12/3 1888, død 20/6 1891) var den første der bukkede under for tuberkulosen, hun blev kun 3 år gammel. Min mor var fortvivlet af sorg og ville så gerne have et andet barn i stedet. Endnu en lille Ida fik vi, hende mistede vi også. (Ida født 7/6 1892 død 28/3 1895).

Da far blev så syg, at han ikke mere kunne arbejde, flyttede vi fra Fjenneslev

til Dalmose, vi kom til at bo i et ledvogterhus, mor var endnu så rask, at hun kunne passe leddet.

Karl og Julius var blevet sendt ud at tjene hos nogle bønder, som havde lovet at tage sig af dem til de blev konfirmeret, de undgik at blive smittet, men jeg tror ikke far og mor så dem mere.

I nærheden af ledvogterhuset boede der en familie, som havde et par piger på min alder, vi legede godt sammen, men da forældrene opdagede at min far havde tuberkulose måtte de ikke lege med mig mere, det blev jeg meget ked af.

Far blev mere og mere syg, han hostede ustandselig. Mor kogte askog af hørfør, som de begge drak, jeg tror det lindrede, men noget lægemiddel var det vist ikke.

En dag sad jeg på trappestenen og knugede min dukke ind til mig, jeg vidste at noget alvorligt var ved at ske.

Der kom så en dame ud og sagde: "Lille Emma, nu er din far død". Hun tog mig i hånden og fulgte mig ind. Far lå i sengen, som om han sov, salmebogen lå under hans hage. Min mor græd og jeg prøvede at trøste hende, "kan du ikke se at far ikke er død, han trækker vejret", sagde jeg. (Anders Jacobsen døde 10/10 1894, kun 42 år gammel).

Mor, jeg og lille Ida blev boende i ledvogterhuset hele vinteren, så døde Ida i marts måned, knapt 3 år gammel og mor var blevet så syg, at hun ikke mere kunne passe leddet.

En dag blev vort bohavet læsset på en godsvogn, vi skulle hjem til min mormor i Fjenneslevmagle. Hele vejen sad mor og græd, jeg prøvede at trøste hende "far og Ida er oppe i himlen". Min mormor boede i et dobbelthus, hun passede også led, i den anden ende af huset boede min moster og hendes mand, de havde en datter som hed Vilhelmine, hun var nogle år ældre end mig. (Else Sørensen, født Larsen var enke efter ledvogter Søren Sørensen som døde 2. juli 1887, han var veteran fra 3-års krigen.)

Min moster var blind, hun var en aften, da hun ventede sig, gået alene ud, hun mødte da en varulv og blev slået med blindhed. Men det sludder skal I ikke tro på, det var noget folk på egnen sagde. "Hvad er en varulv" spurgte jeg. En varulv er en som er menneske om dagen, man kan kende ham på at han har sammenvoksede øjenbryn, men om natten forvandler han sig til et dyr og er da farlig at møde, især for gravide kvinder, men sådan noget er overtro og har ingen steder hjemme. (Det løb mig koldt ned af ryggen, når mor fortalte sådan noget.)

Min onkel, Jens Hansen, mindes jeg som en ondskabsfuld mand, men han var godheden selv over for sin blinde kone, som ikke turde gå udenfor en dør.

Jeg har set hende stryge Vilhelmine over ansigtet og sige: "Folk siger, du er så smuk Vilhelmine, men jeg kan jo ikke se dig".

Min mormor, Else Sørensen, var sund, trivelig og rødmosset, hvor hun dog kunne rende, når toget var ved at komme.

Min mor var efterhånden sengeliggende, hun nåede dog at sy alle sine kjoler om til mig, hun ville jo ikke selv få brug for dem mere, de blev syet med en bred søm forneden, så jeg kunne passe dem længe, nyt sort stof til min konfir-mationskjole var forlængst blevet købt, da jeg kun var 8 år. Jeg har set hende sidde i sengen med symaskinen foran sig og bøje sig over den, når hosteanfal-dene blev for slemme. Min mor var meget omhyggelig med at jeg læste mine lektier, selv om hun efterhånden var så svag, at hun ikke kunne løfte hovedet fra puden, hørte hun mig. Jeg snød og sad og læste op af bogen. Hvor jeg dog angrede det, da hun var død. En skønne dag var jeg også moderløs og erind-ningen om min mor i kisten, med sit mørke hår flettet i 2 tykke fletninger, søje-de sig i rækken af triste minder. (Ane Kirstine Jacobsen døde 22. juli 1895).

Mors skolegang

(Mor har tit beklaget at hun ikke lærte ret meget i skolen. Da hun startede sin skolegang, det må have været i Dalmose, var undervisningen meget mangel-fuld. Senere da hun kom i skole i Fjenneslev, måtte hun forsømme meget på grund af dårlige øjne, ofte blev hun sendt ud i gården, når de andre børn skul-le læse, fordi hun ikke måtte anstrenge sine øjne. Om sin første skole fortæller hun følgende.)

Jeg gik i skole, men det var så som så med den skolegang, vi havde en gam-mel skægget lærer, som tog de mindste af os på skødet og sad og gned sin skæggede kind mod vor. Jeg kunne ikke lide det, han lugtede af skråtobak. Undertiden stod han ude i brændehuset og kløvede brænde i skoletiden, vi sad alene i klassen og kom derud for at blive hørt i vore lektier en efter en. En-gang blev jeg smittet med lus, og jeg blev klippet skaldet, fordi mor ikke havde kræfter til at kæmme mit hår. Da jeg kom i skole hylede alle ungerne. "Der er kommet en ny dreng", og jeg fik et puf hen mellem drengene.

(Mor har vist ikke gået i skole i den korte tid der gik fra hun sammen med sin mor rejste fra Dalmose og til hendes mor døde. Om sin start i Fjenneslev skole hos lærer Balle fortæller hun følgende).

Min farmor fra Alsted, som var enke, fulgte mig i skole den første dag, hun var godheden selv, deri lignede min far og farbror hende. Hun gav lærer Balle 2 kroner og sagde: "Vær nu god ved lille Emma, hun har jo hverken far eller mor."

(Mors farmor er også beskrevet af mors fætter Kresten Sørensen i: "Nogle erindringer fra min barndom og ungdom i Midtsjælland 1885-1900". Årbog-en for Historisk Samfund 1957.

Mors farmor var Krestens mormor. Han fortæller. "Min mormor i Alsted var enke fra 1881 til 1898 og måtte i alle disse år ernære sig ved arbejde rundt på gårdene, høst og tørvearbejde, vask og slagtning. Jeg tror nok, mormor havde mange venner blandt gårdmændene, men betalingen bestod vist nok mest i naturalier. Resultatet var, at hun aldrig savnede mad, men sjældent

havde over få kroner i sin pung. To gange om året fik hun en sum, 10 kroner fra Våbenbrødrenes kasse, som morfar havde været medlem af, og 5 kroner til julen fra "Den fri fattigkasse". De skulle hentes henholdsvis hos købmand Frautner i Sorø og hos møller Beck, Fjenneslev mølle, det har været langt at gå for en gammel udslidt kone over 70 år. Alderdomsunderstøttelsen kom 1891, men jeg tror ikke mormor fik nogen glæde af den. Hun troede at det var en finere form for fattighjælp og det havde hun som alle hæderlige gamle en sand rædsel for. For øvrigt var denne hjælp i begyndelsen latterlig ringe, jeg tror 6 kroner månedlig for et ægtepar".

Jeg ved ikke om det var på grund af min fattige farmors 2 kroner, eller det var fordi lærer Balle havde medfølelse med mig, men han var altid uendelig god mod mig. Det var nu ikke alle der havde det lige godt i skolen, en lille tungnem pige fik næsten hver dag slag over hånden med spanskrøret. Hendes lille hånd var helt opsvulmet, det gjorde mig inderligt ondt for hende.

Vi sad efter dygtighed, d.v.s. øverst sad lærer Balles 2 piger, derefter gårdmandsbørnene eftersom gårdene var store til, allernederst sad de børn, som var ude at tjene, de sad mest og sov og det fik de som regel lov til, de havde jo været tidligt oppe. Jeg sad midt i klassen.

Efter min mors død var jeg henvist til min mormors omsorg, hun var meget hård og streng synes jeg, men hun har nok ikke været begejstret for at få ansvaret for mig. Så tit jeg kunne få lov, løb jeg ind til min moster, hun var den eneste, der var kærlig mod mig, og jeg hungrede efter ømhed. Ofte stod jeg og kikkede op mod himlen, jeg indbildte mig, at jeg ville kunne se min far og mor, hvis skyerne skiltes.

Jeg var nu ikke altid som jeg burde være, jeg ville ikke ret gerne gå med træsko i skole, men jeg skulle, så fandt jeg på at sætte mine sko ud under en busk i haven om aftenen, uden at mormor så det. Så skiftede jeg fra træsko til sko, før jeg gik i skole, og omvendt når jeg kom hjem. Det snyderi gik godt i lang tid, men en dag sagde mormor: "Jeg kan ikke forstå tøs, at dine sko bliver slidte når du næsten aldrig har dem på". Så turde jeg ikke lave det nummer mere. Engang havde jeg lidt penge, og jeg løb afsted: "Hvor skal du hen tøs", råbte mormor. Jeg svarede: "Jeg skal hen til høkeren og købe papir og frimærke, jeg vil skrive til Karl og Julius og fortælle dem, hvor ondt jeg har det". Jeg blev trukket indenfor og fik nogle over nakken, jeg fik ikke skrevet til mine brødre, men de kunne jo heller ikke have hjulpet mig.

Et års tid boede jeg hos mormor, så skete det, at mormor sad med sin kat på skødet (hun kunne bedre lide den end mig) så kom der pludselig en hund løbende, katten blev forskrækket og rev mormor i fingeren. Et par dage efter gik der blodforgiftning i hånden. Mormor havde kun mig til at passe sig, hun satte mig til at lægge grødomslag på, andet kunne jeg jo ikke klare, varme omslag havde været bedre.

Forgiftningen gik i kroppen og det blev besluttet, at mormor skulle på sygehuset. En hestevogn kørte op foran døren, der var lagt et tykt lag halm i bun-

den, mormor blev forsigtigt lagt derop, mens hun skreg af smerte, hendes dyne blev lagt over hende og så skrumplede vognen afsted til Ringsted sygehus, der blev tøjet sprættet af hende, sådan var hun hævet. (Else Sørensen døde 21. maj 1896).

En kort tid gik jeg for lud og koldt vand, jeg fik lidt at spise inde hos min moster, men så skete der det, at der forsvandt noget fløde fra et fad derinde. Onkel sagde, at det havde jeg drukket, jeg nægtede og sagde, at det nok var katten.

Min farbror Karl, som var ledvogter ved Bringstrup, skulle komme og hente mig. Onkel sagde, at hvis jeg ikke indrømmede, at jeg havde drukket fløden, måtte jeg ikke komme ind og sige farvel til min moster. Det kunne jeg ikke bære og måtte så tilstå noget, som jeg ikke havde gjort.

Da farbror kom, sagde onkel til ham, at han lige ville gøre ham opmærksom på, at pigen ikke var ærlig. Farbror blev vred og sagde: "Jeg kender min brorsbørn, de er gode nok".

Jeg har senere hørt farbror sige: "Tænke sig at bagtale et stakkels barn, som ikke kan forsvare sig". Lige før vi tog afsted, blev der sagt til mig at jeg måtte gå ind i mormors stue og vælge mig to ting. Jeg gik derind, kiggede mig omkring og tog så en rød pelargonie og salmebogen, som havde ligget under fars hage. Farbror og onkel lo højt, da jeg kom ud med det jeg havde valgt. Pelargonien blev min tante ved med at tage skud af, og jeg fik et eksemplar til mit bryllup.

Min farbror var en hædersmand, selv om han havde en stor børneflokk, har han aldrig gjort forskel på sine egne børn og mig. Jeg har hørt ham sige: "Ja vi tog jo Emma til os, vi kunne ikke nænne, at hun skulle ud mellem fremmede".

På det tidspunkt, hvor jeg blev optaget i min farbrors og tantes hjem, havde de 6 børn. Hansigne var konfirmeret og ude at tjene, hun rejste senere til København. Peter, 12 år, bosatte sig senere i København. Kristian, senere malermester i Ringsted, var jeg jævnaldrende med. Anna, et par år yngre end jeg, blev senere gift med parcellist Kristian Nielsen i Skellerød. Valdemar, 5 år, senere bosat i København. Julius, som kun blev et par år gammel. Senere fik de Agnes, som jeg elskede overalt på jorden, hun blev senere gift med mejeribestyrer Henry Petersen i Fuglebjerg. Som den sidste, Julius, senere snedker i Ringsted.

Da farbror og jeg nåede hjem til ledvogterhuset, stod Anna og hakkede persille, jeg gik hen, tog hakkejernet fra hende og sagde: "Nu skal jeg". Hun har senere fortalt at hun tænkte: "Det er vel nok godt, jeg fik en hjælper". Da vi blev voksne, glædede det mig altid, når Anna omtalte mig som sin søster. Min tante kunne ikke lide, at jeg havde ørenringe på. Hun tog dem af, og et par dage efter svulmede øjnene op af betændelse, jeg fik ørenringene på igen og farbror fik en jernbanemand til at tage havvand med fra Korsør til at bade mine øjne i. Det var meningen at jeg skulle skifte skole, men farbror og tante mente,

Ledvogterhus ved Bringstrup

at jeg hellere måtte blive ved at gå i Fjenneslev skole, da jeg på grund af min sygdom skulle være så meget i frisk luft som muligt og ville have godt af den lange spadseretur.

Min farbror og tante var meget flittige mennesker. Ind imellem farbror passede sit arbejde som ledvogter, stod han og forarbejdede mange husflidsarbejder, høstriver m.m. som blev solgt til høkeren og bønder i nærheden. Det gav ekstra indtægt, og der manglede heller aldrig noget i det hjem, hverken at bide eller brænde.

Mine fætre lærte også tidligt at bruge værktøj. De var uhyre fingernemme. Ved siden af huset løb et lille vandløb. Drengene havde engang skåret nogle figurer ud i træ, som de satte ned i strømmen og så stod de træmænd der og savede og huggede, jo mere strøm der var, jo hurtigere arbejdede de. Det så sjovt ud. Anna og jeg hjalp tante i huset med at gøre rent og vaske op. Når vi var færdige med det, strikkede vi hoser. Tante målte nogle armlængder garn af til hver af os, som vi skulle strikke op, før vi måtte gå ud og lege, armlængderne til Anna var lidt kortere end mine, men hun var også yngre end jeg, og vi skulle helst være færdige samtidig. Mine fætre og kusiner var meget stillfærdige børn, de blev aldrig skældt ud, det var ikke nødvendigt. Tante var rar, men temmelig indesluttet, hun stængte alle følelser inde og lærte sine børn det samme. Jeg var noget mere kæphøj, min hårde skæbne havde ikke kuet,

men snarere hærde mig. Når der kom fremmede, sagde mine fætre og kusiner ikke noget, men jeg nød det og snakkede løs, så sagde tante gerne stilfældigt: "Ja, Emma der er ikke vor egen".

Da familien skulle til fotografen var det en stor begivenhed, som der blev talt om længe i forvejen. Farbror og tante diskuterede meget, om jeg skulle med på billedet eller ej. Farbror holdt på at jeg skulle, men tante ville kun have sine egne børn med på billedet, hun fik sin vilje.

Jeg fik lov til at komme med til Ringsted, men fik besked på at vente uden for fotografen, mens familien var derinde. Det sved i mit hjerte af sorg, da jeg stod derude og kæmpede med gråden. Jeg havde til det sidste håbet, at jeg måtte komme med på billedet.

Nogen tid efter besøget hos fotografen blev lille Julius syg og døde. Da han var lagt i kiste og den stod på en stol midt i stuen, sagde farbror. "Kan I komme hen og sige farvel til lille Julius". Mine fætre og kusiner trak sig sky væk, men jeg havde jo i mit korte liv taget afsked med så mangt et lig, en lille død dreng kunne ikke gøre mig bange, jeg tog hans hånd og sagde: "Farvel lille Julius."

Da jeg var en 12-13 år lå jeg på hospital i København til behandling for mine øjne, jeg havde bind for dem det meste af tiden, men jeg kedede mig ikke, for jeg lå sammen med en københavnerpige, som hed Anna, hun var "vild på kareten" og vi havde megen moro sammen. Når vi var alene på stuen, vaskede vi dukketøj og hængte det til tørre mellem gardinerne og megen anden sjov kunne hun finde på.

Da jeg kom hjem til Bringstrup havde samværet med hende sat sine spor i min udtale: "Sikke dog en fin dame der kommer der", sagde familien, da jeg kom ind og sagde "goda" i stedet for "godav". Da jeg kom i skole igen, måtte jeg ikke læse i lange tider, jeg skulle spare mine øjne, det kedede mig at jeg skulle kigge ud i luften, når de andre børn læste, det er da ikke underligt, at jeg ikke lærte ret meget i skolen.

Jeg var efterhånden blevet en stor pige, men jeg legede stadigvæk med min dukke. Mine fætre drillede mig og en dag tænkte jeg: "Nu kan det være nok", og jeg begravede dukken under hækken. Senere da jeg blev voksen prøvede jeg at finde den igen, det lykkedes ikke, den ligger der måske endnu.

Den sommer, da jeg skulle gå til præst, havde jeg gået i skole i 7 år og behøvede altså ikke at gå der mere. Konen på nabogården ville gerne have mig som barnepige den sommer og det ville jeg hellere end at gå i skole. Farbror brummede noget, da jeg spurgte om jeg måtte: "Du har nu ellers ikke lært for meget i skolen, så meget som du har forsømt på grund af de øjne". Men jeg fik da lov at melde mig ud og glad var jeg.

(Den første oktober 1899 blev mor konfirmeret i Bringstrup kirke af sognepræst T. Aastrup, hun skulle ud at tjene nu, og den 30. oktober hentede hun sin skudsmålsbog i Bringstrup præstegård, og efter den og hvad hun har fortalt, kan jeg rekonstruere hendes færd i de 7½ år hun var tjenestepige. Jeg

*Konfirmand
1. oktober 1899*

er sikker på at de år hun boede i rolige forhold hos sin farbror og tante og deres børn har haft stor betydning for hende.

De blev erstatning for den familie, hun havde mistet, selv om hun, som hun selv sagde, undertiden følte sig som en fremmed fugl.

Jeg har kendt dem alle som nogle usædvanlige rare og sympatiske mennesker.)

”Hvad skal jeg være når jeg bliver stor?” spurgte jeg engang min mor da jeg var en 7-8 år. ”Du”, svarede hun, ”du bliver da nok gift”. Jeg gik ikke just i giftetanker og jeg sagde: ”Jamen jeg vil aldrig giftes”. ”Vil du da være tjenestepige hele dit liv? Det vil jeg altså sige dig, det er der ikke noget ved. Næ, se du at finde dig en god mand, når du bliver gammel nok, men først skal du ud at tjene for at lære at blive en dygtig husmoder”, sagde mor.

Sådan blev der sagt til en lille pige dengang (ca. 1925), ikke noget alternativ.

Ved en anden lejlighed: ”Mine piger skal ikke sidde og fise på et kontor, så står de der med håret ned af nakken, når de bliver gift og kan hverken det ene eller det andet, nå ja, håret det er jo klippet af nu om stunder, men det bliver de jo ikke dygtigere af”. Eller: ”Når du kommer ud i livet (dermed mente hun, når jeg kom ud at tjene) så skal du ikke tro, at fruene er mere værd end du, selv om de har nogle flere penge og en pige at jage rundt med, som nu for eksempel ...” og så fulgte en af de oplevelser, som hun fortalte så mange af og som jeg vil prøve at genfortælle.

Jeg spurgte engang min mor om hun havde fået nogle anbefalinger fra nogle af sine pladser. "Ikke noget der var værd at gemme på", svarede hun. "De (herskabet) var som regel smaskfornærmede, når man ikke ville tjene dem mere".

Jeg kan give min mor det bedste skudsmål, som mor og som medmenneske, alle som kendte hende holdt af hende, men hun fandt sig ikke i alting og hun kunne blive flintrende gal, hvis hun "blev trådt tilstrækkeligt over tæerne".

Som tjenestepige har hun gjort sin pligt, men hun har ikke været ydmyg og selvudslettende, det var ikke hendes natur.

Efter mors fortællinger fra den første plads hos Marie og Ole Peder Olsen i Fjenneslev, hvor hun følte sig ensom og ulykkelig, skulle man tro at det var et par halvgamle mennesker, og at der ikke var flere i husstanden end hende og de to meget gudfrygtige mennesker.

Efter at have set folketællingslisten for 1901, hvor mor med stor barnlig skrift selv har skrevet sig på, kunne jeg konstatere at Peder var 40 år, Marie 3 år ældre. Desuden var der Rasmus Olsen, 20 år og en dreng Otto Hansen, 9 år. Disse 2 har jeg aldrig hørt mor omtale.

Jeg vil nu lade mor fortælle videre.

Mine første plads var hos Peder og Marie Olsen i Fjenneslev. De var så helige så vandet drev af dem, aldrig så man et smil på deres læber, der blev altid bedt bordbøn og holdt morgen- og aftenandagter, og de kunne altid finde skriftsteder og salmevers som indeholdt et hip til mig.

Jeg har nu gjort den erfaring her i livet, at det ikke altid er de bedste kristne, de som viser det så meget udadtil. Sagde Jesus måske ikke: "Gå ind i dit kammer og luk din dør og bed til din fader, som er i løndom". Som nu Marie, hun skar et kors i fedtskålen og mumlede bønner, før hun satte den på bordet, og så sigtekagerne skar hun kors i før hun satte dem i ovnen. Jeg var en værre gnadrekasse, da jeg var ung, men der var jo ikke noget at grine af der i huset, og fri havde jeg jo næsten aldrig.

Om sommeren arbejdede man fra tidlig morgen til sen aften og om vinteren så længe der var lyst.

De lange vinteraftener blev jeg sat til at karte og sådan noget, kun lørdag aften havde jeg fri til at lave mit eget tøj.

Den første tid længtes jeg usigeligt efter familien i ledvogterhuset, kun sjældent fik jeg lov at gå en tur hjem, når så mine små fætre og kusiner så mig komme oppe på vejen, kom de løbende mig i møde, så blev der liv i huset, vidste de.

Mit værelse på gården lå afsides på et loftkammer. Da jeg skulle i seng den første nat opdagede jeg til min skræk, at sengehalmen vrimlede med mus. Det huede mig ikke, jeg har altid været bange for mus. Næste nat tog jeg en kat

med i seng, men det var ikke stort bedre. Så lå man der og hørte musenes dødsskrig når katten fangede dem og bagefter gnaskede dem i sig.

I de 2½ år jeg tjente hos Peder Olsen var jeg i kirke hver søndag. Hvis der ikke var gudstjeneste i Fjenneslev kirke, blev der spændt for en hestevogn og vi kørte til et af nabosognene. De ture nød jeg i fulde drag, jeg havde jo kun så lidt fritid.

Jeg lærte også at malke, det gik også meget godt, men der var en ko, som var sær, den ville kun lade sig malke af Marie. Hvis jeg prøvede, ville den ikke slippe mælken. En dag Marie ikke kunne være med i stalden sagde hun: "Du må hellere tage min malkekjole på, så opdager koen nok ikke noget". Min sandten om det ikke lykkedes at narre koen, men jeg måtte finde mig i at den slikkede mig op af armene. Jeg havde megen sjov af, når jeg var alene i stalden, at sende en mælkestråle over i gabet på katten, ih hvor den labbede i sig, men så begyndte alle kattene at kredse omkring mig når jeg malkede, så jeg var bange for, at Marie skulle opdage noget, så måtte jeg holde op med den spads.

Når der var markedsdag i Ringsted, fik alle tjenestefolk fri om eftermiddagen, også jeg og med Maries formaninger og skældud ringlende i ørene begav jeg mig afsted. (Jeg husker vist ikke meget forkert, når jeg mener, at mor skulle være tilbage igen til aftenmalkningen.)

Da jeg første gang var til marked, efter at jeg var kommet ud at tjene, købte jeg to små dukker, jeg var ellers vokset fra at lege med dukker, men det har sikkert været ensomhedsfølelsen, der drev mig til det. Jeg gemte dem i min kommodeskuffe under mit tøj, og så legede jeg med dem den stakket stund jeg havde for mig selv. Da jeg havde haft dukkerne et halvt års tid, tog jeg dem med hjem til Agnes og sagde: "Se hvad jeg har købt til dig".

En nat fik jeg en slem forskrækkelse. Jeg vågnede pludselig ved uventet støj og så en nabokarl stå ved min seng med et stort kræmmerhus bolcher i hånden. Han ville i seng hos mig. Jeg bad ham så mindelig om at gå igen, hvad han også langt om længe gjorde, men kun mod at jeg måtte love ham, at han måtte komme igen en anden gang. Næste morgen fortalte jeg Marie om min natlige oplevelse, hun blev forfærdet og lovede at huske at sætte slåen for døren. Nogle dage efter hørte jeg, at det raslede ved vinduet, nu havde karlen sat en stige til vinduet og kaldte: "Emma, Emma", men jeg krøb sammen under dynen og lod som om jeg sov. Sådan en tosset rad, han var over 30 år, altså dobbelt så gammel som jeg. Nu fik han strenge pålæg om at holde sig fra gården.

Den første sommer jeg var hos Peder Olsen, lykkedes det mig at få fri en søndag, så jeg kunne rejse til København og besøge min bror Karl, som var i gartnerlære. Jeg følte mig fri som fuglen og nød dagen i fulde drag, men så skete det hverken værre eller bedre end at jeg kom for sent til toget, og Karl måtte tage mig med hjem. Gartnerens kone var flink, gav mig mad og redte op til mig på chaiseloungen. Næste dag gik jeg i gartneriet og beundrede alle

de smukke blomster. Jeg misundte min bror, at han kunne gå der og arbejde, aldrig nogensinde havde jeg set noget så smukt. Karl begyndte at blive nervøs og skyndede på mig. Nu måtte jeg se at komme afsted til banegården. Mens jeg gik den trange vej alene, kom jeg til at tænke på al den ballade, jeg ville få, når jeg kom hjem. Det ville vel såmænd ikke blive værre selvom jeg blev væk en dag til. Det endte da også med at toget kørte for næsen af mig. Se, nu var gode råd dyre, jeg kunne ikke være bekendt at gå tilbage til gartneriet, men så kom jeg i tanker om Anna, københavnerpigen, som jeg lå på hospital sammen med for et par år siden, hende havde jeg altid haft en umanerlig lyst til at se igen. Jeg fandt derud og Anna blev glad for at se mig, men hendes mor blev betænkelig, da hun hørte, hvordan jeg var kommet for sent til toget 2 dage i træk. Næste dag sørgede Annas mor for at jeg blev sendt afsted med morgentoget. Jeg var noget hed om ørerne, da jeg nærmede mig Fjenneslev og jeg skal også lige love for at jeg blev skældt ud. Til næste andagt blev denne her sunget:

*Jeg arme synder træde må
med højt bedrøvet hjerte
til nådens dør og banke på
og klage der med smerte,
at jeg med synd og ondskabsdynd
fra top til fodesåle
har smittet mig, så du hos dig
oh, gud mig ej kan tåle.*

Jeg havde gang på gang spurgt min farbror, som var min formynder, om jeg ikke nok måtte sige min plads op, men han sagde, at jeg ikke måtte være sådan en flakke, som skiftede plads hvert øjeblik. Jeg måtte holde ud hos Peder Olsen i 2½ år. Efterhånden fandt jeg jo også ud af at "vende det døve øre" til Maries formaninger.

Den første maj 1902 forlod jeg så min første plads, jeg havde fæstet mig hos Jørgen Peder Andersen, også i Fjenneslev. Det var jævne og bramfri mennesker. Konen hed Emilie Sophie, desuden var der en tjenestekarl og konens gamle far på 74 år. (Desuden et par børn født 1893 og 1894 ifølge folketællingslisten.)

I kan tro der var megen nasseri på gårdene dengang, i den retning lignede begge mine pladser på landet hinanden, jeg var jo vant til at min tante var meget proper, så det var noget bagvendt at komme på landet hvor hele husstanden spiste af samme grødfad og drak af samme krus. Det var jo skik og brug på landet dengang.

Efter middagshvilen fik manden, karlen og den gamle en kop kaffe, før manden og karlen skulle i marken igen. Bagefter skulle konen og jeg drikke af de samme kopper. Konen tog sin mands kop og jeg tog karlens kop, for han

var dog den appetitligste af de 2 der var tilbage og selv om jeg tog den om i venstre hånd, sagde den gamle: "He, he, hun er tosset efter karlen". Jeg var ikke spor interesseret i karlen, selv om det var skik og brug på gårdene dengang, at karlen og pigen var kærestere.

Jeg sværmede jo i al hemmelighed for min fætter Kresten, som var et par år ældre end jeg, men han kunne da umuligt syntes om sådan et nul som mig.

Forresten holdt jeg altid min sti ren, det kan i lige stole på. Jeg ville ikke risikere at blive gift med en bondekarl og så komme til at strippe køer resten af mine dage.

Efterhånden blev det vanskeligere og vanskeligere at gå i fred for den gamle, han var tosset efter unge piger. Så snart jeg skulle hente noget i kælder eller bryggers, kom han sjokkende efter mig i sine sivsko og ville kysse mig.

Til sidst blev jeg gal i hovedet og sagde min plads op. Da Peder og Sophie ville vide grunden, sagde jeg, at jeg ikke kunne gå i fred for gamle Chresten.

Peder Andersen, som var en stor og kraftig mand, vendte sig rasende mod den gamle, som sad og krøb sammen på brændekassen, tog ham i skulderen, løftede ham op og knaldede ham ned i brændekassen den ene gang efter den anden, mens han råbte: "Har du nu været om dig igen, din gamle rad, det er jo umuligt at holde tjenestepiger på den måde".

Men nu havde jeg fået nok af landet med mus i sengehalmen, fælles grødfad og bønderkarlene, som jo var noget af det frækkeste på denne jord, det kan I lige stole på, så jeg rystede støvet af mine fødder og tog til Ringsted for at tjene, jeg var da 17½ år gammel.

Den første maj 1903 gjorde jeg så mit indtog i Ringsted. Jeg havde "solgt skindet" til mineralvandsfabrikant P. Rasmussen for 60 kr. i halvårlig løn, jeg blev der i første omgang i 2 år.

Det var en stor forandring at komme fra landet, hvor renligheden kun bestod i at feje det gamle gulvsand sammen og strø nyt på. Det var forresten noget jeg aldrig fik lært, det skulle smides på en særlig måde, så det lå i et jævnt, tyndt lag over hele gulvet. De uappetitlige spytbakker blev af og til rensed og der blev klippet et rundt stykke avispapir til, med tunger i kanten, til at lægge i bunden. Alt det var nu heldigvis overstået.

Jeg kan godt lide renlighed, men jeg syntes somme tider at fru Rasmussen gik for vidt, når vi gjorde hovedrent. Vi ryddede en stue af gangen, bar møbler og tæpper ud i gården, hvor det blev banket og børstet efter alle kunstens regler. Alt inde blev sæbevasket grundigt, også Rasmussens sure piber, de blev alle taget ned af pibebrættet og lagt i sæbevand. Han brummede som en olm tyr, så længe det stod på. Men det hjalp "ingen kære moder" alt skulle være rent.

Der var en kappestrid fruene imellem om, hvem der havde det reneste hus, det hvideste vasketøj og de mest arbejdsomme tjenestepiger. Når der var dameselskab (jeg vil nu kalde det kaffeslabberads) så var det stående samtaleemne, hvor meget pigerne kunne udrette. Det var ret irriterende, for der var altid

fruer imellem der roste deres piger i høje toner og pralede af dem, så fik vi mere almindelige piger revet det i næsen bagefter.

Engang fru Rasmussen fortalte om, hvor ualminelig meget fru Dømlers pige kunne udrette, blev jeg gal og sagde, at jeg var da ligeglad med, hvad sådan en sladremadamme sagde. Det morede fru Rasmussen sig meget over. Jeg kom til at tænke på bagefter, at det var hendes bedste veninde, jeg kaldte en sladremadamme, så kunne hun jo tro, at jeg også syntes, at hun var det. Forresten var fru Dømler en flink kone og ikke nogen sladremadamme.

En vaskedag dengang, det var et slid kan I tro. Først blev tøjet lagt i blød natten over i sodavand, de værste pletter var i forvejen blevet smurt ind i grøn sæbe. Næste dag blev det skiddenkogt, d.v.s. varmet op så det lige netop "så kog" (boblede i kanten af gruekedlen). Næste dag gik det løs for alvor. Vi gned og gnuppede tøjet på hver sit vaskebræt, derefter blev det renkogt, det fineste først, duge, fint undertøj, lyseduge og sådan noget. Der var mange gruekedler fulde. Derefter skyllede vi det 4 gange med blånelse i det sidste hold skyllevand.

Tegloumsvej, byens tørreplads

Dagen efter blev tøjet læsset på en trækvogn og jeg kørte det ud til Teglovnsvejen, som var byens tørreplads dengang. Der var endnu ikke bebygget, men der var træer i begge sider af vejen. Der trak vi tøjsnore fra træ til træ, det gjaldt om at komme tidligt og få snuppet de bedste pladser.

Så gik jeg derude hele dagen og passede på tøjet, jeg syntes det var en hel fridag, man kunne gå der og sludre med de andre piger og kigge ud over de åbne marker, dejligt vejr var det gerne altid, når vi tørrede tøj.

Op ad dagen kom fru Rasmussen med kaffe, hun skulle jo også beundre sit tøj og konstatere, om det nu også var hvidere og finere end de andre fruers tøj. I kan tro det var et smukt syn med al det blafrende vasketøj på snorene. Det var nu også kun det pæneste tøj, der kom med ud på Teglovnsvejen, det mere gamle og slidte fandt man ud af at tørre hjemme.

Da jeg fyldte 18 år (27. oktober 1903) kom der en pakke til mig fra min bror Karl, han var efter at han var udlært gartner, rejst til England for at lære noget mere på et stort blomstergartneri. Da jeg lukkede pakken op, så jeg det smukkeste sølvur, med mine forbogstaver indgraveret på forsiden af kapslen, det skulle jeg have i fødselsdagsgave. På et vedlagt kort havde Karl skrevet et vers.

*Som roser og liljer nu pryder din kind,
og glæden kun taler fra øjet,
gid således lykken må bo i dit sind
og gøre dig altid fornøjet.*

Hvor blev jeg dog glad for det ur. Så tit jeg kunne se mit snit til det, løb jeg op på værelset, tog det op i hånden og beundrede det.

Da jeg havde tjent hos familien Rasmussen i knapt 2 år, fik jeg lyst til at komme til at tjene i en anden by, helst ved havet. Min fætter Kresten, vi var nærmest sådan lidt halvforlovede, syntes jeg skulle søge plads i Haslev, der var han lige gået i lære til typograf. Han havde ellers lært skrædderfaget hos Niels Larsen i Bromme, men han havde ikke lyst til at være skrædder hele sit liv. Den 1. maj 1905 rejste jeg fra Ringsted og satte kursen mod Kalundborg. Jeg havde fæstet mig hos kordegn og kantor Johs. Olsen for en halvårig løn af 72 kr. Jeg havde set en annonce i avisen, hvor de søgte en enepige og skønt jeg blev advaret mod at søge udenbys, der kunne jo være noget muggent ved det, skrev jeg til dem og søgte pladsen og sendte et billede med. Jeg mente det måtte være rare mennesker, når manden var kantor. Jeg var forhåbningsfuld, da jeg ringede på, fru'en lukkede op og det første hun sagde efter at have målt mig med øjnene fra øverst til nederst. "Herregud, hvor er De dog lille, og jeg som troede, at De var en stor og kraftig pige, efter billedet at dømme, og så kommer der sådan et lille nips. De kan bestemt ikke skræve op i vindueskar-men, som min datter kan".

Jeg syntes nok det var en underlig velkomst, men jeg blev mere betænkelig da jeg næste dag blev sendt til købmand og kommissen spurgte om hvordan

Kantor Olsens dagligstue

det gik med hr. Olsens øre. ”Jeg har godt nok set, hr. Olsen har bind om hovedet, men jeg ved ikke, hvad der er i vejen”, svarede jeg. ”Jo”, sagde kommissen, ”det er da konen der har bidt ham i øret”. ”Tak spids”, tænkte jeg, ”det lyder ikke godt”. Da jeg fik at vide at de altid søgte piger udenbys, fordi de ikke kunne få nogle i Kalundborg, besluttede jeg mig at få sagt op i tide, men jeg var jo fæstet for et halvt år.

Til at begynde med var fru Olsen såmænd ikke så slem endda, hun fortalte mig, at den forrige pige gik og tudede altid, hun kunne ikke forstå hvorfor.

Det lykkedes ikke fru Olsen at få mig til at tude før den sidste dag, hvor hun smed mig på hovedet ned ad trapperne.

(Vi lå flade af grin når mor fortalte om sine sammenstød med fru Olsen, hun blev gerne så ivrig, at hun tog fat i en af os og ruskede os for at vise, hvordan fru Olsen opførte sig).

Olsens datter var ca. 30 år gammel, hun var lærerinde og ualmindelig sød og venlig, men det var tydeligt at hun led under moderens luner. Da hendes forældre en dag var ude, havde hun inviteret nogle veninder. Det blev en hyggelig eftermiddag, hun ligesom foldede sig ud som en blomst og spøjte og lo hele eftermiddagen.

En søndag eftermiddag blev jeg inviteret med familien ud at køre i charabanc, og jeg tog mit pæneste tøj på. Da jeg kom, udbrød fru Olsen: ”Gudfader

bevar mig vel, hvor er De dog fin, man skulle tro, at det er Dem, der er datteren". Jeg havde en bluse på, som hun havde foræret mig, den jeg også er fotografert i, med mit ur på brystet og et smykke: "Tro, håb og kærlighed" på kraven.

En søndag hvor jeg havde fri, kom Kresten for at besøge mig. Han kom cyklende fra Haslev. (En strækning på ca. 85 km.) Han havde sit fotografiapparat og stativ med, der skulle jo tages et billede af mig på Møllebakken med byen som baggrund. Jeg blev stillet op, men jeg måtte gang på gang flytte mig, for ikke at skygge for kirken. Resultatet blev da også at kirken lå pænt midt i billedet, mens kun det halve af mig var med. Jeg blev meget fortørnet, da jeg så det billede.

Kresten kom ikke for at tage billedet om, men det har jo også været en anstrengende tur, så det er der vel ikke noget at sige til.

Jeg fik hurtigt min sag for med fru Olsen, hun var så proper, at hun var umulig at gøre tilpas, men jeg gav ikke 5 flade ører for hendes renlighed, da jeg en dag kom bag på hende og så, at hun skurede sin natpote i bunden med karskruppen, som vi brugte i køkkenet.

En dag satte fru Olsen mig til at skure et gulv, og jeg gjorde det efter alle kunstens regler. Hun var ikke tilfreds med trinnet, og kommanderede mig til at gøre det om. Det gjorde jeg så, og mente at det var i orden. Endnu en gang måtte jeg gøre det om, og jeg var godt gal og da jeg lidt efter kom og så, at hun selv lå og skruppede på trinnet, røg det ud af munden på mig: "Nej, den kælling er da ikke rigtig klog". Fru Olsen smed skurebørsten hen af gulvet og løb ned og sladrede til manden. Lidt efter kom han stiltfærdigt sjokkende: "Hør Emma, har De sagt at min kone ikke er rigtig klog?" "Ja, det har jeg", svarede jeg kampberedt. "Sådan må De ikke sige, vil De love mig ikke at gøre det en anden gang" sagde Olsen. Det lovede jeg så og kom først bagefter til at tænke på, at han vist gav mig ret.

Så ung jeg var dengang, kendte jeg ikke noget til sindets sygdomme. Når fru Olsen havde været rigtig tosset en overgang, kunne hun være flink bagefter, men man viste aldrig, hvor man havde hende og jeg var altid på vagt overfor hende.

En anden gang stod vi og vaskede bluser ved køkkenvasken, pludselig giver hun mig et puf i siden med albuen. Jeg flyttede mig lidt og lod som ingenting. Så puffede hun igen, men så puffede jeg igen. Så sagde hun: "Hvis jeg gjorde Dem Deres ret, så stak jeg Dem en på kassen". "Ja værsgod De får 2 igen", svarede jeg. Ih, hvor blev hun tosset, ned at sladre til manden. Han kom og bad mig om at lade være med at svare igen. Det lovede jeg ham, men det var svært at holde løftet, for næste gang fru Olsen blev for skrap, blev jeg harm og "tog bladet fra munden" og svarede igen. Det gjorde mig inderligt ondt for den stakkels mand, han var så rar, og det var synd for ham.

Da først jeg havde fået sagt op, det skulle ske 3 måneder før, ellers var man automatisk fæstet et halvt år mere, blev det endnu værre at begå sig.

Jeg havde hele sommeren skrevet sammen med Astrid og Margrethe, vandfabrikant Rasmussens halvstore piger, som jeg altid var kommet godt ud af det med. De fortalte, at de skulle skifte pige til november. Jeg blev tilbudt at komme tilbage i min gamle plads. Jeg tog mod tilbuddet, og glædede mig til at komme tilbage til Ringsted.

Den sidste måned før min afrejse, skulle jeg gøre hovedrengøring, så der kunne være fint når den nye pige kom. Storvasken blev også ordnet umiddelbart før og da fru Olsen ikke kunne finde på mere, hev hun alle gryderne frem - og der var mange - og spurgte om jeg syntes de var lige så fine som da jeg kom. Det måtte jeg jo indrømme, at det var de ikke. "Vil De så sørge for at de bliver det", sagde hun. De sidste dage gik så med at skruppe pander og gryder med halvmvisk og sand, både udvendig og indvendig, lige til de skinnede som katteskidt i måneskin.

Fru Olsen sagde at jeg havde værsågod at gøre køkkenet i stand efter middag den dag jeg rejste. Dertil svarede jeg: "1. novembers dag kl. 12 går jeg". Men da dagen kom ville jeg alligevel vise mig fra den pæne side. Der var jo god tid, toget gik ikke før hen på eftermiddagen, og min kommode og symaskine var sendt dagen før. Et kvarter i 12 kom fru Olsen og lagde min løn på køkkenbordet uden et ord.

Jeg vaskede op og gjorde køkkenet pænt i stand, før jeg gik ind på værelset for at vaske mig og klæde mig om, jeg stod netop halvnøgen til bæltestedet, da fru Olsen kom farende: "Er De ikke rejst endnu, kan De komme ud", skreg hun. Hun greb fat i mig, trak mig ud på køkkentrappen, og gav mig et gevaldigt puf, så jeg tumlede ned, det var et Guds under, at jeg ikke kom til skade. Bagefter smed hun min kuffert efter mig, den var ikke lukket, og tøjet flød ud til alle sider. Til slut kom træskoene bum, bum, bum sagde det hele vejen ned. Der lå jeg så og tudbrølede mellem alle mine ting.

Fruen nedenunder, havde hørt spektaklet og kom og lukkede op: "Men lille Emma dog, hvad er der i vejen". "Det var fru Olsen, der smed mig ud" hulkede jeg. Hun var så rar, og hun vidste jo godt, hvad fru Olsen var for en, hun trøstede mig og jeg fik lov at komme ind, så jeg kunne få vasket mig og pakket kufferten, så jeg var ganske net, da jeg begav mig afsted til toget.

Det følgende år frem til 1. november 1906 tjente jeg så hos vandfabrikant Rasmussen, og jeg var kureret for at søge udenbys mere.

Den følgende vinter lærte jeg Marius at kende. Den første gang jeg så ham var til en maskerade. En maskerade dengang, det var noget af det sjoveste, man kan tænke sig, hvor var folk dog opfindsomme. F.eks. kom der en kakkeldovn spadserende ind og stillede sig i et hjørne og selv om den ikke var ude at danse, fik den førstepremie.

Marius kom og tog mig op til dans, han fortalte at han var tømrer og var fra Slangerup, men ikke hvad han hed. Lidt efter kom han igen, mente jeg, han fortalte også at han var tømrer og var fra Slangerup. Jeg blev helt forvirret, mon han ikke kunne huske at han havde fortalt mig det en gang.

Så blev mystikken hævet, da den første kom igen og sagde "det er irriterende med ham min bror, han skal altid have fat i de piger jeg danser med.

Efterhånden kunne jeg se forskel på dem, jeg forelskede mig i Marius, han havde klare blå øjne, der tindrede af liv og humør og han var fuld af sjove historier. Han havde lært i København og var nu med til at restaurere Sct. Bendts Kirke. Han havde arbejdet så langt væk som på Hyllekrog på Lolland, hvor han var med til at bygge fyrtårnet.

Efterhånden så vi mere og mere til hinanden, og en skønne dag skulle jeg med Marius hjem og hilse på hans far og mor. Da vi nåede hen til vejen der gik op til huset bad Marius mig om at tage mine ørenringe af, for dem ville hans moder ikke synes om. Jeg tog dem af, de havde været min mors og jeg havde gået med dem siden jeg var 5 år. De kom aldrig på mere, jeg solgte dem til en guldsmed og købte et par manchetknapper til Marius i stedet.

Min tilkommende svigerfar var ved søen for at arbejde på en båd. "Goddag far", sagde Marius. Hans far kiggede op, og jeg blev helt forskrækket, jeg havde ikke fået at vide, hvor vansiret han var. (Chr. Petersen havde som barn fået en brødkrumme i øjet, hans far tog ham med til barberen, som kludrede med det. Den skæve mund var følgerne efter tandkrampe.)

Når vi besøgte min farbror og tante, fandt børnene hurtigt ud af at gemme alt, hvad der var af bøger og blade, for hvis der var noget Marius kunne læse i, fik de ingen fornøjelse af ham. Det er da også efter ham, at alle vore unger er så læsetossede. (Mor regnede læsning for tidsspilde i hvert fald for piger.)

Da vandfabrikant Rasmussens piger var blevet konfirmeret syntes fru Rasmussen at nu var det på tide at jeg begyndte at sige De og frk. til dem. Jeg fnøs af harme, det var dog for galt, sådan et par langbenede pigebørn, som jeg havde gået og pjanket med, jeg lod som om jeg ikke hørte det i første omgang.

Da opfordringen blev gentaget, sagde jeg, at jeg ikke ville sige De til Astrid og Margrethe så længe de sagde du til mig. De fik så besked på at sige De til mig, selvom fru Rasmussen synes at det var noget pjat at sige De til en tjenestepige. I kan ikke forestille Jer, hvor megen snobberi der var dengang. Pigerne kunne naturligvis ikke huske at sige De til mig, og så fik de omgående du igen. Da de så blev ved med al deres De og frøkenpjat, blev vi enige om at jeg hellere måtte søge en anden plads. Vi blev dog senere fine venner igen, og jeg var tit på snusvisit hos fru Rasmussen. Da der var gået nogle år, var der sket noget med Rasmussen, han kendte ikke sin kone og børn og behandlede dem som fremmede. En dag jeg var der sagde fru Rasmussen: "Nu kommer Rasmussen, han kender dig nok ikke, men bare lad som ingenting". Da Rasmussen så mig lyste han op i et stort smil: "Næ goddag Emma". "Kender du Emma" sagde fru Rasmussen forbavset. "Ja det gør jeg da" svarede han "hvor arbejder Marius for tiden? Jeg ser ham køre forbi hver dag". Fru Rasmussen besøgte også mig flere gange, hun sagde engang til en jeg kender: "Jeg skal ud at besøge Emma, min gamle pige, hende holder jeg så meget af".

Nå, så skulle jeg ud at søge plads igen, uden at have en anbefaling at vise

frem. Jeg ville ikke tigge om nogen. Der blev en plads ledig som stuepige hos manufakturhandler Christoffersen på hjørnet af Sct. Bendtsgade og Nørregade, den søgte jeg på. Da fru en spurgte om jeg havde nogle anbefalinger, sagde jeg, at det havde jeg ikke. Dertil sagde fru Christoffersen: "Det gør ikke noget, når De har været så længe i den plads, er det anbefaling nok".

Det var et meget fornemt hjem, jeg var kommet til. Foruden mig var der en kokkepige, som hed Helene. hun kom lidt sammen med Marius' bror Karl, men det holdt hurtigt op, bedstemor i Slingerup brød sig ikke om hende.

Jeg kan huske, at når der var pandekager på menuen, så måtte Helene flintre fra køkkenet til spisestuen med nybagte papirtynde pandekager til Christoffersen, han ville have dem lige fra panden. Ellers kom kokkepigen aldrig i spisestuen.

Det mest nederdrægtige arbejde jeg havde i den plads var at gøre rent på

*Far og mor på
forlovelsesdagen.*

C. Christoffersens systue. Det er "Trissen" nr. 2 fra venstre.

systuen. Jeg havde mangen en kontrovers med direkticen, en modbydelig halvgammel jomfru, hun skældte mig ud i sypigernes påhør bare der lå en smule trævl på gulvtæppet i prøveværelset, hvor de fine fruere prøvede kjoler. Når kunderne kom var hun slesk og underdanig, overfor sypigerne og mig var hun en væmmelig havgasse.

(Hun boede senere på Holbækvejen og hver gang mor så hende gå forbi sagde hun: "Der går den modbydelige trisse".)

Trissen blev forresten gift for første gang efter at hun var flyttet ind på Benløse Alderdomshjem, til stor fornøjelse for de andre beboere som lavede grin med det.)

Da jeg havde været i min nye plads et par måneder, blev jeg klar over at jeg var på vej med Regner. Marius og jeg blev nødt til at gifte os. Jeg var jo fæstet til 1. maj 1907, og brylluppet blev bestemt til 4. maj.

Det var imidlertid svært for mig at klare det hårde arbejde så længe, og jeg bad om at måtte rejse en måned før, men det blev afslået. Helene hjalp mig med de værste tunge tag, men alligevel måtte jeg give op.

Først i april gik jeg til fru og sagde, at jeg ikke kunne mere. "Så får De ikke Deres løn", sagde hun.

På det tidspunkt havde jeg 2 måneders løn tilgode, dem kunne jeg godt "skyde en hvid pind efter" hvis jeg rendte af pladsen i utide. Jeg pakkede mine ting og tog hjem til min farbror og tante i ledvogterhuset ved Bringstrup.

(Skudsmålsbogen var i brug for sidste gang 4. april 1907, hvor der blev meldt afgang fra Ringsted til Sigersted).

Vi ærgrede os ikke så lidt over de 2 måneders løn, jeg havde sat til. Marius og jeg blev enige om at prøve at snakke med Christoffersen om det.

Han sad nok så fornemt og overlegent på sit kontor, da vi kom. Marius spurgte pænt, om vi ikke nok måtte få de penge, som jeg jo da havde arbejdet for. Men han sagde nok så overlegent: "Nej, min gode pige, når De render af pladsen i utide, har De ikke ret til Deres løn". Så sagde Marius: "Hvis De tror at de penge kan gøre Dem mere velhavende, kan de vel ikke gøre os fattige". Vi gik og knaldede døren i efter os.

Der er jo så meget at bruge penge til, når man skal stifte hjem og vi havde haft hårdt brug for de penge. Vi gik til Slangerup og klagede vor nød. Bedstefar sagde: "Det kunne den mand ikke være bekendt, han skulle skamme sig, han kan da nok forstå at du rejste fordi du var nødt til det, men jeg solgte en kalv i går, de penge skal I få, I har hårdt brug for dem.

Vi blev viet i Sigersted kirke og da vi kom op ad bakken, begyndte klokkerne at ringe. Det var min farbror der havde bestilt dem, han og tante havde sat alle sejl til for at gøre dagen festlig.

Inde i kirken var der smukt pyntet med bøgegrøne, de var tidligt om morgenen hentet i Vrangskov, det havde Marius søster Thora sørget for. Da jeg så stod foran alteret ved siden af Marius, tromletyk som jeg jo var, begyndte præsten sin tale til os sådan: "I to unge mennesker, som jo allerede har begyndt jeres ægteskab". Da ønskede jeg at kirkegulvet måtte revne og opsluge mig, så flov blev jeg. Min farbror var rasende: "Det kunne den præst ikke være bekendt, det skal jeg nok fortælle ham en dag". Kender jeg ham ret, har han også gjort det.

Min mors liv blev aldrig nogen dans på roser, men hun blev det elskede midtpunkt i sin stadig voksende familie. De første 6 børn på mindre end 10 år, derefter 2 mere. Senere kom børnebørnene til. Alle kunne lide at høre hende fortælle om gamle dage. Hun blev født 27. oktober 1885 og døde 23. februar 1965. Der er altså nu gået 13 år siden hun døde. Som ringe i vandet er familien spredt langt omkring. For disse mange efterkommere, nu og i fremtiden er disse linier skrevet, for at hun for dem, som ikke har lært hende at kende, må være lidt mere end et ansigt på et gammelt fotografi.

Det sidste billede af mor, 1964.

Luftkrigen over Sydvestsjælland i foråret 1944

Af Ejvind Friis Jensen

Gårdejer Ejvind Friis Jensen, Kvislemark har samlet sine erindringer om hvorledes krigen berørte hans hjemegn.

Det er historien, som den 16-årige skoleelev oplevede den. Hele erindringsstoffet er samlet i et hæfte på 52 sider, der blev indleveret til prisopgaven. Her gengives to afsnit fra erindringsstoffet.

En flyver faldet ned ved Haldagerlille

Fastelavnssøndag den 20. februar 1944 indleder de allierede en ny luftoffensiv mod Tyskland. 316 flyvende fæstninger passerer Danmark ved middagstid, de kommer i luftkamp med tyske jagere over Fyn, hvor 7 tyske jagere må bide i græsset sammen med 3 amerikanske bombemaskiner. Den ene når Sjælland og falder ned på Valdemarsmindes marker ved Haldagerlille. Næste dag hører vi om det i skolen på Hindholm, og vi cykler så en 4-5 klassekammerater derhen ved vraget hver eftermiddag efter skoletid i tre dage for at hugge forskellige ting fra maskinen.

De to første dage var der kun et par tyske vagter til at passe på vragdelene, som var spredt over en stor mark. Vagterne kunne ikke være alle vegne, så når de var i een ende af marken og skældte ud over, at vi brækkede dele af der, var der altid i den anden ende af marken drenge, som fjernede ting, som tyskerne ikke skulle have sendt ned til Tyskland og efterligne i deres krigsproduktion. Blandt delene jeg fjernede, var store stykker af kort over den Engelske kanal og Nordfrankrig samt et over Østersøen med Øland og Gotland.

Tredie dag ved Haldagerlille var det dog lige ved at gå galt. Vi havde dagen forinden bemærket, at tyskerne havde samlet patroner og andre dele på en gummivogn, som vi ikke kunne komme nær. Vi brækkede så små stykker af vragdele af forskellige steder på marken og gjorde dem efterhånden rasende. Førstedagen havde jeg ved en mergelgrav opdaget et hul i jorden med ca. 50 l. smøreolie. Nu var olie en mangelvare, som vi hjemme i landbruget manglede til smøring af maskinerne. Så andendagen havde jeg en dunk med, som jeg ville fylde med olie. Men den gik ikke. En tysk vagt jagede mig væk og beordrede mig til at smide dunken. jeg blev godt sur, og ville så næste dag tage en æske tændstikker med. For når vi ikke måtte bruge af den fine smøreolie, så

skulle tyskerne heller ikke have den. Jeg sikrede mig så, at der ingen vagter var i nærheden og lagde mig på maven ved hullet og strøg den ene tændstik efter den anden, - men olien ville ikke brænde. Jeg manglede et stykke twist. Da jeg er lige ved at opgive at få brændt den af, råber een bag mig på tysk, hvad jeg laver der. Jeg drejer hurtigt hovedet og kigger lige op i en bajonet. Det var ikke så godt. Jeg forsøger at spille dum og fortæller ham, som han jo kan se, at jeg er interesseret i at finde ud af, om det stof kan brænde. - "Herauss" brøler han. - "Jawohl" svarer jeg og er hurtigt væk. Men vi var ikke færdige med her-folket af den grund.

Vi havde i skolen den dag aftalt at gøre det sidste og store kup, idet tandlægens og doktorens sønner i Fuglebjerger, nemlig Poul Gowertz Rasmussen og Niels Fock, ville søge at stjæle så meget ammunition fra gummivognen, som de kunne bære væk. Vi aftalte så, at vi to andre skulle aflede tyskernes opmærksomhed ved i den anden ende at brænde olien af og skramle kraftigt med de vragele, som lå der. Det mislykkedes at afbrænde olien, men vi fik dog rumsteret så meget med delene deromkring, at alle tre eller fire vagter kom ned og skældte os bælden fuld. Imedens vi fik trukket tiden ud ved at diskutere med dem, var det lykkedes Poul og Niels at liste bag om ammunitionsvognen oppe på bakken. De fik fyldt lommerne og fik favnen fuld af patroner, hvorefter de roligt travede afsted i sydvestlig retning væk fra pladsen. De var heldigvis nået et godt stykke, da vagterne opdagede det og fik mistanke. Disse skulle nu først op til vognen for at se, om der manglede noget. Vi knægte fulgte med og forsøgte at sinke dem ved uafbrudt at snakke med dem. Da de så nåede derop og så at der manglede en del, blev de gale og råbte efter Poul og Niels, som dog fortsatte. Vi bedyrede tyskerne, at de ikke havde taget noget, for det kunne de ikke bruge nogen steder alligevel. - Desværre ankom der i det samme en stor, grov officer i bil. Han fortalte vagterne, hvad der var hændt. Han brølede så "halt" efter Poul og Niels, men disse begyndte nu at løbe, og han brølede igen: "Halt, oder ich schiesse". De var nu nået langt væk, men kvajet hævdede pistolen og tog omhyggeligt sigte. Jeg stod få meter fra ham, og det var modbydeligt at se, at han ville skyde mine to kammerater. Så jeg fik den tanke at fare hen og skubbe til ham, men det var vist ikke så heldigt. Jeg var lamslået, da han sendte to skud efter dem, men det var heldigvis forbiere. Og jeg var lettet, da jeg så, at de fortsatte med at løbe, og tyskerne ikke gjorde tegn til at forfølge dem. Men jeg forlod hurtigt og diskret stedet og cyklede hjem.

Næste dag vi kom i skole, var vi spændt på at høre, om Poul og Niels var blevet ramt. Det var de ikke, men de havde tabt en hel del patroner, da de skulle til at løbe for livet, og de var godt sure på os, for at vi ikke havde gjort noget. De bebrejdede os endda, at vi ikke havde skubbet til tyskerens arm, da han fyrede pistolen. - Men fem bevæbnede tyskere havde vi knægte ikke lyst til at fare på, vi var magtesløse.

Det her omtalte var lidt af baggrunden for, at vi hadede tyskerne.

Flykatastrofen i Venslev 9. april 1944

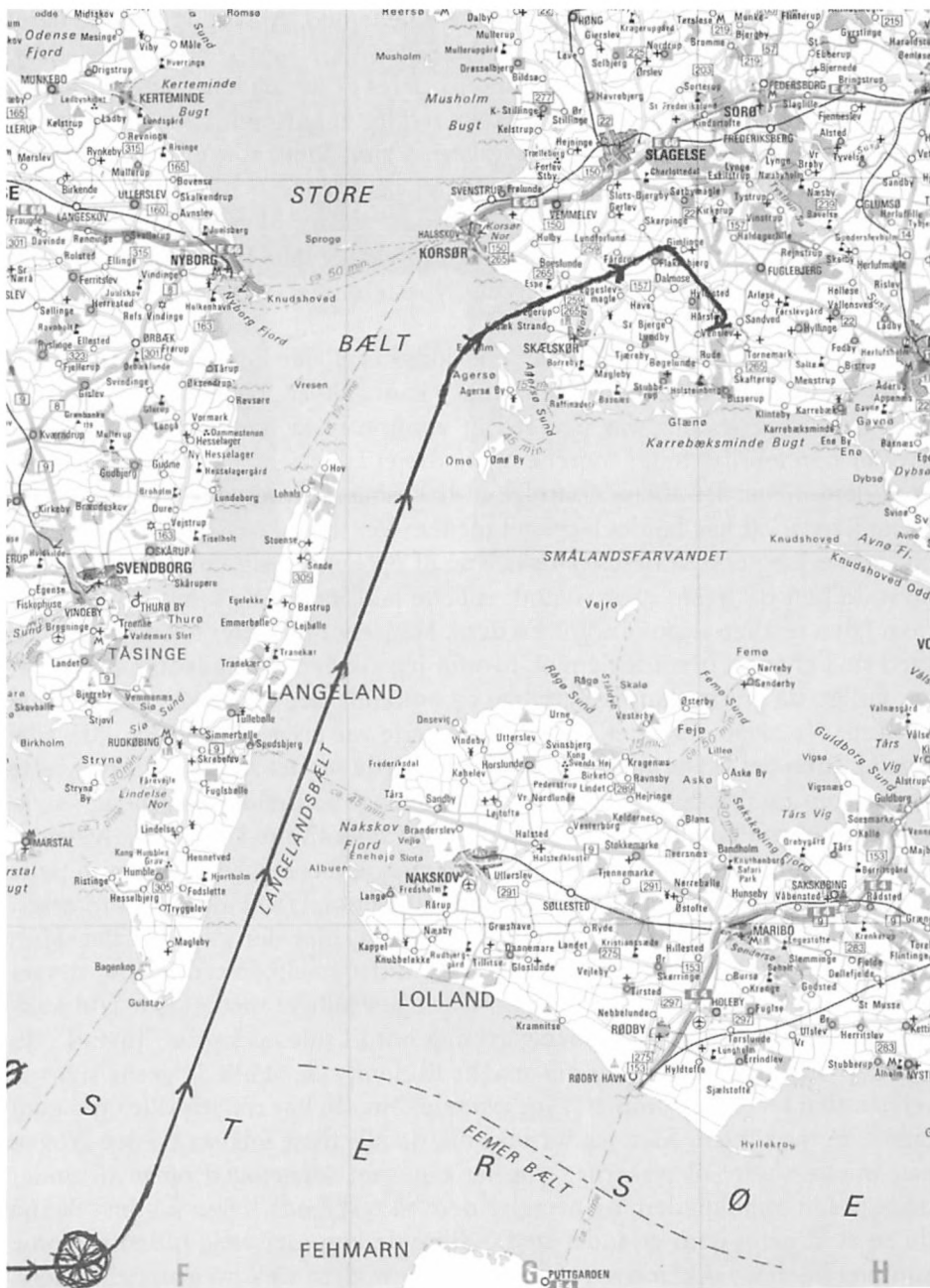
De mange natlige overflyvninger, vi havde haft af engelske bombemaskiner fra RAF på vej til og fra bombninger i Tyskland og Polen blev i foråret 1944 suppleret med overflyvninger af store formationer af amerikanske Liberator-bombemaskiner. Således kom der Påskedag 1944 på 4-årsdagen for Danmarks besættelse i klart vejr en flok "Flyvende Fæstninger" fra USAF med kurs østover.

Hjemme på min fødegård var den dag en mærkedag, idet min far efter min mors død giftede sig igen, og netop den dag havde han og min anden mor været gift i 12½ år, men man havde besluttet ikke at festligholde dagen dels på grund af rationering af fødevarer, hvoraf der var knaphed på mange ting. Flere slags erstatningsvarer var næsten uspiselige, - dels var det næsten ikke til at transportere gæster frem og tilbage, idet tog og busser næsten var ophørt med at køre. Private biler var opklodsede, og de få hyrevogne, som kørte på generatorgas, havde meget små rationer af vådt generatorbrænde. Endvidere kunne vi næsten ikke tænke på at holde fest midt i alle de grusomheder, der skete under krigen både ved fronterne men også i vort fredelige, lille land, hvor røverier og mord var blevet ret så almindelig læsning i aviserne.

Aftnerne før påske havde jeg lavet hvedemel til bagningen, idet mine to brødre kom hjem på ferie, og da der var knaphed på mel, måtte vi selv lave det. Det var godt nok forbudt, men det var der så meget, der var. Al brødkorn skulle afleveres til staten. - Hveden blev malet meget fint til mel to-tre gange på kværnen og derefter sigtet. Jeg havde konstrueret en sigte, som bestod af en træramme på fire ben med finmasket messingnet i bunden. En aksel midt igennem med fire pinde på endestykkerne og et håndtag i den ene ende udgjorde hele mekanikken. Jeg stod i bryggerset ved det lange slagterbord og lavede mel. Vinduet var som altid efter mørkets frembrud mørkelagt med en træramme med svært sort papir, og døren ud til gården blev låset, for at uvedkommende ikke skulle snuse.

Påskemorgen oprandt med fint vejr og en let østenvind. Ude i gården stod flere borde og taburetter, som havde været udlånt til en fest i Haarslev forsamlingshus. Vi tre brødre skulle nu bære disse op på det øverste loft på stuehuset. Vi var næsten færdige, da jeg som stod på det øverste loft kl. ca. 11,30 hørte en flyver komme. Man råbte nede fra gården, at jeg skulle komme ned og se den. Jeg råbte tilbage, at det vel var en tysk maskine. Men da man råbte igen, at der nu var sprunget nogen ud med faldskærme, kom jeg ned i en fart. Vi havde jo i lang tid ventet på de allieredes invasion, så vi kunne blive befriet fra tyskerne. Min første tanke var: "Mon der er ved at ske noget nu". Da jeg kom ned i gården, fortalte far, at en flyvende fæstning var gået norden om gården østpå mod Fyrendal skov. Den havde derefter svinget sydover, og medens den tabte højde, var den drejet vestover igen for endelig at styrte ned ved Venslev by, hvorfra der kom et par drøn, og en stor sort røgsøjle steg til vejrs.

Højt oppe i den blå himmel kunne vi lige over gården skimte tre hvide faldskærme. Far hentede kikkerten og på omgang kunne vi se, at de langsomt

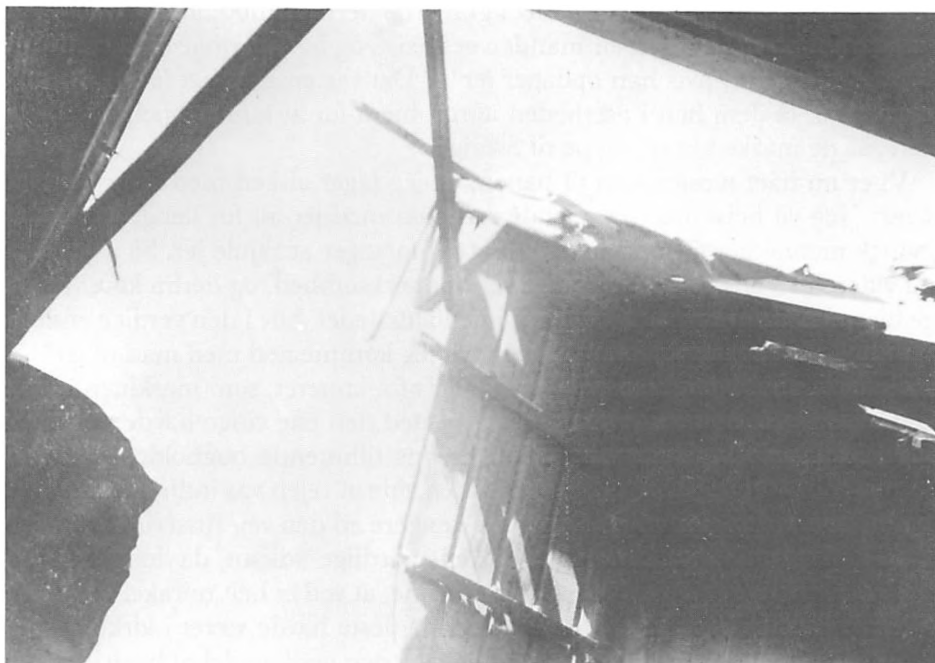
På et kortudsnit vises her bombemaskinernes rute efter beskydningen i den vestlige del af Østersøen op gennem Langlandsbælt, Storebælt, ind over Sydvestsjællands kyst ved Espe, over Lyngbygård, Franckerup, nord om Flakkebjerg, hvor maskinen formentlig er blevet beskudt af en nordfra kommende tysk jager, hvorfor den drejede skarpt mod sydøst over Vemmeløse og Haarslev, her foretog den igen en skarp højredrejning i sydvestlig retning og styrtede ned i Venslev by.

blev større og større efterhånden som de dalede ned. Af vinden blev de båret vestover. Vi kunne beregne, at de ville lande ca. 1 km. vestpå ved Hyllested by. Mine to brødre Bendt og Aage sprang på deres cykler og kørte ad Venslev til, og jeg spurtede på min cykel mod Hyllested for at gøre mit til at prøve at forhindre at de to flyvere skulle falde i tyskerne klør. Mor råbte efter os, at vi nok huskede, at vi skulle spise ved 12-tiden. - Vi var kørt.

Her i landet havde tyskerne indført dødsstraf for al hjælp til "fjendtlige agenter", som kom ned med faldskærm. Nu var jeg ikke klar over, om det også gjaldt hjælp til nedskudte allierede flybesætninger, - men de skulle jo da nødig ryge i tysk fangenskab.

På vej til Hyllested så jeg, at den ene faldskærm ville lande nordvest for byen, og de to andre ville lande i den sydlige kant af byen, og jeg hjulede derom. Den ene, fortælles der, var lige ved at komme til at hænge på kirketårnet, hvorfor han febrilsk trak i snorene og fik drejet faldskærmen mod syd. Da jeg kom derom, var der allerede samlet en halv snes mennesker og flere kom til. De to flyvere var lige landet i vænget mellem Venslevvej og vejen syd ud af byen, og de hængte så deres faldskærme af og tændte sig en smøg. Derefter kom de hen på vejen, hvor vi stod, rullede faldskærmene sammen og lagde dem i den vestlige vejgrøft udfor Frederik Hansens gård. Her forsøgte den ene med sin lighter at brænde dem af, hvorfor jeg gik hen og sagde til ham, at det var farligt, da gnister kunne flyve hen og antænde den stråtekte gård, som lå tæt ved. Nu skete der intet, da faldskærmene var lavet af nylon og kun ville smelte. Men det vidste vi ikke, da vi aldrig havde set det stof før. Nu begyndte nogle, som manglede en ny tørresnor, at forsøge at trække skærmene i stykker, og flyverne sagde: "That is okay". Først da knivene kom frem, lykkedes det at få skåret dem i stykker. Jeg reddede mig også et stykke, hvoraf min tante senere syede mig et lommetørklæde med initialer og USAF og RAF's mærker. Men da det var færdigt, og hun ville stryge det, blev der et par huller. Hun kendte jo heller ikke nylon og anede ikke, at det smeltede ved for høj strygetemperatur. - Nuvel, medens man var travlt beskæftiget med at dele faldskærme, kaldte Johs. Nielsen, Baldersgård mig lidt til side og sagde: "Ejvind - du har lært engelsk i skolen, du må snakke til dem, - de skulle jo gerne snart af vejen inden tyskerne kommer". Jeg svarede: "Ja, du har ret, jeg ville også godt tage dem med hjem. Men jeg tør ikke nu, da alle disse folk ser på det. Nogen kan måske sladre til tyskerne, - og far har som sognefoged ordre til under dødsstraf at anholde dem og overgive dem til tyskerne". - han sagde: "Så må du se at få gemt dem et andet sted. - Bare de kommer væk, inden tyskerne kommer". - Jeg var klar over, at jeg måtte have dem væk fra gruppen af folk, inden vi diskuterede skjulesteder. Jeg samlede så min cykel op af vejgrøften og gik igen om på den sydlige side af flokken til de to flyvere, som stod og så på, at deres faldskærme blev skåret i stykker. Da jeg gik forbi dem, sagde jeg: "Follow me". - De fulgte efter og spurgte straks, hvor de var. - Først da vi havde gået et lille stykke, og vi var ude af hørevidde af de forsamlede menne-

Carl Nielsens ladelængde gennemskåret af den ene flyvinge.

sker og jeg så at ingen fulgte efter, svarede jeg dem og fortalte, at det var Sydvestsjælland. - Den forstod de ikke. Den mindste af dem spurgte så, om det var Sverige. - Nej, det er det ikke" sagde jeg "det er Danmark". - "Danmark" gentog han, "... er det et neutralt land?" - jeg svarede: "Ja, Danmark er neutralt, men vi er besat af tyskerne". - Det gav et lille spjæt i dem begge, da de fik denne oplysning. Og han spurgte omgående om, hvor tyskerne var. - Jeg pegede mod sydvest og fortalte, at i Skælskør var vistnok to mand på posthuset, men mod nord i Slagelse og mod øst i Næstved var kaserner med masser af tyske soldater, og de ville være her snart. De ville køre direkte til Venslev, hvor maskinen var faldet ned. "Så der må I for alt i verden ikke gå hen" forklarede jeg dem. Da vi nu var nået halvvejs ud til jernbanen, pegede jeg i østlig retning og viste dem den gule gård, som var mit fødehjem. "Der" fortalte jeg "kunne jeg li' at bringe jer hen, men jeg tør ikke følges med jer derhen, det er for farligt i dagslys. opdager tyskerne, at jeg har skjult jer, bliver måske både min far og jeg skudt". - Da jeg efterhånden synes, jeg ikke kan finde nogen løsning, siger jeg: "I må derud i Fyrendal skov og gemme jer. - Følg banen og kom endelig ikke i nærheden af, hvor maskinen er faldet ned". - Nu kommer jeg i tanker om, at de så vil komme lige forbi vor nabo mod øst, han er nazist og alarmerer sikkert straks tyskerne.

Omsider får de den bedste løsning, jeg kan finde og den lød: "Følg banen mod øst, søg dækning i grøfterne langs denne, gem jer i granerne ca. 1 km

derudad i banens sydlige side. Bliv i granerne herhen imod, for i den bageste ende ligger der en gård, hvor manden er nazist, og han vil ringe til tyskerne og fortælle hvor I er, hvis han opdager jer". - Det var en risiko at løbe, men jeg ønskede at få dem hen i nærheden af mit hjem for at kunne hjælpe dem videre, så de måske kunne slippe til Sverige.

Vi er nu nået næsten hen til banen, og jeg tager afsked med dem, idet jeg siger: "Jeg vil helst ikke ses gående sammen med jer alt for længe, så alt for mange mennesker får mistanke om, at jeg forsøger at skjule jer. Så jeg cykler nu videre til Venslev for at aflede folks opmærksomhed, og derfra kører jeg lige hjem igen. - Altså hold jer væk fra nedfaldsstedet, bliv i den vestlige ende af banegrænserne. Når jeg kommer hjem, vil jeg komme ned med mad til jer".

I Venslev sås næsten kun ild og røg, dels fra krateret, som maskinen havde lavet i et vænge midt i byen efter at den med den ene vinge havde skåret en udlængge til en gård tværs igennem. Et hus tilhørende bogholder Kaj Friis samt Peter Andreasens gård på den anden side af vejen var indhyllet i røg og flammer, så det var umuligt at komme længere ad den vej. Bissrup rutebilen fra Slagelse var da også stoppet op i byens nordlige udkant, da den ikke kunne køre videre. Af folk i Venslev fik jeg at vide, at ved et helt mirakel var ingen af byens beboere kommet noget til, idet de fleste havde været i kirke og lige var kommet ud derfra. Venslev kirke ligger i den vestlige del af byen, og maskinen ramte den yderste gård i øst. - Da man også fortalte, at der stadig eksploderede bomber nede i krateret, var det ikke videre spændende at være der. Dog fik jeg lige oplyst, at endnu en flyver var sluppet levende ned. Han var landet lige nord for byen og trukket nord over mod Hyllested. Men den sidste, der kom ud af maskinen, sprang for sent. Han blev slået ihjel, da han ramte jorden og lå nu dækket til af sin faldskærm lige omme bag gården hvor maskinen faldt.

Da jeg nu også tænkte på, hvordan "mine to flyvere" klarede den, og om de stadig havde undgået tyskerne, spurtede jeg hjem igen på cyklen. Det var vist også kl. 12, min mor sagde, vi spiste, og nu var den nok blevet næsten en time over.

Men der var ingen skænd i dag. Min mor spurgte blot, om jeg havde set noget til Bendt og Aage i Venslev, men det havde jeg ikke. Jeg fortalte så, hvordan der så ud i Venslev, og at ingen danskere var slået ihjel. På spørgsmålet om jeg havde talt med nogen af flyverne ved Hyllested, svarede jeg, at de var OK. Mine forældre var jo meget spændt på, om de ville slippe væk og undgå at blive taget til fange af tyskerne. Men på spørgsmålet, om jeg vidste hvor de ville hen, svarede jeg undvigende, at det vidste jeg ikke, men de gik vistnok denne vej. Jeg var klar over, at far havde ordre til at anholde dem, så han måtte ikke vide noget om deres færden, hvis han kom i forhør hos tyske soldater. Der var jo dødsstraf for at hjælpe allierede flyvere. Men tyskerne havde da heldigvis ikke vist sig endnu. - Far var meget fāmælt, og jeg kunne mærke, han havde lidt nerver på.

Bogholder Friis' hus brænder + en halmstak.

Jeg gik alene med mor ud i køkkenet og spurgte hende, om jeg måtte få lidt mad til to mand, som jo nok er sultne nu. Hun svarede: "Ja, det må du" - og hun spurgte derefter: "Ved du, hvor de er henne?" - Mit svar var: "Jae - nej ikke sådan helt rigtigt". - Efter en kort pause siger min mor så: "Hør nu her, - hvad du ved, må du ikke fortælle far". - "Det ved jeg", sagde jeg. Og hun fortsætter: "Hvad jeg nu fortæller dig må du ikke fortælle til andre". - Jeg svarer: "Nej, selvfølgelig". - Hun går videre: "Ser du, efter at i tre var kørt, gik far en tur ned ad vejen for at kigge lidt omkring. Han ser da de to flyvere nede ved banen komme gående i zigzag. På denne side af ledvogterhuset gik de mod Venslev, derefter kom de op på denne side af banen med retning lige op mod vores gård. Da de var næsten helt heroppe, så far, at vor nabo (nazisten) kom cyklende nede på vejen fra Hyllested. Da han jo nødig skulle se far sammen med flyverne, gik han omgående hjem igen. Han gik så ind og ringede til vor landbetjent Kidholm". - Far vidste, at Kidholm var god nok og ikke tyskvenlig.

- Til Kidholm fortalte far så i telefonen, at der var faldet en flyvemaskine ned, og der vist var noget med nogle faldskærme. - Kidholm gav far det svar: "Jeg har set maskinen falde ned og også hørt om nogle faldskærme, - men vi regner med, at det er en tysk maskine, så jeg tager ikke selv op til Venslev. Det må tyskerne selv ordne. Og da vi ikke skal anholde tyske piloter, skal du heller ikke gøre noget. Bliv bare hjemme. Så kan vi fortælle dem det, når og hvis vi kommer i forhør".

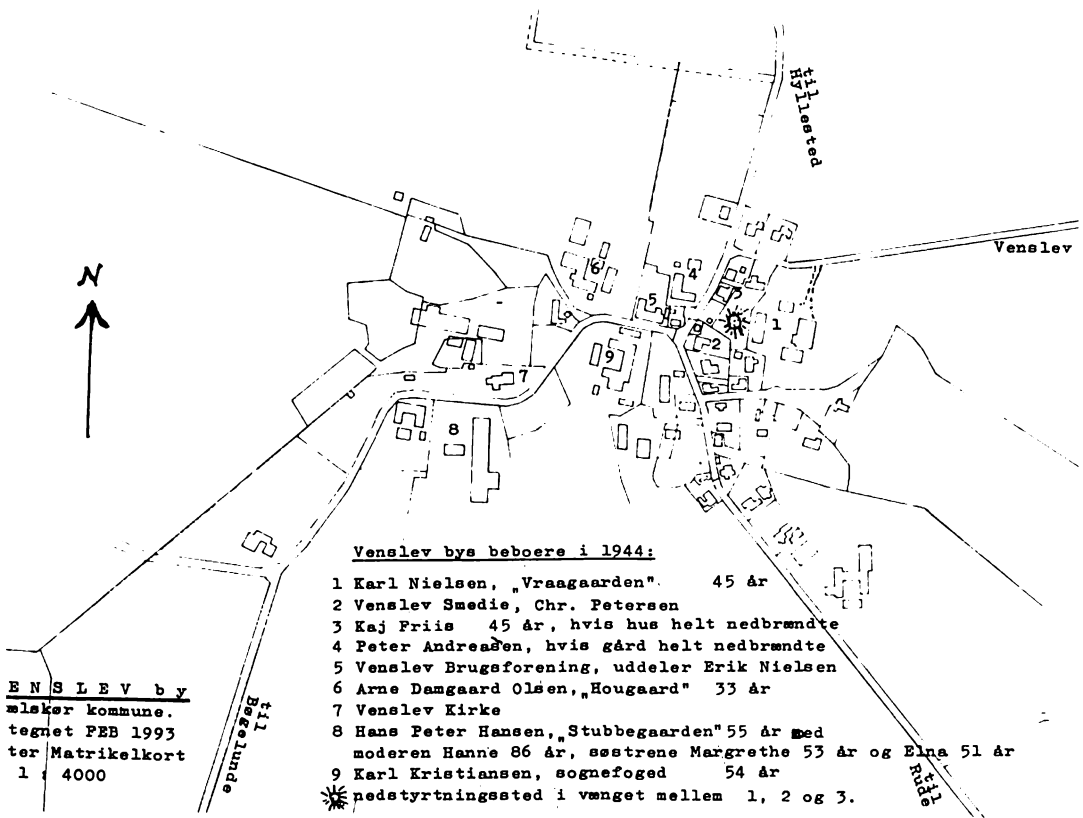
Min kommentar var: "Det var ikke så godt, hvis ham nazisten har set far i nærheden af flyverne". - "Nej" siger mor "og nu kan vi vel snart vente, at tyskerne kommer her og tager far i forhør - men vi håber, at det går". - Nå, jeg spørger så med bankende hjerte, om hun tror, de har gemt sig her på gården. Men jeg får at vide, at far og mor fra havestuen kunne se, at de gik ned mod banegrangerne, og at de havde længe ventet mig hjem, for at jeg kunne gå ned og advare dem mod nazisten, der boede lige bag grangerne. Jeg kunne nu berolige mor med, at jeg havde sendt dem derned samt advaret dem mod nazisten og bedt dem blive i den vestlige ende. Derpå beder jeg hende pakke lidt varm mad ned i en kurv, som jeg så straks vil bære ned til dem. Men hun svarer, at jeg hellere må gå ned og finde dem først og bede dem holde sig skjult, og derefter kan jeg bringe mad ned til dem. - Da jeg derpå kommer ned til grangerne, gennemtrawler jeg den del, der er ud for vores jord og kalder hele tiden sagte på dem. men det lykkedes ikke at finde dem, og efter en tids søgen må jeg gå hjem igen og når hjem samtidig med mine brødre til en noget forsinket, ovnvarmet påskemiddag med en noget trykket stemning. Bendt og Aage havde fået oplyst, at den pilot, som var gået ned nordvest for Hyllested, var blevet såret så slemt i det ene ben og ryggen, at han selv havde bedt om at komme på sygehuset. Derfor havde folk der ringet efter tyskerne, som senere hentede ham.

Kort efter at påskemiddagen var spist, var ild og røg fra branden i Venslev stilnet lidt af, og jeg ville køre et smut derned igen for at se om det var muligt nu at komme helt hen til nedstyrtningsstedet, nu da der sikkert ikke var flere bomber, som ville eksplodere. Jeg ville også forsøge at stjæle vitale dele af maskinen, inden tyskerne kom og samlede delene sammen. For så snart tyskerne kom, blev der holdt vagt ved stedet. På turen derned spejdede jeg efter "mine to flyvere", men de var ingen steder at se, så jeg slog mig til ro med, at de måske havde nået til Fyrendal skov.

I og omkring Venslev vrimlede det med mennesker, der var på jagt efter souvenirs. Tyskerne var lige ankommet og havde opslået hovedkvarter i Brugsens mødesal midt i byen. De kom først ca. to timer efter nedstyrtningen, så mange vragele var allerede fjernet. De ca. 15-20 soldater søgte ihærdigt at jage folk væk, men det var næsten umuligt for dem, da dele af maskinen lå over et stort område. Og ikke ret mange "forstod" hvad de mente, når de brølede: "Verboten - zurück - heraus - los los - keine zutritt. - Det var da vores land og ikke deres.

Man kunne ligefrem mærke, at de var mere nervøse og urolige nu efter deres mange nederlag på østfronten. De frygtede nu for den ventede allierede invasion et sted på kysten mellem Nordkap i Norge og den fransk-spanske grænse ud til Atlanterhavet. - Joh... Herrefolk-væsenet var gået af dem.

Der var ikke meget at finde der af interesse den dag. Næsen af maskinen lå dybt nede i jorden, og resten af den var sprængt i småstykker ved nedslaget, og da de to sidste ombordværende bomber kort efter eksploderede. Af de øv-

rige bomber havde besætningen forinden droppet dels 4 i Storebælt og dels 3 på en åben mark mellem Lyngbygård i Boeslunde sogn og Faardrup by. Jeg talte dog med vor tidligere karl derhjemme (Bent Andersen fra Venslev).

Han fortalte, at endnu en flyver havde overlevet styrtet. Han var landet nord for Venslev med sin faldskærm, så ikke ret mange havde set ham. Han var så kravlet og løbet ned mod Bjærgå på vej mod Hyllested, hvor "mine to flyvere" landede. Han var vist nok oppe på Brobjerggård. Jeg ville så ikke køre derop den dag, det kunne lede tyskerne på sporet. Videre fortalte Bent harmdirrende, at han og en kammerat havde fundet een af maskinkanonerne samt en del ammunition, som de havde båret ned og skjult i Bjærgå, der løber i sogneskellet mellem Venslev og Hyllested. Men nogle kvajhoveder, som havde set at de slæbte af med den, havde fortalt det til en senere ankommen politiassistent fra Skælskør. Denne havde så beordret Bent og kammeraten til at bære det hele tilbage til Venslev igen, hvor han afleverede det til tyskerne.

Mit udbytte den dag blev et stykke af en forbrændt fåreskins pilotjakke, et stykke af en gummibåd gennemhullet af projektiler, samt en del patronhylstre. De var eksploderet i ilden kunne jeg se, idet fænghætterne manglede. I et hjørne af haven til den brændende gård fandt jeg en kabinedør, men da den

var for stor til at slæbe hjem, undersøgte jeg dørlåsen. Denne var imidlertid ikke til at brække af, den skulle skrues af.

Næste eftermiddag efter skoletid medbragte jeg en skruenøgle. Først var jeg henne at kigge på hullet i jorden og inde i laden og se hullet, maskinen havde lavet i den længe. Overalt var de tyske vagter mere emsige. Der var kun få tilskuere, og flere vagter havde bevæbnet sig med små kæppe, hvormed de slog efter folk og brølede: "Zurück, zurück - los, los, los". - Jeg gik så om og bearbejdede min dørlås med skruenøglen, men de møtrikker sad godt fast. Da jeg så endelig fik de to af, stod der en stor vagtpost lige ved siden af, og han spurgte så, hvad jeg lavede. "Jae - jeg skal bruge denne lås", svarede jeg. - "Nej du skal ikke - verboten - forsvind" var hans kommentar. - Nu så han ikke så slem ud, han havde ingen kæp, - kun et gevær over skulderen. Så jeg lod som om jeg ikke forstod hans ordre og fortsatte med den næste skrue. Da han så begyndte at brøle op og samtidig begyndte at pille ved sit gevær, måtte jeg til at fortrække. Derefter kom jeg i snak med nogle jævnaldrende Venslev-drenge på vejen ud for smedien, og der møder os et kosteligt syn. En lille lort af en vagtpost i en alt for stor kappe, der næsten når jorden, kommer hen imod os med en kæp i hånden, og på skulderen har han et stort gevær der næsten slæber efter ham. Da han kun ligner en stor dreng, er vi nysgerrige og spørger hvor gammel han er. - "Sytten år" svarer han. Så beklager han sig over at danskerne er så træge - , de er ikke til at jage væk. - "Det ved vi godt" siger een af os med et lunt glimt i øjet. - Han fortsætter: "Det bliver bedre, når Tyskland har vundet krigen, så skal i blive opdraget". - Een spørger ham så, om han tror på, at de kan vinde, nu de er på tilbagetog i Rusland. Men det tror han bestemt. Jeg spørger så om, hvordan han kan tro det, når Hitler allerede nu skal bruge drenge som soldater. Det gør ham rasende. - Jeg tilføjer drillende: "Jeg tror du snubler i den lange kappe, inden du når over til Rusland". Nu ryger han helt ud af flippen og slår efter mig med kæppen. Så var det min tur til at blive gal, men ingen af os havde lyst til at underholde ham mere, så vi vendte ham ryggen, og jeg kørte hjem til mine skolebøger.

Få aftener efter var jeg sammen med noget af min familie på besøg på Brobjerg for at høre evt. nyt om vore amerikanske faldskærms-venner. Her fortalte datteren Agnethe, at hun havde hentet den sidste pilot, som var kommet levende ud, nemlig chefpiloten. Han havde skjult sig nede ved Bjerge å. Han havde dels gået og dels krøbet op over marken til gården, hvor hun og forkarlen Aksel havde skjult ham i en gammel halmstak. Hendes far Rudolf Jensen vidste intet om det, så da tyske soldater om eftermiddagen den 9. april gennemsøgte gården på jagt efter piloten, sagde han til dem, at det kunne de godt lade være med, for der var ingen flyvere der, - de var alle slået ihjel ved nedstyrtningen. Tyskerne var dog rundt og snuse alle vegne. De var på halmloftet og stikke i halmen med deres bajonetter og også rundt om halmstakken uden at finde noget mistænkeligt. Aksel havde ellers været lidt uforsigtig, idet han havde gemt de let genkendelige flyverstøvler, som han havde tilbyttet sig. De

lå inde i en bunke risbrænde i brændehuset. Men det gik altså godt, og tyskerne forsvandt igen derfra. Den amerikanske flyver forblev i halmstakken og fik der sin forplejning. Nu skulle man forsøge at skaffe ham væk, d.v.s. til Sverige, hvorfra han kunne returnere til England. Efter henvendelse til Falcks stationsleder i Slagelse (Bruno de Neergaard), kom denne næste aften kørende langsomt forbi, efter at han havde været i Venslev og vende med kranvognen. Ud for Brobjergs have hoppede flyveren på bilen og var muligvis nu på vej til Sverige sammen med de to, som jeg modtog ved Hyllested. De var blevet "iført" en masse forbindinger og blev som patienter kørt i en ambulance fra Slagelse til København. De blev stoppet ved 2-3 tyske vejspærringer og undersøgt. Men da det drejede sig om sygetransport, fik de lov at fortsætte kørselen lige til hovedstaden.

Mine to flyvere havde ganske rigtig gemt sig hjemme ved banegrænserne, men var jo allerede væk, da jeg var nede for at finde dem igen med henblik på middagsmad. Sagen var, at Bisserup rutebilens chauffør Bernhard Hansen og hjælperen Sven Anker Brøns på hjemturen fra Slagelse - fra vejen mellem Hyllested og Venslev kl. ca. 11,50 havde set dem ved grænserne. De ønskede at forsøge at hjælpe dem. Så da de ikke kunne køre videre ad vejen gennem Venslev, satte de de sidste passagerer af, vendte den tomme bus og kørte tilbage til Hyllested og videre mod Haarslev. Fra bakken ca. 100 m. ovenfor grænserne kørte chaufføren langsomt og på tudehornet truttede han morsetegnet

Mindestenen på Venslev kirkegård ved 50-års mindehøjtideligheden 9. april 1994.

for V...- som vi hver dag hørte i radioen fra England. Det var de allieredes signal for "VI VIL VINDE". De to flyvere var så løbet op til vejen, hvor de hurtigt kom ind i bussen og lagde sig på vognbunden. Den kørte derefter over i skolegården på den daværende Haarslev-Tingjellinge Centralskole, hvor Sven Anker Brøns boede med sine forældre. Her kom flyverne ned i skolens kælder, hvorfra de så blev afhentet næste aften af læge Thorsteinson fra Flakkebjerg og kørt til København via Slagelse.

Rundt om i adskillige hjem i Sydvestsjælland kunne ses minder fra den dystre påskedag i Venslev. Det var askebægre og lamper, som var lavet af aluminiumsplader hugget blandt vragesterne for næsen af tyskerne. Nylonsnorene fra faldskærmene blev brugt til tørresnore, og flere af de unge piger fik syet sommerkjoler af stoffet fra faldskærmene. Navnlig var de farvede skærme fra våbenedkastninger eftertragtede som kjolestof.

Foruden de her omtalte tre reddede flyvere + een tilfangetagen i Hyllested Præstemark, var der to, som sprang ud tidligere og landede ved Halkevad. Her har nogle beboere i Faardrup ringet til tyskerne i Slagelse og fortalt, hvor de var, - så de gik også i tysk fangenskab. - Alle disses skæbne er ukendt. De fire sidste blev dræbt ved flyet i Venslev.

Bisættelsen af de dræbte flyvere

På Svinø kirkegård syd for Næstved, hvor der allerede lå mange allierede flyvere, begravede tyskerne den 11. april 1944, hvad man havde fundet af de dræbte flyvere. Den 27. april begravede sognepræst Ove Højland nogle få jordiske rester af to mand på Venslev kirkegård, og endelig den 30. april blev den sidste mand fundet i krateret og begravet på Svinø kirkegård.

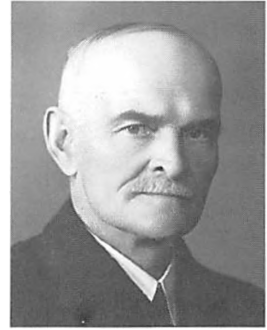
Opsporing af flyverne eller deres familier efter krigen

Både under og også efter krigen var vi jo en del spændte på, hvordan det var gået vore tre flyvere, som blev reddet tilbage til England via Sverige. - men også de tre som måtte gå i tysk krigsfangenskab, - mon de ville overleve krigen?

Kort efter, at de tre reddede flyvere midt i april 1944 var returneret til England, sendte de en hilsen via BBC's radio i London til deres danske hjælpere med tak for assistance med at undgå tysk tilfangetagelse samt melding om "Alt vel".

Kludekræmmeren

Af Kristian Jørgensen

Kristian Jørgensen.

Fru Rigmor Jul-Petersen, St. Merløse har sendt et ud-drag af hendes fader - Kristian Jørgensens erindringer.

K. Jørgensen, Søgaard i Suserup var medlem af amtsråd, sogneråd og sognerådsformand 1915-25. Han var sparekassedirektør og på alle områder en aktiv mand. Han døde i 1966, 95 år gammel.

K. Jørgensen skrev sine erindringer, og det er en meget udførlig skildring. Her bringes det afsnit, hvor han beretter om en af de personer, som han har mødt. Han skrev:

Jeg kunne have lyst til at indføre nogle få personskitninger i disse erindringer fra mit lange liv, og vil begynde med Rasmus Kludekræmmer, der i mange år - og til sin død, boede i den nordre lejlighed i "Blokshjerg". Uvist af hvilken grund benævnes Løvegaards indsiederhus med dette krævende navn. Det var såvidst hverken dets ydre eller indre struktur, der betingede det. Husets ydervægge var af klinet ler og støjler. Taget naturligvis af strå. De to indgangsdøre var halvdøre, hvilket havde den fordel, at den øverste halvdel, når vejret tillod det, kunne åbnes og derved bringe lidt lys og sol ind i den mørke forstue og til ildstedet.

Huset er revet ned for mange år siden, vist nok i midten af tyverne. Det rummede to lejligheder. Hver bestod af en forgang på et fag, der gik i hele husets bredde, vel omkring 9 alen, og rummede foruden gangen, ildstedet i den åbne skorsten og bagerst en art spise- og forrådkammer. I alle disse rum var gulvet belagt med almindelige brosten. Fra gangen kom man ind i stuen, der var to til tre fag bred, lavt til loftet og med lergulv. Den udgjorde det for dagligstue, spisestue og soveværelse.

Møblementet bestod af to dobbeltsenge i stuens østre side, og som stod med enderne imod hinanden, og dermed udfyldte hele denne side af værelset. Det øvrige møblement var et bord, der stod op imod vestre side under de to fag små vinduer ud imod vejen fra Suserup til Lyng. Muligvis kunne et enkelt af vinduerne åbnes. Så rummede værelset en kiste, et skab og så den gamle jernbilæggervogn, nogle stole og så - naturligvis i mange år - en vugge på gænger.

Jeg må også nævne, at der i begge lejligheder var ure og enkelte fotografier eller billeder på endevæggen modsat bilæggerovnen, således hos Rasmus

Løvegaards indsidderhus "Blokbjerg.

Kludekræmmer et så kaldt "himmelbrev", der var indrammet i forgyldte lister. Dette "himmelbrev" stammede efter dets ordlyd fra et møde, som en eller anden person en gang havde haft med et himmelsk væsen, og forudsagde en begivenhed, der skulle indtræde i fremtiden. Jeg husker ikke hvad!

Bilæggerovnen havde rørforbindelse med den åbne skorsten. I begge ender af huset var der et fag, der benyttedes til brændsel og de enkle redskaber og værktøjer, der var brug for, dels i hjemmet og dels på arbejdspladserne.

Brændelet bestod udelukkende af sankebrænde, d.v.s. gamle nedfaldne grene, som konerne med forstvæsenets tilladelse, og imod ydelse af en klapjagtsdag årlig, sankede op i Vesterskoven.

Her var fremgangsmåden den, at når en af konerne havde samlet en anseelig bunke sammen i skoven, fik manden et køretøj på Løvegaard til at køre det hjem med, hvor det så aflejredes i den offentlige vejgrøft, fordi de ingen andre steder havde at lægge det, indtil de så før eller senere fik det savet og bragt i hus. Det skete også mange gange, at man så konerne komme slæbende med et anseeligt bundt brænde på ryggen, snøret ind i et reb, og her var tale om en vejlængde på mindst en kilometer. Denne lastbyrdegang skete enten fordi manden ikke havde lyst eller tid til at fremskaffe køretøjet fra gården. Denne kørselsydelse hørte ellers ind under begrebet husleje, der betales til gården i form af 24 dages høstarbejde årlig.

Længst tilbage jeg kan huske, var daglejen fra 80 til 100 øre foruden kosten for en høstdag, så selvom huslejen kunne være 24 kr. om året, kunne det være strengt nok for en familieforsørger.

En anden byrdefuld bestilling havde disse indsidderkoner også, nemlig at bære vand til husets brug, for da der ingen brønd fandtes ved huset, måtte de bære vandet, de skulle bruge, fra Løvegaard til Bloksbjerg, hvorfor man daglig så dem med åget på skuldrene bære to spande vand den 200 til 300 meter lange vej.

I den forbindelse skal dog bemærkes, at der i et lerhul tæt ved huset, hvor et drænrør mundede ud, kunne beboerne, i den fugtige tid af året samle vand til opvaks og lignende, ligesom de jo også opsamlede regnvand, der som "blødt" vand var anerkendt som godt vaskevand til tøj. Det var uhyre sjældent, at man så hr. gemalen nedlade sig til at hente et par spande vand hjem.

Haverne der var tillagt huset, var kun små. Efter min mening alt for små. Når der var 61 tdr. land til Løvegaard, kunne der nok have været tillagt et større areal til de to haver. Som de var, kunne de langt fra dække familiernes forbrug af kartofler og grøntsager. Af plantninger fandtes kun et frugtbart kirsebærtræ i hegnet, hvortil dog senere kom et pæretræ.

Retirade havde den ene familie indrettet i brændehuset, mens den anden parkerede i den fri natur.

Det var Rasmus Kludekræmmer, jeg ville skrive om, og jeg vil begynde med at fortælle, at han var født 8. september 1826 i "Hejreskov" i Alsted sogn, og har formentlig gennem sin barndom og første ungdom gennemlevet den for ungdommen på landet i den tid almindelige udvikling fra vogterdreng til almindelig bondekarl. Jeg husker i det mindste, at han engang fortalte, at hans kone var blevet forelsket i ham en dag, da han kørte et høstlæs i hus.

Han blev udskrevet til soldat og kom med i krigen i 1848-50. Selv sagde han at være udskrevet til infanterist og i krigen stod ved et såkaldt jægerkorps, medens andre påstod, at han havde været militærarbejder.

Det var vel ingen særegenhed for ham, at han holdt meget af at fortælle om sin deltagelse i krigen mod de forhadte tyskere, men jeg betragter det dog, som en stor overdrivelse, når han ville have os til at tro, at han havde haft meget bemærkelsesværdig andel i at sejren ved Isted 25. juli 1850 tilfaldt danskerne.

Han fortalte, at han havde været oppasser for general Krogh - sejrherren fra Isted. "Hvem sejrede i Isted, men skrev ej nogen bog? Hvis ej førhen du vidste det, så vid at det var Krogh!"

Rasmus fortalte om denne sin store oplevelse, at han før slaget, uvist hvordan, havde haft lejlighed til at aflytte tyskerne deres slagplan, som han ilede med at betro general Krogh, der lagde sin slagplan derefter og vandt slaget.

Hvor meget realitet der var i denne fremstilling, skal jeg ikke dømme om, men kludekræmmeren havde i al fald generalens billede hængende på en fremtrædende plads på sin væg. Han havde fortalt historien så mange gange, at hans kone Louise fuldt og fast troede på den, og udtalte når nogen tvivlede: "Det er skam sandt nok, for han har fortalt det før!"

Efter krigen blev han gift, og i midten af 1870'erne flyttede han ind i Bloksbjerg. Det er fra denne min drengetid, jeg har kendt ham og lyttet til hans mange fortællinger og beretninger.

Han var kun en meget lille mand. Det skyldtes, sagde han, at hans fødeår 1826 havde været et usædvanligt tørt år. Han var tæt bygget og livlig i sine bevægelser, havde kvikke blå øjne og forøvrigt et tiltalende ansigt og udtryk. Hans døbenavn var Rasmus Nielsen, men blev efter sin bestilling aldrig kaldt andet end Rasmus Kludekræmmer. Denne bestilling var ret almindelig på den tid, og bestod i at han daglig kørte rundt i Lyngø og Broby sogne og købte gamle klude, rebstumper og ben af alle slags.

Hans befordring bestod i en trillebør uden for- og sidestykker, og for at lette byrden, havde han en rem om nakken, hvor håndtagene fra trillebøren hvilede. Det kunne godt hænde, at han på nogle dage kunne samle 3-4 sække klude og ben. Var det fra yderkanten af de udstrakte sogne, kunne det være besværligt nok, at skubbe køretøjet op og ned af stedets mange bakker.

Regnvejsdage og om aftenen var han og konen beskæftiget med at sortere kludene, for mens han gav ens pris for alle kludene, opnåede han selv forskellige priser for sortimenterne efter som de stammede fra uld, bomuld, hør, linned eller silke. Konen var et meget flittigt, venligt og tilfreds menneske, der efter bedste evne hjalp ham.

Som nævnt var han en god fortæller. Det var derfor heller ikke så sjældent, at jeg en aftenstund aflagde et besøg hos dem, og mens han fortalte, sad man og undrede sig over den sikkerhed, hvormed han og Louise kastede kludene i de forskellige bunker, efterhånden som opsprætningen fandt sted. Naturligvis havnede knapper, spænder og hægter hver på sin plads. Der var noget for Louise at gøre rent efter disse sorteringer, da kludene jo langt fra var støvfrie, men hun holdt sin stue pæn, og der kunne være hyggeligt, når lergulvet var fejlet og bestrøet med sand.

Efter sorteringen blev kludene stoppet i sække, og når disses antal var stort nok, lånte Rasmus en hest på Løvegaard, og så kørte han med alle produkterne ind til kludegrosseren i Sorø, det var købmand E. Hansen, der boede på hjørnet af Storegade og Østre Brøndstræde, som Østergade hed dengang.

Engang var det lige ved at gå galt for kludekræmmeren. Fader var tilfældigvis også i Sorø den dag kludekræmmeren havde lånt hesten, og på Banevejen mødte han så sit køretøj med et læs varer fra Købmanden på vej fra Sorø til stationen. Det fandt fader var brug af befordringen lidt ud over bestemmelsen. Han bebrejdede Rasmus det, men derudover skete der vist ikke noget.

Som bemærket havde kludekræmmeren en god evne til at snakke og fortælle. Derfor var han velset, når han kom på handel, hvorunder hørte nåle, bændler, tråd, hægter, maller, knapper m.m. samt undertiden de mindre lovlige silkeforklæder, var der rig anledning til, overfor de kvindelige beboere og børn, der udgjorde hovedparten af hans kunder, at udfolde sin veltalenhed.

Under mine besøg hos ham, fortalte han, at han havde læst bibelen tre gan-

ge igennem. Foruden denne livets bog, havde han flere andre bøger i sin lille boghylde. Jeg husker således, at jeg under min 15 ugers lange sygetid efter et benbrud i sommeren 1884 lånte Robinson Kruse af ham.

En af de få udsmykninger stuen rummede var en etagere, der hængte på væggen imellem uret og himmelbrevet. Den rummede husets pæne porcelæn og nipsgenstande.

I ægteskabet var tre levende børn - 1 søn og 2 døtre. Sønnen lærte skomagerhåndværk i Slagelse og pigerne blev gift på egnen. Foruden deres egne børn havde familien antaget et plejebarn, en dreng, der var lige så gammel som deres yngste datter. Drengen hed - så vidt jeg husker - Karl Peter Engelbrecht Lind, og var født udenfor ægteskab af en pige fra sognet, der hed Stine Lind. Hun anså det som sin opgave her i livet, at sætte så mange uægteskabelige børn i verden som muligt, og derved ærgre Lynge-Broby sogneråd, som måtte udrede plejelønnen for børnene, da hun vistnok aldrig opgav barnefaderens navn. Hun nåede da også 6.

Til drengen hos Kludekræmmeren måtte præsten og skolelæreren stå fader, da hun ikke selv mødte med nogen ved drengens dåb.

Plejelønnen for sådan et barn var 60 kr. årligt. Ingen stor betaling, men naturligvis en samlet sum at få. Drengen havde det godt hos Rasmus Nielsen. Der blev ingen forskel gjort på han og deres egne børn.

Kludesækkene gav undertiden noget brugeligt tøj til ham. Disse indsiddere betalte deres husleje til gården ved at arbejde 24 dage i høstens tid uden anden betaling end kosten. Selvom daglønnen på den tid kun var en krone, synes jeg det var lidt rigeligt for sådan en lejlighed, men det var jo tidens pris.

I høstarbejdet deltog husmændene i alle arbejder lige fra mejningen til indkørselsarbejdet. I de sidste år, jeg var hjemme, før min Næsgaardstid, var Rasmus blevet over 60 år. Det begyndte at knibe for ham, at holde arbejdet ud, f.eks. når der skulle mejes korn, men han ville ikke være ved det. Det afstedkom undertiden noget drilleri, hvilket var synd og ubetænksomt overfor den ærekære mand. Ellers havde han en betroet plads i høstarbejdet. Han skulle sætte kornet sammen i laden og navnlig stod han for sætningen af sædstakene. Man så på det arbejde således, at en stak, der var sat uden hældning og svaj til nogen side var et mesterværk, og hertil var Rasmus en mester.

Mine brødre og jeg har bistået ham mange gange ved disse arbejder, men han fremhævede altid min bror Peter som den bedste medhjælper.

Rasmus Nielsen døde vist nok i 1896, og i hans sidste år var han tildels lammet.

Barndom og ungdom omkring Ringsted

Af Henry Kinnerup

Min fars forældre - mine bedsteforældre - Anders Petter Nilson og Johanna Maria døbt Eriksdatter kom her til Danmark fra Sverige i 1895. De havde fem sønner med sig. Familien fik arbejde på herregården Ll. Svendstrup ved Ringsted, bedstefar som fodermester og bedstemor som malkekone. Drengene fik arbejde som vogterdreng eller kom i tjeneste på omkringliggende gårde.

Det er drengen Johan, jeg vil fortælle om her.

Som fjortenårig kom han i tjeneste hos gdr. Ole Hansen i Bringstrup - daværende landbrugsminister. Det var et lærerigt sted for en fjortenårig at komme i tjeneste. Enhver karl eller pige skulle være i besiddelse af en skudsmålsbog, hvori karlen eller pigen skulle have indført sit hjemsted med tiltrædelse og arbejdsdato.

Ganske interessant bliver der i Johan August Nilsons skudsmålsbog indført hans fødested i Sverige samt dåbsdato og årstal for konfirmationen.

I pigen Anna Kristine Kinnerup's skudsmålsbog ses det at også hun har tjent hos Kristian Nielsen i Mulstrup. Det er på dette tidspunkt, at de træffer hinanden. Efter et par års tjeneste her, rejser hun til Kristian Nielsen i Sigersted, hvor hun bliver fæstet for en vinterløn af 95 kr. og en sommerløn på 105.

Johan August Nielsen og Anna Kristine Kinnerup blev viet i Fjenneslev Kirke d. 25. juni 1908. Som deres førstefødte ud af fem søskende blev jeg født d. 17. september 1909.

"Gåsevaderne"

Tilbage til mine bedsteforældre Anders Petter og Johanna. De rejste fra Ll. Svenstrup i 1905, og købte en lille landejendom på 4 tdl. ude i Frøesmosen - Frejsmose. Frøesmosen ligger nord for jernbanen København-Korsør og grænser i den østlige del op til Bringstrup skel og fortsætter vestpå, hvor den ender ved Stokholdthuse - et område på ca. 15 km². Hele området gennemløbes af Frøesmosen, omtrent parallelt med åen gennemskæres mosen af motorvejen.

Der hvor mine bedsteforældre købte deres ejendom, havde området sit eget lokale navn, "Gåsevaderne". -(Vaderne, vådt område). I 1908 bliver der endnu en lille ejendom på ca. 5 tdl. til salg, også i "Gåsevaderne". Denne ejendom

besluttede mine forældre sig til at købe, hvad ejendommen skulle koste har jeg ingen viden om, men det skulle jo nok vise sig, at der ville blive hårdt brug for de opsparede 1200 kr. som min far havde indestående på en konto i Den Sjællandske Bondestands Sparekasse. Da min far henvender sig i sparekassens kontor i Ringsted for at hæve sine rare skillinger, viser det sig, at der kun står nogle få kroner på kontoen. Daværende justitsminister og samtidig formand for sparekassens bestyrelse P. A. Alberti havde igennem, tyve år besveget sparekassen for 18 millioner kroner. Landbrugsminister Ole Hansen var på dette tidspunkt bestyrelsesmedlem i sparekassen og ved hans mellemkomst får min far ret hurtigt udbetalt forlods 1000 kr. så handlen med ejendommen kunne gå i orden.

Men tilbage til "Gåsevaderne" 1908. Foruden mine forældre Johan August og Anna Kristine boede også mine bedsteforældre Anders Petter og Johanna Nilson. I 1915 får mine bedsteforældre dansk indfødsret og tilstilles Nielsen til efternavn. Af andre beboere må nævnes Albert og Marie Anders Nielsen - Æg And's og Mine. Murer Åbæk og Ane, alle med et lille jordtilliggende til deres ejendomme. Mennesker som nærmest var isoleret fra omverdenen herude i mosen bag jernbanen.

Det var en noget misrøgtet ejendom, mine forældre overtog. Bygningerne var opført i bindingsværk og med stråtag. Stuehuset var inddelt med to små stuer, et lille kammer og et lille køkken med spisekammer og en lille nedgravet halvkælder. I udbygningerne var der lige netop plads til to køer og et par kalve, en griseso og nogle få fedesvin, hesten stod også i kostalden. I et lille udhus var der plads til brænde og en flok høns. Der var en tærskelo, hvor rug-høsten blev sat ind, for senere at blive tærsket med plejl til tækkehalm. Omme bag ved hønsehuset var der rammet et par træpæle i jorden med et vandret liggende bræt over, nedenunder var anbragt en gammel spand, det var vores retirade, det kunne nok blive noget af en barsk oplevelse, at benytte dette udendørs arrangement med den "bare" i al slags vejr. I et hjørne af gårdspladsen var opført en kampestenssat vindebrønd, hvor vandet blev trukket op både til folk og fæ - når der ellers var noget vand i brønden.

Mor havde en lille urtehave. Jeg erindrere ikke, at jeg nogensinde andre steder har set så store og saftige rabarber, som dem mor havde i sin urtehave. Forklaringen ligger ganske enkelt i det før omtalte retirade-arrangement. Mor's have var i det hele taget et pragteksemplar af en urtehave.

Min far og bedstefar havde begge to arbejde på det nærliggende Sigersted Teglværk om sommeren. Arbejdstiden på teglværket var alle ugens 6 dage på 64 timer, ved akkordarbejde kunne de tjene den nette sum af 21 kr, en timeløn på ca. 33 øre. Foruden arbejdet på teglværket skiftedes de til at køre en mælkerute til Fjenneslev Mejeri. Som tidligere nævnt så boede folkene her ude i mosen bag ved jernbanelinjen, for at komme op til landevejen skulle de passere denne, ved togtiderne var banen lukket af, med bomme som blev betjent af ledvogter Jens Hansen fra en afstand på ca. 400 m ved et spil betjent med

håndkraft. Var bommene efter at toget var passeret ikke hejst op kunne Jens Hansen tilkaldes ved en klokke fra bommene. En vintermorgen efter at toget var passeret og bommene ikke var hejst forsøgte far at tilkalde Jens Hansen, far skulle jo være til tiden på mejeriet. Hvad andet var at gøre, far satte skuldre og ryg til bommene og løftede dem af.

Nogle dage senere fik far en skrivelse fra DSB's distriktchef, hvori de meddelte ham, at han ulovligt havde afhægtet bommen. Samtidig forelagdes ham en bøde på en rigsdaler.

Nu var det jo ikke første gang, at Jens Hansen havde undladt at hejse bommene op, hvilket jo far gjorde distriktchefen opmærksom på, og som sådan anmeldte han Jens Hansen for pligtforsømmelse. Jens Hansen inviterede far og mor på en aftenvisit, som resulterede i, at far aldrig betalte bøden. I midten af tyverne blev bommene nedtaget og overkørslen spærret. Beboerne blev henvist til den nylig opførte viadukt over Hjortholmvejen ud til landevejen.

Foråret 1914

Efter tøbrud gik "Frøesmoseåen" over sine bredder, næsten hele vor mark blev sat under vand, det blev helt hen i maj måned inden far kunne komme i gang med såningen. Med en sæk over skulderen bundet op med en snor sådan at han lige netop kunne få fat i såkornet og med afmålte skridt i takt med højre hånd, strøedes kornet i en lige bue ud på jorden. Det var virkelig et kunststykke at beså en mark på denne måde, der måtte ikke blive bare pletter i marken.

Grundet på det sene forår blev vækstperioden kort og når det dertil var en ringe jordbonitet, og såvidt jeg husker, var det først efter verdenskrigens afslutning 1918, at man begyndte at bruge kunstgødning, så blev høstudbyttet ringe - vel 8-10 fold. Som noget nyt i landbruget var det kommet frem at dyrke rodfrugter. Det var bl.a. kålrabi, der jo også kunne bruges i husholdningen, frøet blev sået med en såkaldt "klikmaskine". Den blev skubbet frem ved håndkraft og såede kun een række ad gangen. På en sådan "sid" jord var det ukrudtet, der havde de bedste vækstmuligheder. Dengang kendte man ikke til kemiske bekæmpelsesmidler. Jeg husker tydeligt, hvordan mor og jeg gik og pillede ukrudt op og bar det hjem i sækkeforklædet. Det var godt foder til fjerkræet og grisene.

Det daglige brød

En aften fulgtes jeg med far og mor over marken. Hvornår var sæden mon høsttjenstlig? Far tog nogle rugaks op i hånden og gned dem i håndfladerne, avnen skulle kunne gnides af og pustes væk. Derefter tyggede han på kernerne, var disse hårde og sprøde så var rugen høsttjenstlig. Far vendte blikket ligesom vurderende hen over marken, henvendt til mor og mig sagde han: "Det er vort daglige brød".

Høsten nærmer sig

Kornhøsten var dengang - som i vore dage - højdepunktet i årets arbejde. I de små landbrug foregik mejningen med håndkraft. Selvom arbejdet var strengt både for manden med "mejeredet" og opbinderen med "kratten", så opvejedes det helt i bevidstheden om, at man bogstavelig talt høstede lønnen for et helt års indsats.

Det afmejede korn blev lagt i et sirligt skår, så den efterfølgende opbinder med mindst muligt besvær kunne følge med i opbindingen. Det lå i enhver piges bevidsthed en ære i at følge med for ikke at sinke den efterfølgende høstkarl med mejeredet.

Tærskningen

Da der dengang var mange stråtækte ejendomme, blev rugen sat ind på tærskeloen og med "plejl" tærsket og bearbejdet til tækkehalm. Den øvrige høst blev sat i stakke udenfor ejendommen. Der oprettedes et tærskeselskab for Fjenneslev og Omegn. Tærskværket et 24-tommer - var ikke monteret med halmpræsser eller avnblæser, der skulle således 8-10 voksne mænd plus et par store drenge til at betjene det. To mænd med deres specielle halmreb bundtede den løse halm og bar den på nakken op på "stænge" og loft. Drengene bar avnerne i hokurve ind på loen. Et sådant 24-tommer værk kunne tærske 12-15 tdr. korn i timen, alt efter hvor stort foldudbyttet var. Udover fyrbøder og ilægger, der var betalt, var det øvrige mandskab hovedsagelig naboer, der i fællesskab hjalp til fra den ene ejendom til den anden. Det var også travle dage for husmoderen. Det var skik og brug, at der hvor tærskværket holdt til middag, spiste mandskabet. Der blev spist oceaner af gule ærter og flæsk, og ikke at forglemme den traditionelle dram til. Der havde da også i løbet af dagen været tid til en drikkepause indimellem. Til sådanne drikkepauser blev der slået hul på en otting Ringsted Alliance hvidtøl. (En otting = 17 potter = 16,4 l. tappet på træanker).

Silde-Jens

Jens Hansen hed han. Det var ikke hver dag herude i mosen, vi så fremmede mennesker. Når der så endelig kom nogen, kunne det da godt være til adspredelse i den til tider lidt trælsomme tilværelse. - Og dog! Det var ikke altid adspredelsen var lige morsom. Engang hver anden uge kom Silde-Jens og faldbød sine varer. Det var ikke det store udbud af fisk han havde. Samtidig købte han gamle klude til foræringspriser. En god stor rødspætte kostede 15 øre, ligeledes tre gode sild 15 øre - det var i 1915. Jeg var meget optaget af fiskene i kasserne, de var lagt ned i isstykker, der kunne endnu langt op ad formiddagen være liv i dem. Det gøs i mig, når jeg så det.

Om det nu var fordi, at mor ikke havde nogen penge den dag, eller hun ikke havde brug for nogle fisk, det ved jeg ikke. Hun ville ihverfald ikke have nogen. Silde-Jens blev meget vred og skældte mor ud og kaldte hende for en for-

*Silde-Jens.
Tegnet af Henry Kinnerups
barnebarn Niels Eg Kinnerup.*

næret kælling. ”Du kan vel i det mindste gi’ en stop tobak!” råbte han nu lidt rapt. Mor græd og indså, at der var ikke andet at gøre end at give ham, hvad han forlangte. Og hunden skulle også ha’ en humpel rugbrød, først da gik Silde-Jens. Jeg kan se og høre ham endnu, hvor han langt hen ad vejen gik og brokkede sig!

Verdenskrigen 1914-1918

Jeg var fem år da krigen brød ud i 1914. Jeg havde vel ikke megen mening om, hvad krig egentlig var for noget, men af de voksnes snak kunne jeg jo nok forstå, at det var noget ganske alvorligt. Jeg vil gå frem til krigsårene 1916-17. Det var 4. artilleriafdeling der under ”sikringsstyrken” blev forflyttet fra Amager til Ringsted Kaserne. Artilleriet havde sin daglige øvelsesplads lidt syd for Ringsted på et fritliggende område ”Fælleden” ved Ringsted-Næstved landevej afgrænset af Susåen.

I alle omkringliggende landsogne var store styrker af militær indkvarteret. Også ude i Frøesmosen, hvor mit hjem lå, havde vi to soldater indkvarteret i mange måneder.

En af vore soldater var meget håndsnilde, han lavede hyllebøsser med knald i og skar lange, flotte træsabler og når vi så fik syet rigtige blanke soldaterknapper i trøjen, så var vi parate til at stille op til paraden!

Far fik en "lys" idé

Jo længere krigen trak ud, jo større mangel blev der på almindelige dagligvarer der var på rationeringskort, også petroleum var rationeret. Vi havde dengang ingen anden belysning end en osende petroleumslampe og en tranlampe. I Venstres Folkeblad averterede købmand Chr. A. Jensen, Ringsted med et parti karbidlamper, han lige netop havde fået hjem, som han tilbød til sine gamle kunder. Sporenstregs satte far sig på cyklen afsted til Ringsted og fik da også et sådant belysningsvidunder med hjem. Ved aftenstid - en sommeraften - skulle vidunderet afprøves. Far var ikke særlig stiv i sådanne tekniske færdigheder, så han gik over til vor nabo muremester Åbæk, og bad ham om at komme og afprøve tingesten. Åbæk ankom og læste omhyggelig brugsanvisningen igennem, satte lampen ned i køkkenvasken, skruede låget af, kom karbidklumper i underbeholderen, i beholderen foroven hældte han vand på og drejede på en lille hane. En ram lugt bredte sig i køkkenet og tingesten begyndte at væse. Så var det blot at sætte en tændstik til. Som sagt så gjort. En mægtig flamme slog ud, helt op under loftet. Resolut smed Åbæk lampen ud af køkkenvinduet, hvor den endte på stenbroen, for til sidst, med et vældigt fus, at falde i stumper og stykker.

Sommeren 1916 - skolevejen

Der var 4 km til skolen, de første 2 km var ad vor egen markvej. Om vinteren var det mørkt, når jeg gik hjemmefra. Langs med vejen løb åen, og der var jeg bange for at gå alene, for i åen boede "Åmanden", fortalte naboens Viggo mig. Om vinteren når åen var islagt kunne jeg høre, hvordan vandet strømmede afsted under isen og ovenover bragede og knagede det. Alle disse lyde kom fra den modbydelige "Åmand".

Jeg skulle også passere jernbanen. Endnu kan jeg se for mig, når ottetoget nærmede sig. Det var et meget langt godstog, med to ildøjne og dampen prustende ud til begge sider. Det var ikke nogen tryk skolevej. Efter at have passeret jernbanen, nåede jeg landevejen - den gamle hovedvej 1. - Den var grusbeklædt. En af de første lastbiler der jævnlige passerede landevejen var fra Slagelse Margarinefabrik - den kørte på faste gummiringe. Det var ikke ualmindeligt at folk med hestekøretøj måtte stå af vognen og tage hestene ved hovedtøjet, medens bilen langsomt passerede.

"Lohses" hus

Ved landevejen slog jeg følge med Lille Oles Jens og møllerens Anders. Langs med landevejen lå "Lohses" hus, det var en gammel stråttækt bygning fra en tidligere nu nedlagt landejendom. I huset stod et par gamle vogne og en gammel såkaldt kaneseng, der var tillige fyldt op med vejgrøfthø. Mangen en forbigående vagabond fandt sig her et herligt opholdssted, beskyttet for vind og vejr og i særdeleshed et yderst behageligt nattelogi. På vej hjem fra skole gjorde vi tre drenge tit ophold her - det blev ligesom "vores hus". Men så skete

der noget engang, en vagabond blev fundet der, han havde vist nok hængt sig. Fra den tid af kom vi ikke i huset mere, og i stærkt trav løb vi forbi det.

Forskolen

Skolen lå på Fjenneslev Bakke op til den gamle landevej. Skolehuset ligger der endnu. Det var en lille rødstensbygning med tre fag vinduer og en dør ud til landevejen. Allerførst kom vi ind i en lang, smal gang. På to knagerækker var der plads til vort overtøj, ovenover en hylde til vore tornystre. Under knagerækkerne stod en bænk, hvor vi sad og spiste vores frokostpakke og byttede "spændende" skolemadder med hinanden. Under bænken var plads til vort fodtøj, der for det meste bestod af træsko.

På bagvæggen i skolestuen var ophængt nogle spændende billeder fra bibels- og danmarkshistorien. På modsatte gavlvæg stod katederet med skufferne fyldte med blyanter, grifler, penne, tavlekridt, glansbilleder og meget andet. På væggen hang den enorme store sorte tavle. Et hjørneskab var fyldt op med alskens mærkværdigt læsestof som vi i de kommende år skulle gøres bekendt med. Godt gemt inde i skabet stod spanskkrøret - jeg mindes ikke at det blev brugt. På den ene langside stod den store, runde kakkelovn, hvor ilden i vintermorgenen buldrede lystigt i akkompagnement til morgensangen.

Vores lærerinde

Når vi ankom om morgenen, gik lærerinden frk. Mattesen foran os ind i skolestuen og stillede sig oppe ved katederet, hvor vi een for een måtte bukke og neje for hende. Stående begyndte vi at bede fadervor. Efter Fadervor sang vi morgensang. Frk. Mattesen var på sin helt egen måde en glimrende fortæller om de bibelske beretninger fra det gamle Jødeland.

Vi gik i skole hveranden dag. Vi var sekstytte elever i klassen. Pigerne sad endnu ved firemandsborde, drengenes borde var skiftet ud med tomandsborde.

Jeg og Reinhardt sad nr. et og to på drengesiden. Reinhardt var lidt af et uroligt gemyt. Det var i skrivetimen, Reinhardt tabte sin griffet på gulvet, og den gik i stykker. Jeg ville samle stumperne op med det resultat, at jeg kom til at rive min egen skifertavle på gulvet, den gav et vældigt rabalder. Nu syntes frk. Mattesen det kunne være nok. Hun satte pigerne nr. tre og fire hen på vores pladser og så blev vi sat hen mellem Rosa og Ingeborg ved deres nr. et og to pladser. Det var godt nok lidt flovt, - men alligevel! Ingeborg og jeg var naboer til daglig, så det passede egentlig mig rigtig godt at komme til at sidde ved siden af Ingeborg.

Ingeborg havde sådan et par lange flotte fletninger, der var ibundet et par røde sløjfer. Jeg kunne ikke modstå fristelsen, jeg måtte røre ved hendes ene fletning med det resultat at den ene sløjfe faldt på gulvet. Det var ligesom lidt i det skjulte, at Ingeborg ikke følte sig særlig generet af det passerede. Da timen var slut og vi skulle hjem, blev jeg og Ingeborg holdt tilbage af frk. Mattesen -

Elever fra Fjenneslev forskole og hovedskole. 1918.

det var ikke uden bange anelser - vi fik en reprimande omend i nok så venlig en tone.

Udenfor skolen var frk. Mattesen aktiv på forskellig måde. Hun var organist ved Fjenneslev Kirke i en lang årrække. Hun holdt syskole for de store piger fra hovedskolen, ligesom hun også holdt bibelmøder for en kreds af skolebørnenes mødre.

Vi rejste fra "Gåsevaderne"

I 1917 solgte mine forældre vores lille ejendom ude i "Gåsevaderne" som nu havde været i deres slidsomme virke i ni år. De købte en ejendom længere vestpå i Frøesmoseområdet. Der var 19 tdl. til ejendommen, en noget misrøgtet ejendom, hvad angik gårdens bygninger. Området blev lokalt kaldet "Herredet", undertiden også kaldet "Ræveherredet" idet der igennem mange år havde været en usædvanlig stor rævebestand i de to tilgrænsende skove Mørup og Bjernede. Vores store nabogård var en af Sorø Akademi's forpagtergårde "Mørupgaarden". Her bag jernbanen lå der fire små landejendomme, tre jordløse huse og et ledvogterhus, et lille samfund på et halvt hundrede mennesker. Det var et samfund hvor man i dagligdagen fandt sammen i et godt nabofællesskab.

Høsten stod for døren. Der var som nævnt 19 tdl. til vores ejendom hvoraf

der var 12 tdl. til høst. Vores nabo Karl Olsen havde 15 tdl. til høst. Hidtil havde der på disse to ejendomme kun været en såkaldt "aflægger" til at meje kornet med. Det var en maskine der ikke bandt det afmejede korn, men kun lagde det i løse bundter, hvorefter det skulle bindes ved håndkraft. Denne høstmetode fandt far og Karl Olsen var altfor tidskrævende. Efter lange overvejelser blev de enige om i fællesskab at købe en selvbinder af fabrikatet "Adriance". Selvbinderen ankom til Fjenneslev Station, samtidig sendte maskinfirmaet en "ekspert" med. Han skulle give instruktion i brugen af maskinen. Men om han kunne få "monstromet" til at binde! Måske fire fem neg indimellem, og det var selvfølgelig ikke tilfredsstillende. Far og Karl Olsen overvejede at sende binderen retur. Men de klagede deres nød til den lokale landsbysmed Cornelius Brix-Jacobsen. Smeden ankom, fulgte med binderen rundt i havremarken et par omgange, så afmonterede han bindeapparatet og tog det med hjem på værkstedet. Der blev ikke skoet nogen heste den dag! Smeden ankom næste dag, skruede bindeapparatet på binderen og fulgte med binderen et par gange rundt. "Stop!" sagde smeden, han foretog derefter en finjustering af bindeapparatet. "Nu kan du godt køre Johan", sagde smeden til far. Og så bandt binderen hver eneste neg. Det skal nævnes, at det var smeden Cornelius Brix-Jacobsen, der dette år fik jagtretten hos far og Karl Olsen.

Mørupgaarden

Som nævnt på foregående side blev vores nabo nu "Herregaarden Mørup". Det er i tiden 1918-1926 jeg bedst kan fortælle om.

Der var et stort folkehold på en gård af denne størrelse dengang. Mange karle, daglejere, staldpersonale, malkekoner, piger i folkehusholdningen og på hovedbygningen samt folk i have og park.

En hverdag på Herregaarden

Det var før traktorerne gjorde deres indtog i landbruget, alt markarbejde foregik med hestekraft. Der var 12-14 spænd heste, hovedsagelig den jyske hesterace, derforuden et spænd herskabsheste. Det var et imponerende syn en forårsdag når 3-4 store 10-fods, ca. 3½ m såmaskiner, forspændt hver tre kraftige heste med en dygtig karl ved styret samt hjælper trække såbed for såbed op i snorlige agre.

Malkekonerne

En sommermorgen ved firetiden ankommer malkekonerne. De skal i marken til morgenmalkning. De er 10-12 stykker og placerer sig på malkevognen siddende med benene dinglende udover vognkanten og med mælkejungerne imellem sig. Foruden konerne er der et par røgttere og fodermesteren. Køerne står bundet i to lange rækker med 60-65 køer i hver række. Konerne har hver deres bestemte 10-12 køer at malke. Sikken en hurlumhej der bliver med

spande, mælkejunger og malkestole. Ved 5½-tiden går det igen hjem til gården, hvor Mørup-Hans holder parat til at transportere malkeudbyttet til Fjenneslev Station, hvor mælkejungerne blev omladet i "syvslæberen", som så befordrede mælken videre til hovedstadens store mejerier. Et af mejerierne i København var Trifolium. Malkekonerne var egentlig et gemytligt folkefærd. En dag blev det ramme alvor. Min far fortalte mig om denne episode. Konerne var mødt til aftenmalkning, en ko var brunstig og havde revet sig løs, hvilket den store tyr ganske naturligt var blevet opmærksom på. Imidlertid havde både koen og tyren fået sig indhyllet i tøjrerne, hvilket jo fik til følge at tyren ikke kunne bedække koen. Fodermester Svendson ville forsøge at udrede de indfiltrede tøj. Svendson kom til at snuble i tøjrene. Idet han forsøger at rejse sig, skubber tyren ham omkuld, og så var han lige et oplagt offer for tyren. En af malkekonerne - madam Leethi - opdager den alvorlige situation, sporenstregs snupper hun en tøjrekølle og med alle sine kræfter retter hun et velrettet slag lige midt mellem tyrens horn. Tyren fnøs og stod og virrede med hovedet nogle gange, hvorefter den lagde sig i græsset, uden dog at have lidt nogen overlast.

Høsten

Fra tidlig formiddag til sen aften, alt afhængig af duggen i kornet, kunne man se, hvordan syv-otte trespands selvbindere skår for skår åd sig ind imod midten af de store kornmarker. Foruden det faste mandskab var også daglejernes koner og store børn beskæftiget. Ved indkørslen af kornet var alle hestespand i sving. I den store kornlade var installeret et sindrigt hejseværk, der kunne tage hele kornlæs ad gangen og sætte dem ind i forskellige gulvafsnit.

Marken er mejet!

Selv om kornmarkerne efter høst blev revet nok så omhyggeligt med hesterve, ville der altid blive nogle afklippede kornaks tilbage. Så fik de omkringboende husmands- og arbejderfamiliers børn love til at "sanke aks" - som det hed. Sådan akssamling var ligefrem organiseret i et bestemt system. Børnene gik 10-12 stykker ved siden af hinanden med et par meters afstand. De havde hver en sækkelærredspose bundet foran sig, hvor de lagde de opsamlede kornaks i. Et af børnene "klipperen" blev på skift valgt til at klippe de lange strå fra aksene, da de jo ellers ville fylde for meget i posen.

Sådan opsamlede aks var jo et godt og billigt foder til hønsene og julegrisen. Vi børn fra vores hjem syntes det kunne have været sjovt at være med til at sanke aks. Vi kendte jo alle børnene - men det måtte vi bare ikke. Det satte den sociale position en grænse for. Ville vi sanke aks, så kunne vi jo gøre det på vores egen mark, men det var der ikke spor sjovt ved.

Roehøsten

Det blev efterår, og roehøsten var i fuld gang. Det var sædvane på mange herregårde, at man "importerede" hele polske familier til dette slidsomme arbejde. Kun kålroer blev taget op med maskine, almindelige foderroer og sukkerroer blev taget op med håndkraft. Jeg har set polske mødre have deres småbørn med i roemarken pakket lunt ned i barnevogne og trækvogne. Skulle de ammes, måtte det foregå mellem roerækkerne.

Ud af skolen

Jeg gik ud af skolen ved sommerferiens begyndelse i 1923. Ved den afsluttende eksamen fik jeg ret gode karakterer. Jeg kunne godt have tænkt mig, at fortsætte med at gå i skole. Lærer Balle gav da også udtryk overfor min far, at jeg havde evner for at læse videre. Der var kun mulighed for fortsat skolegang i Borgerskolen i Ringsted, men her skulle undervisningen for udenbys elever betales af forældrene. Mor sagde, hun havde hverken tid eller råd til at holde mig med hele bukseender. Der var ingen andre transportmuligheder til skolen end at cykle. Jeg kunne vel komme ud og tjene bønder når den tid kom, det havde hun og far jo gjort, og det var ganske udemærket! Mit spinkle ønske om evt. at blive skolelærer var således udelukket.

Af en søskendeflok på seks var jeg den ældste og blev konfirmeret i foråret 1924. Jeg blev hjemme et par år efter konfirmationen. Far havde efterhånden engageret sig i forskellige sogneanliggender, som f.eks. menighedsrådet, sognerådet og forskellige bestyrelsesposter. Følgelig lagde det beslag på en del af hans tid, med det resultat, at jeg fik min dag optaget af alle mulige gøremål, som forekom i vort lille landbrug på 19 tdl.

Da mine jævnaldrende efterhånden var kommet ud og tjene og fik løn for deres arbejde, så følte jeg det trølsomt at gå hjemme. Som sekstenårig kørte jeg en mælkerute til Fjenneslev Mejeri. Der var 12-14 andelshavere på ruten. Hermed fik jeg lejlighed til at komme i kontakt med andre mennesker uden for min "lille verden". På ruten traf jeg også min skoleveninde. Det kunne hændes, at jeg havde en pakke smør eller lignende med hjem fra mejeriet til hendes mor, så var det som regel min veninde, der kom og sagde "goddag". Det kunne hændes, at vi også udvekslede et par ord om det forestående møde i ungdomsforeningen. Disse små hemmelige samtaler kom mine forældre for øre. Det huede dem ikke rigtig, for som de sagde: "Marie, - som min veninde hed - og hendes familie hørte til de "hellige" og så var det ikke noget for mig". Ak ja!

Imidlertid var der en andelshaver på mælkeruten der fandt, at det var for hårdt et arbejde for en sekstenårs knægt at være mælkekusk. Det påtalte han overfor min far, og så holdt jeg op med at køre mælk.

Jeg kom ud at tjene

Til 1. november fik jeg plads som 3. karl på "Dysseagergaard", lønnen var 225 kr. for vinterhalvåret. Gården var på 87 tdl. og blev drevet som et alsidigt landbrug med fuld kvæg- og svinebesætning. Foruden husbondsfolkene, deres børn og "gammelfar", var vi tre karle, en gift fodermester og to piger. Storpigen Inger kendte jeg fra en ældre skoleklasse. Vi var således en halv snes mennesker til daglig på gården. Vi tre karle delte et stort værelse. Værelset var med cementgulv. Der var ingen varme på værelset, ligesom der ejheller var varmt eller koldt vand indlagt. Sengene var gamle træsenge, der var lagt langhalm i bunden med et groft hørlærredslagen over. Dynerne var syet af olmerdug, de var tunge, men dejlige lune at ligge med. Selv musene fandt dem velegnet til at bygge rede i. Og som Kristian-Forkarl sagde: "Det lignede så dejligt ved tæerne med sådan en muserede i fodenden af sengen!"

For mig blev det en hel ny verden at stifte bekendtskab med. Arbejdstiden og dermed også fritiden var inddelt i faste tider. Det kendte jeg ikke ret meget til hjemmefra. Dertil kom, at samværet med min husbondsfamilie og mine arbejdskammerater ingensinde voldte mig nogen form for problemer, så jeg faldt hurtigt godt til i mine nye omgivelser. Det blev først og fremmest mit arbejde at passe fjerkræholdet. Det var et arbejde jeg fandt at have et ansvar for. Det var dog ikke lige interessant altid. Halmen i hønserejerne skulle fornyes jævnlige. Det fik jeg helt bogstaveligt at føle på min krop, for alt det utøj der var i sådanne hønserejer, det var ubehageligt. Nu var det jo kun formiddagen der gik med fjerkræet.

En gang ugentlig spændte jeg den "lille brune" for fjedervognen for at hente varer hjem fra brugsen, undertiden også køre for "gammelfar" - Kristen hed han. Familien havde ellers en ny bil af mærket Willys Overland, men Kristen havde afsky for at køre i bil.

Jeg blev igen fæstet, og denne gang for et helt år. Årslønnen var 600 kr. Det blev mit arbejde det kommende forår at betjene tækkemanden.

Tække-Niels var noget af en tvær fyr, men vi fandt dog hurtigt ind i en rytme, der fik arbejdet til at gå gnidningsløst. Tække-Niels var meget dygtig i sit fag - og dertil hurtig - han kunne gå op med 4 fag a 21 bind på en dag. 84 bind a 14 øre pr. bind, det gav en dagløn på 11,76 kr. Da arbejdet i løbet af et par uger var slut, fik jeg 2 kr. i drikkepenge af Tække-Niels.

I høsten - Ebba blev væk!

Vi var i færd med at køre korn hjem. Laden var sat til med korn, så vi måtte sætte kornet i stakke ude i stakkehaven. Der var som regel 50-60 læs korn i sådanne store stakke. Lille-Ole var stakkesætter. Lillepigen Ebba og en af fodermesterens store drenge var oppe i stakken for at tage neg fra og lægge dem hen til Lille-Ole. I høstens tid holdt vi ikke fyraften før sen aften, som sådan holdt vi en halv times pause sidst på eftermiddagen. Storpigen Inger serverede kaffe, øl og et par mellemmadder i folkestuen. Bedst som vi sidder, siger Lille-

Ole: "Hvor bliver Ebba af?" Nå, hun kunne jo være gået sit eget ærinde. Imidlertid var pausen forbi. Ole stiger op i stakken og der lå Ebba nok så sødelig og sov, træt af dagens møje. At Ebba fik lov til at hvile ud resten af dagen var nu en selvfølge.

Og dansen den gik

Det på denne side nedskrevne, kunne måske ved gennemlæsning synes at være uden for det egentlige emne - og dog, det må alligevel med - da det senere gav optakten til nogle aldeles gode og interessante oplevelser.

Kristian-Forkarl og jeg, Inger og hendes ven Søren blev enige om at cykle til Veterslev forsamlingshus "Enigheden". Der var bal i ungdomsforeningen. Kristian var godt kendt på egnen så vi kom hurtig i selskab med andre unge derfra. Et par unge piger - Poula og Dagny hed de - bød vi op til dans og havde det ganske fornøjeligt i løbet af aftenen. Vi blev da også enige om at følges ad en del af vejen hjem, når ballet var slut. Nu var Kristian ikke den perfekte danser, så han var rent bogstaveligt kommet til at træde frk. Poula over tæerne. Pigen betroede mig, at den store "klodsmajor" ønskede de ikke at følges med. Ved ballets ophør forsvandt de ude i garderoben udenfor Kristians synsvidde. Jeg fulgtes med pigerne til "Ditlevshøj", her skiltes vi med en tak for en fornøjelig aften. Og så blev dette tilfældige møde sat i glemmebogen.

Det var brud på gamle traditioner

I 1927 ønskede sognefoged gdr. Anders Olsen at fratræde sit embede. Min far var på det tidspunkt radikalt valgt medlem i Alsted-Fjenneslev sogneråd. Far blev af sognerådet sammen med to gårdmænd indstillet på en liste, der tilgik amtmanden over Sorø Amt. Far var indstillet som nr. 2 på listen. Det vakte nogen røre i sognet at en mindre jordbruger blev indstillet til dette embede, da man så langt tilbage i tiden kunne erindre havde det været en repræsentant for det større gårdbrug, der havde bestridt dette embede. Som det fremgår af kundgørelse fra amtmand over Sorø Amt blev far ved et kirkestævne i Fjenneslev beskikket til sognefoged for Fjenneslev sogn d. 4. marts 1928. Far blev ved sit 25-års jubilæum Dannebrogsmænd. Efter 40 år i embedet frasagde han sig det. Han havde da været den længst fungerende sognefoged i embedet. Der blev ikke senere oprettet noget sognefogedembede, ej heller på landsplan, da disse embeder efterhånden overgik til politimæssige opgaver.

Jeg søgte andre græsgange

Efter 1½ års tjeneste på "Dysseagergaard" rykkede jeg op som andenkarl og fortsatte endnu et år med min gode husbond Marius som læremester, var jeg sat godt ind i brugen af alle maskiner og redskaber. Nu ville jeg ud og se mig om på andre egne.

Jeg søgte plads hos gdr. Søren Larsen på "Kildegaarden" i Mulstrup. Det

Henry Kinnerup, da han var karl på Kildegården. Foråret 1930.

var sidst på eftermiddagen. Søren Larsen var i færd med at fodre grisene, han gik i et par fladbundede træsko, derforuden iført en lang skødefrakke, den bar tydelig præg af mange års slid. Jeg fremsagde mit ærinde. "Du er velkommen", sagde Søren Larsen, "du kunne måske give mig et nap med at fodre grisene", som sagt så gjort, vi fodrede færdig og gik ind til Jens. Jens var sønnen på gården, ugift og midt i trediverne. "Her er vores nye karl", sagde Søren Larsen, "og han har en skrivelse med" - det var min anbefaling fra Marius Andersen på "Dysseagergaard". Vi snakkede om alt andet end fæstemål. Vi gav os god tid til en tur i staldene. I kostalden stod 22 velplejede køer med en årsydelse på ca. 200 kg smør. Jens kunne fortælle hver enkelt ko's afstamning og ydelse.

I hestestalden stod fire dejlige "Frederiksborgere". "De to der - Fuks og Dagmar bliver dine heste", sagde Jens Larsen. Der var overhovedet ikke aftalt om noget egentligt fæstemål. Vi gik ind og husbestyrerinden Marie bød velkommen og bød på veldækket aftenbord. "Så får du tak for den henvendelse", sagde Jens Larsen, "og lønnen den er 650 kr. for et år". Så var det fæstemål aftalt.

Søren Larsen gav mig to kroner i fæstepenge.

Jeg tiltrådte min nye plads til 1. maj. Foruden nævnte Søren Larsen, Jens Larsen og Marie, var der Erik som blev min arbejdskollega og gode ven i mange år. Der var fodermesteren kaldet "Mester-Vilhelm" og hans kone Kristine. Jeg blev hurtigt klar over, at her på gården var forholdet "tyende" og husbond præget af mere personligt forhold til hinanden, end på gården i Fjenneslev. I

modsatning til gården i Fjenneslev, hvor vi spiste i folkestuen, spiste vi her alle ved samme bord. (Den gamle skik med at alle spiste af samme grødfad var blevet afskaffet ved Maries tiltrædelse i 1928).

Husbestyrerinde Marie Madsen var en dygtig pige og dertil en humørspreder uden lige. Søren Larsen hørte til den gamle solide type, der var nok så påholden med mange ting. Engang tog han en hundredekroneseddel op af tegnebogen, idet han bemærkede: "Det er altid godt at have sådan en at holde påmed". Søren Larsen døde firs år gammel. Jens Larsen giftede sig med Marie og overtog således gården. Der blev holdt bryllupsfest i august 1928.

Et tyndeforhold blev ikke alene vurderet ud fra en værdig og god opførsel, men også ud fra, hvad den eller hin rent arbejdsmæssigt kunne præstere. Vel kunne arbejdsdagens mange gøremål måske have islæt af en vis humor - uden at det blev til det bare "fjas". Når forkarlen Svend på "Hyldegaarden" kunne læsse 35 læs staldgødning på en efterårsdag - nå, ja - så kunne Henry på "Kildegaarden" vel klare 40 læs på en dag! Det var så sandelig også en æressag at kunne præstere en perfekt pløjning.

Dyrskuet 1929 - "Mester Vilhelm"

Jens Larsen udstillede en samling malkekøer på dyrskuet i Ringsted. "Mester Vilhelm" og sønnen Lasse tog sig af køerne. Samlingen fik 1. præmie, hvilket "Mester Vilhelm" var meget stolt af. Det skulle fejres, og det blev det. Med hver sine to køer forlod de dyrskuepladsen ved femtiden ad landevejen til Mulstrup - der var ca. seks km hjem. Ved Tolstrup holdt de et hvil, hvad der jo var meget tiltrængt. Dagens anstrengelser overvandt de to kodrivere. Mester og Lasse gik omkuld i vejgrøften. Køerne fandt på den anden side af vejgrøften en frodig græsmark. En spasmager havde hængt nr. 49's præmieskilt om halsen på "Mester Vilhelm".

Nogle forbipasserende dyrskuegæster gjorde Jens Larsen opmærksom derpå. Erik og jeg kørte med Jens til Tolstrup. Køerne lå nok så fredeligt og tyggede drøv. Med nogen overtalelse fik Jens også Mester og Lasse med hjem. Næste morgen kom Mesters Kristine, om vi ville hjælpe hende med malkningen - det var ikke noget vi var ukendt med, når "Mester Vilhelm" tog sig en ekstra fridag.

Dyrskuet 1930 - Sølvpokalen

Det blev overladt til mig at køre præsentationskørsel på årets dyrskue i Ringsted. Charabancen blev trukket frem fra sit støvede skjul i vognporten. Chevroletten havde nu indtaget dens plads. Efter en grundig gang vask og polering fremstod den som ny. Det sølvpletterede seletøj blev hentet ned fra selekammeret på loftet. Alle blev sat i aktion med at pudse og polere. I løbet af et par aftener skinnede det som det var hentet fra de kgl. stalde. Frederiksborgerne Dagmar og Fuks blev trimmet, striglet og friseret, deres hove blev rettet af og

poleret. Jeg holdt generalprøve med dem på dyrskuepladsen et par aftener i forvejen.

Sjette præmie alligevel en sølvpokal

Dagen oprandt, der var tilmeldt syv køretøjer til præsentationskonkurrencen. Ved lodtræk blev jeg sat ind som nr. tre.

Jeg fik sjette præmie. Som nr. tre i holdet holdt jeg denne position i tre omgange - vi skulle køre syv-otte omgange. Som jeg nu i tredie omgang skulle passere dommertribunen, satte musikken ind med en vældig touche, ligesom for at præcisere holdets flotte kørsel. Dette fik Fuks til at sætte over i ureglementsret trav. Inden jeg fik den i ro igen, var jeg endt nede på sjette pladsen - jeg blev dybt skuffet. Jeg fik alligevel overrakt en anden præmie, idet dommerkomiteens formand Vilhelm Hansen havde været opmærksom på mit uheld. Pokalen har stadig sin plads på buffeten i spisestuen.

Dyrskuets festlige højdepunkt var når det sluttede med dans i den gamle pavillon i Lystanlægget. Her mødtes ungdommen fra land og by i festligt samvær. I løbet af aftenen genkendte jeg pigerne Dagny og Poula som Kristian-Forkarl og jeg havde truffet for et par år siden i Veterslev forsamlingshus. Sammen med pigerne og andre unge fra egnen havde vi det ganske fornøje-

Sammen med Dagny boede Henry Kinnerup i mange år på Smørbjerggård i Jystrup. På spisestuebordet stod altid den sølvpokal, som han vandt på dyrskue i Ringsted 1930.

ligt. Ved festens afslutning blev Dagny og jeg enige om, at nu ville vi for eftertiden mødes - men ikke tilfældigt som det hidtil havde været. Vi aftalte at mødes ved nytårsfesten 3. nytårsdag på Casino i Ringsted.

Nye udfordringer

Efter tre gode år på "Kildegaarden" i Mulstrup kunne jeg godt tænke mig at søge en mere selvstændig plads. En annonce i foråret 1931 lød således: En pålidelig karl der er interesseret i jysk hesteavl, og som kan så og pløje lige, kan få plads 1. maj hos gdr. Frederik Sørensen "Hjælmsømaglegaard". Jeg søgte pladsen og blev fæstet for et år til 1. maj 1932. Årslønnen var 800 kr.

Familien bestod af tre ældre søskende Frederik Sørensen og hans to søstre Sofie og Marie Sørensen. Gården var nyopført efter en brænd i 1930 med store, rummelige og velindrettede bygninger. Der var 90 tdl. til gården og blev drevet med en del frøavl. Der var 3 karle og en fast daglejer, gift fodermester med medhjælper i stalden. Der var 6 arbejdsheste hvoraf 3-4 hopper blev brugt til avl, hestene var alle af jysk race.

Her på gården kunne jeg nu få brug for den faglige viden, jeg i den foregående vinters kursus havde indhentet, og ikke mindst da Frederik Sørensen og jeg tog et eller andet emne op herfra, så gav det mig samtidig god indsigt i det daglige arbejde på en sådan gård.

En ting som at føre dagbog over de forskellige gøremål fandt jeg interessant. I en sådan dagbogføring noteredes om arbejdets art, hvem der udførte det, hvor mange arbejdstimer såvel mands- som hest-timer, samt oversigt i markerne inddeling, gødskning, udbytte og høstning. Kort sagt indsigt i alt, hvad der vedrørte et veldrevet landbrug, som der på gården.

En af hopperne - Nora hed hun - skulle føres til bedækning på et avlscenter i Tommerup på Fyn. Sammen med hoppen blev jeg en tidlig morgen installeret i en kreaturvogn på Ringsted station med en knippe hø og en lille mælkejunge med vand i til hoppen. Jeg fik en knippe halm at sidde på, samt en god madpakke. Det blev sidst på eftermiddagen, da toget ankom til Tommerup, hvor gårdmanden modtog hoppen. Da jeg jo ikke ligefrem var påklædt som 1. classes passager, tog jeg med et posttog hjem. Jeg var i Ringsted ud på aftenen. Det viste sig imidlertid at hoppen ikke var "tjenlig" og måtte derfor blive på Fyn i tre uger. Derefter gentog turen sig. Hoppen blev drægtig og fødte den efterfølgende sommer et hingstføl.

Mit ønske om at få indsigt i jydsk hesteart blev til fulde opfyldt, da jeg fik pladsen på "Hjælmsømaglegaard". Jeg fik i det store og hele overdraget pleje og pasning af disse prægtige heste. Som den dygtige og erfarne landmand, som Frederik Sørensen var, gav det mig en god indsigt i tilrettelæggelse af det daglige arbejde. Da jeg omkring 1. april 1932 igen fik tilbudt pladsen for et år, hvilket jeg da også havde tænkt at ville efterkomme, så var jeg på det tidspunkt blevet kontaktet af min tidligere husbond, Jens Larsen, med tilbud om plads-

Henry Kinnerup med hoppen Nora, som han rejste i tog med fra Ringsted til Tommerup og retur.

en som fodermester hos ham. Jens Larsen var blevet ked af mester Vilhelm's lidt vel rigelige selvbestaltede "fridage". Jeg tog imod tilbudet. Det var lige i min interesse at komme til at arbejde med en god kvægbesætning.

Tilbage til "Kildegaarden"

Det blev en slidsom vinter at komme igennem. Mund og klovsygen huserede mange steder på Ringstedegnen, ejheller på "Kildegaarden" slap vi fri. Yngstekarlen hjalp til med pasning af køerne. Gården blev afspærret ved et skilt med påbud om, at al adgang til gården var forbudt. Der måtte ikke leveres mælk til mejeriet eller udføres nogen dyr fra gården. Varer fra købmand o.lign. blev aflæsset ved gårdens indkørsel. Vi, der havde med dyrenes pasning at gøre, blev sat i "karantæne" og måtte ikke forlade gården. Dagny tjente stadig i Ringsted. Jeg trodsede forbudet et par gange, i de seks uger karantænen varede. I sådanne sygdomstilfælde var det nødvendigt, at der kunne etableres et godt samarbejde med dyrlægen. Vi havde en dygtig dyrlæge i dyrlæge Jensen. Men det med det gode samarbejde med dyrlægen det kunne Ejner ikke rigtig få øje på. Dyrlægen sendte Ejner ind i køkkenet efter en spand varmt vand, sæbe og håndklæde. Ejner lagde sæbe og håndklæde på en malkestol, uheldigvis kom han til at vælte malkestolen så sæbe og håndklæde faldt på gulvet. "klovn" sagde dyrlægen med sin lidt brøsig stemme.

Ejner forsvandt ud af stalddøren. Jeg gik efter sæbe og håndklæde. Vi fik

ordnet det fornødne uden kommentarer. "På gensyn" sagde dyrlægen, det blev det da også til i løbet af foråret. Nr. 49 kælvende i løbet af foråret og fik en kviekalv. Den kom Jens Larsen med til vort bryllup! Men se, det er jo en hel anden historie!

Et spændende liv i klosterets have

Klostergartner Chr. A. Thomsen, Gisselfeld, har skrevet sine erindringer, og her bringes et afsnit, der med kærlighed til det historiske sted og med humor fortæller om det forsvundne.

Den 2. oktober 1939 parkerede jeg min cykel op ad gartnerboligens vedbensmur, meget forsigtigt. Ligeså forsigtigt valgte jeg køkkenbagdøren og bankede på. Jeg fik hurtig forståelsen af, at jeg snarest muligt måtte fortsætte ad overforliggende dør ud i entréen, hvor jeg valgte en af de mange døre. Inden jeg fik povet et bank, åbnedes den, og chefen ønskede smilende velkommen. Efter nogen snakken gik vi ned i gartneriet til undergartnerværelserne i samme bygning som paradeshusene.

En møbleret stue med soverum og tilhørende servantestel. Spejl i mahogni og seng i jern med en 15W ovenlys. Betyrrende brandfrit loft mellem jernsvellerne smukt hvidkalket. Væggene var tapetseret. Der var bord med stole, bogreol, skrivebord med standerlampe og en komisk tingest der lignede en krydsning af hvilestol og en divan, men virkelig kropsformet til et mødigt legeme.

Jeg må lige fortælle, at jeg nogle år senere havde besøg af en stilig bekendt, der gjorde opmærksom på mit hestestaldloft, i munter godmodighed. Forøvrigt min egen anskuelse, som jeg derefter gav udtryk for ved højere instans. Resultatet blev et smukt panelloft.

Efter en rundtur i samtlige drivhuse fik jeg besked om at fra dags dato var ansvaret og ledelsen min opgave. Parken og køkkenhaven klarede han selv med en formand.

Det blev en streng start, hvor det blev de unge mennesker og gamle trofaste Mørkeberg, jeg måtte spørge. Der var noget at lære. Drivhuse til og med nr. 14, selv om ikke de var store, og Paradeshusene i 3 afdelinger.

Min instruks gik også ud på, at de 6 elever skulle opdrages ”i Herrens tugt og formaning”. Hvilket jeg forsøgte efter fattig evne, med 2 nye elever om året. De fleste elever blev faget tro efter endt uddannelse og nogle kom helt til tops.

Den 9. april 1940 startede ildevarslen, med luftbårne eskadriller, der i bølger under monoton larm formørkede himlen. Lidt før frokosttid kom chefen ned i gartneriet, så alvorlig som aldrig før set.

Han gengav radiobudskabet om Danmarks besættelse. Det tyske opråb om nødvendigheden af landets beskyttelse mod en gruelig fjende fra vest, og ellers bare forholde sig i ro og udvise gæstfrihed og samarbejdsvilje...!

Jeg vover at citere udødelige Kaj Munk: "De tusind År blev væk - Klokkeren seks i Morges - af Skræk."

Det kan være beklageligt, at i disse ulykkelige år for al verden "blomstrede" Gisselfelds Have i dobbelt forstand.

Efter klostergartner Haar havde H. Wedege overtaget stillingen i 1927 på betingelser, der næppe kunne være værre.

Overdirektøren forlangte, at det hidtil tolererede underskud skulle bringes betydeligt ned, ellers stod drivhusene for fald.

Efter ønske kom herskabets forbrug således i anden række, og produktionen til detail og engrossalg blev det primære. Langsomt forbedredes økonomien indtil det kulminerede under krigen, hvor der var behov for små og større planter overalt i landet. Ingen særlig distribution, da transporten var stærkt hæmmet, eller helt stoppet for det der ikke var livsnødvendigt.

De dengang udbredte patriarkalske forhold var en kendsgerning på Gisselfeld, hvor lensgreven var undersåtternes krævende, men også beskyttende al-fader.

Aflønningerne i kontanter var vel nok minimale, alt efter positionen på rangstigen, hvor godsforvalteren selvsagt tronedede øverst som grevens højre hånd.

For hvad skulle man egentlig med mange kontanter, udover det nødvendige til daglig brød og lidt tøj!

Sparede man lidt på det, kunne der altid blive en skilling tilovers til rygelse, skrå og en søndagsdram.

Arbejderne boede gratis i huse eller ejendomssteder med plads til ko (køer), grise og fjerkræ m.m. På avlsgårdene havde de ret til billig mælk ved stalddøren ligesom funktionærerne.

Ligetil og nem, fri for spekulationer af større administrativ art, og hoveridagene forlængst ophævet. Det var sandelig i dyb taknemmelighed man strøg topsejlet og bukkede dybt for Hans Excellence, lensgreven og overdirektøren, når man mødtes.

Funktionærer af første og anden grad boede også husfrit. Dertil varme, telefon og avis (Den lokale Højre forstår sig). Konsultation af læge og helbredelse af samme. Enhver opportun livseliksir kunne bare hentes hos apotekeren. Hjælp det ikke, blev man sendt på rekreation på klosterets regning.

Nævnte goder dog graduert for funktionærer af anden grad. Dertil i enkelte tilfælde gratis naturalier og køb til favørpris på Holmegårds Glasværk, der som bekendt var opført af grevinde Henriette Danneskjold-Samsøe og indviet dagen efter hendes mands død i 1824.

Forøvrigt kendt som "Lysholm Greven" fordi han gav bønderne ude på Lysholm lejlighed til at blive arvefæstere eller selvejere. Noget de fleste mod-

Paradehuset, Gissfeldts Kloster a. 1900.

tog under stor skepsis og overtalelse. De vidste hvad de havde af hovedgæster og manuelle forpligtelser på stedet, men bange for administrationen som selvejere.

Før den nye tunnel blev gravet under Nielstrupvejen, var parken tilgængelig onsdage og helligdage uden betaling.

De øvrige dage mod betaling, der foregik fra drivhusene. 1,50 kr. for voksne, 50 øre for børn. For at kunne komme gennem de 5 jernlåger måtte hver gæst eller selskab låne en nøgle, der var lænket til en træplade på størrelse med et spækbræt, der skulle sikre nøglen retur.

Et ældre ægtepar kom engang tilbage uden nøgle. Meget ulykkelige fortalte de hvor den var. Jeg måtte med til påvisning. Ganske tydelig skimtedes den på et par alen vand under broen, hvor de havde stået i betagelse af omgivelserne. Kun 2 nøgler er forlist i de år jeg husker.

Det var også under krigen, at man i sommersæsonen kunne opleve V. Hartig og Peders "plæneforestillinger".

Hartig i sin allerbedste alders andet afsnit, med præg af forhenværende herskabstjener og specialist i frugtavl, og overbringer af havens produkter til køkkenet.

Peder hans store modsætning. Gammel, svajrygget og mager. Ludende skuldre og næsten vandret liggende hals. En gråhvid hest med fordums bølget manke. Hovedet indfaldent med halvblinde, rindende øjne og en konstant hængende mule! - Sådan så den Peder ud, der engang var comtessens yndling. Nu trippede den plænerne rundt, med slåmaskinen og Hartig efter sig. Det var nok ganske godt, han var både blind og døv den dag, hvor han under ledsagelse stolprede op i den køkkenhave, hvor han i velmagtsdage havde boltret sig i leg og svedt i selen. Det kneb ham at holde balancen på den nys opgravede jord omkring hullet inde i læbæltet. Var det duften af grøde, spirende vårgræs, der et øjeblik fik hans næsebor til at vibrere, eller en fremmed lugt - idet skytte Bloch løftede riflen!

Oppe over gartneriets fhv. stald og vognport på loftet hænger endnu Peders stavsele, lidt rusten i metallet og med små hårtjavser. Peder, den lille hvide islænder, nåede næsten de 35 somre.

Efterårets vigtigste arbejde var tilbagevendende klargøring af liljekonvaller til drivning.

I november-december fik vi assistance af 4 damer, der var blevet specialister i sorteringens vanskelige kunst. Konvallen er vel nok liljefamiliens topscorer, når den med sine duftende, snehvide klokker ringler sommeren ind under skovens lyse pastelgrønne skygger. Og i vore haver, sammen med primula (kaldet hanekam), og anemoner, søger at dominere de ukuelige, vinterspotte eranthis, der på dette tidspunkt så ganske afgjort har tabt "ansigt", men strutter af frugtsommelighed.

Damerne sorterede på akkord. 4 øre pr. knopsikker spire, som det var min opgave at garantere for, efter omhyggelig vurdering. De blev bundtet med 25 stk. plus et par i overtal, og sendt efter bestilling til drivning, formedelst 6,00 kr. pr. bundt.

I hver uge satte vi selv et hold til drivning, der for den tidligste drivnings vedkommende blev lagt i et 35 g° varmt bad og derefter anbragt i drivhus ved mindst 20 g° varme. 4-5 uger senere var de klar til salg.

De frasorterede "golde" unge spirer samledes i kasser til udplantning igen, hvor de efter 3 års forløb blev blomsterbærende til opgravning.

Alt dette til underretning for forståelsen af hvorfor konvaller er relativt kostbare før de frister i naturen. (Man har forlængst måtte opgive dyrkningen som urentabel.)

Vi såede, stak, prikede og pottede og udnyttede enhver kvadratmeter plads under glas, og planterne var næsten solgt på forhånd. De blev pakket i store brede vidjekurve (belgiske kurve kaldet) stablet op i pyramideform under svært gråt papir og beskyttet, efter DSB's reglement, med 4 solide pilgrene i op til 1,80 m i højden.

Undertiden måtte havekusken Andreas afsted til godsbanen hver dag i ugen, med det ladvognen kunne rumme (7-8 kurve pr. læs).

Noget nemmere var det med småplanter til viderekultur, der i æsker send-

tes pr. post. Jeg glemmer aldrig den jul, hvor chefen stak mig en 100-krone-seddel, en måneds løn omtrent, fordi der var blevet et overskud på nogle tusind kr., som han blev belønnet for.

Selvfølge tjente vi stadig herskabet med dekoration på borgen, og grøntsager bragt hver dag til køkkenet.

Grevindens ønske om selv at skære blomster om sommeren, blev allernådigst tilladt efter klostergartnerens anvisning.

Det var en glæde at gå grevinden til hånd, som regel var den "heldige" en kvindelig elev der daglig sørgede for friske vaser og vandning af potteplanterne. Iført listesko og med en speciel langtudet vandkande. Så vidt mulig medbringende et opslidt viskestykke - hvis uheldet skulle være ude.

Når førnævnte elev vendte tilbage fra sin morgengerning på borgen, var det meget vigtigt at vedkommende huskede "ønskeseddelen" fra husjomfruen i køkkenet. Ellers skulle den fungerende "urtemand" (en af havearbejderne), spille tid på at hente den. Alt efter årstiden varierede ønskerne, der selvfølgelig var mangfoldige, og ikke altid til at efterkomme.

Som f.eks. i den mest frodige periode: Persille, dild, kartofler, salat, melon, agurk, tomat, artiskokker (4 stk. hvis de var tjenlige), peberrod, gulerødder, jordbær og stikkelsbær og et par nektariner eller ferskner og endelig druer så snart de var tjenlige.

En meget betroet opgave, der på et tidspunkt kom til at "knirke" lidt. Distancen fra opsamlingsstederne i gartneriet og køkkenhavens 13 tdr. land, til det klosterlige køkken, var faktisk lang og foregik på trillebør. Derfor kunne der forekomme ubetydelig "svind" men da det blev for udpræget, især i frugt- og drueperioden, blev der påbudt bogføring af ud- og indgåede varer. Modtagelsen indenfor køkkenets sikre mure kvitteret behørig af husjomfruen.

Om vinteren var der et lille problem med at transportere større planter frostfrit over på klosteret uden en større indpakning. Dette havde den altmulige tømrermester Carl Christensen klaret med fabrikation af en stor kisteligende trækasse med låg, der foredes med aviser før planterne blev lagt ned.

Jeg har sommetider tænkt over, hvem der glædede sig mest, når der blev indbudt til fest i de grevelige gemakker. Herskabet og gæsterne - eller os i gartneriet!

Vi fik besked i god tid og som regel frie hænder til dekorationer i salene. Det helt festlige var middagsbordet i den store spisesal, med sølvjardineren, på størrelse med et babybadekar, anbragt midtbords. Som et overflødheds-horn af blomster, under lysekronens blændende krystaller.

For hver bordende en 9-armet kandelaber i forsiret sølv. Så gjaldt det om at arrangere ranker, blomster og egnede blade i sirlige mønstre mellem skylleskåle og glas, antikt porcelæn, service i drevet sølv på kniplede dækservietter. Altsammen på baggrund af den sortlakerede bordplade.

Det var kun få gange om året vi fik lov at vise vores "kunst". Til jagtmiddagene og den årlige "træskomiddag" hvor de højest stående funktionærer og

forpagtere var selvskrevne, faktisk den der prioriteredes så højt, at selve klostergartneren skulle forestå borddekoration.

Når den så var overstået, kunne det knibe morderligt, at få fjernet skønhedsfejlene før taffeldækkeren stillede op og gjorde opmærksom på "svinemiklernes" nusseri og at det var på tide de slap ud!"

Vi kiggede på uret, i håb om der var tid til det fornødne og så var det ellers med at få bordkortene på plads igen. Fiske det grønne drys fra dekorationen op af glassene, saltkar og skylleskåle. Eventuelle minirester af blomster og blade "forsvinder" i helheden med små taktiske pust - meget diskret, for taffeldækkeren ser virkelig truende ud, alt medens han småbrummende retter stolene snorlige ind lige som tallerknerne. Jeg har en mistanke om, at han i sådanne øjeblikke mindes sin forlængst velkjente korporaltid "ret ind, brystet frem, skuldrene tilbage".

Liberiklædte tjenere og serveringsdamer kommer ind og repeterer deres roller.

Aksel har allerede været nede i ankomsthallen og betjent gæsterne med overtøjet, de "gamle" hilser hjertelig genkendende på ham, uden hensyn til etiketten, for Aksel er næsten ved at være en del af familien.

Aksel - uforlignelige, uundværlige faktotum. Grevindens mand, hushovmester, brændefordeler, bonespecialist, opvarter, ceremonimester og fjerkræpasser - for at nævne hans alsidige kunnen.

Dertil var han grevers og grevinders fortrolige i mange forhold. Noget der fortæller om hans adfærd og menneskelige karakter.

Som nygift blev Aksel tilbudt en af klosterets bedste funktionærboliger, det nordre tårnhus. Et tilbud han forstod betydningen af, og levede op til resten af livet.

Nu står han hjemmevant i den skræddersyede uniform ved fløjddørene ud til galleriet på andet stokværk, med fødderne i Vibe Hastrups "titstrålende" sorte sko, parat til at slå fløjddørene op på vid gab til klokkeslet for middagsgæsterne.

Vi bakker ud i anretterværelset, hvor det dufter appetitligt. Her bugner bordene med fyldte fade og flasker. Varmeskabet er fyldt til bristepunktet.

Kommunikationen med køkkenregionen dernede foregår gennem skakten, hvor den gamle træelevator i sindig pendulfart betjenes med snoretræk.

Lydhøre dvæler vi nogle øjeblikke til den muntre kakofoni fra spisesalens glade pladssøgende gæster - i forventning om, at der måske skulle være en eller anden der bemærkede resultatet af vores blomstrende anstrengelser.

Klapjagt

Elever der for første gang oplevede en klapjagts sidste fase, gjorde store øjne, når den halmforede vogn skumplede ind i klostergården med lasten af blødende kroppe, der ind under aften arrangeredes smukt på række og geled på stenbroen. Et par eksperter af skyttens betroede, sorterede efter arter og køn. Overvejende fasaner og harer, et par bukke eller måske en grævling, og en i

døden lattermild mikkelt ræv. En skovskade og et par solsorter, som en fejltagelse - formodentlig.

Det emmer af blodstænkte pelse, hår og fjer fra de hundreder af snart stivnede kroppe, og efterhånden dukker der flere skikkelser frem i det tiltagende mørke.

”Overlevende” mennesker, hunde og jægere samles om de ”heldige ofre” (i forhold til de døende derude), og nu stiller op til ære og respekt for ”jagtstandens udødelighed” eller hvad ved jeg!

Hist og her blaftrer nogle lygter, og et par stafetter bærer fakler ude på fløjen. Det store øjeblik er inde hvor skytte Bloch træder frem med hornet, og samtlige fjerprydede hatte og baretter stryges som på kommando. Bloch synker sit mundvand og slår hælene sammen, og suger indad, stryger grannåle og sved af skægget - slænger trompeten for munden og blæser det hele en forrygende skinger fanfare - sejrens triumf - som fra hedenold.

De fleste af jægerne var højtstående stamgæster, der ofte besøgte gartneriet.

Under en jagt, hvor skytterne var placeret langs drivhusarealet, hørte jeg pludselig den kendte lyd af splintret glas, og årsagen var en nedskudt fasan, der landede mellem potteplanterne.

Klostergartner Chr. A. Thomsen binder Cypridierne op og datomærker dem. I baggrunden Erik Hansen, der startede som elev og senere arbejdede i gartneriet. Foto: 1950.

I allerbedste hensigt, men en smule ærgerlig, bar jeg kokken ud til den formodede skyldige, for at gøre opmærksom på 2 smadrede ruder og diverse potteplanter.

Vedkommende stod på toppen af kompostbunken, i defensiv anspændt position med afsikret gevær, som han nær havde tabt af forbløffelse over min pågænhed, med en dinglende fasankok i løftet arm.

Jeg fik en virkelig karsk og venlig modtagelse (mit indre registrerede billedet af Klods Hans med kragen i focus) af hans kongelige Højhed Prins Axel. Det var nemlig ham, og han var anerkendt som fremragende skytte. "Hvor i alverden har De fået den fra?" spurgte han forundret, idet han tjattede til kræet og med et kraftudtryk af folkelig herkomst erkendte sin glæde over eget pletskud. Jeg svarede prompte og understregede tabet af drivhusruderne og planterne, der lod til at more prinsen overmåde.

Der var også legendariske grevinde Sophie Bernstorff fra Gyldensteen. En af jagtgudinde Artemis mest benådede. Berømt for mindst 9 pletskud ud af 10 mulige.

Hun havde i den grad klapperens gunst, at de så snedigt som muligt, drev fasanhanerne mod det sted i såten, hvor grevinden stod. Når det lykkedes råbte de unge i spontan begejstring "Hane Sophie, Hane Sophie!".

Der resulterede i, grevinden blev endnu mere populær under navnet Hanesophie, som den æresbevisning det var.

Apropo jagt. En del år senere havde jeg en ret personlig oplevelse, som grev Sophus morede sig mere over end jeg.

Når gæsteværelserne, i forbindelse med de store klapjagter, blev benyttet, måtte vores morgengerning med vandkanden udsættes til samtlige overnattende jagtgæster var dragen af gårde.

Ifølge almen dannelse og stedets love bankede man altid behersket og afventende på døren før man åbnede, og vovede sig ind. Selv om aldrig det var så indlysende, der ikke kunne være nogen til stede.

Således ankom jeg en "jagtformiddag" til det "blå værelse", klosterets fornemmeste. I tillid til Ellen Sophies forsikring om at grevinde Brockenhuus-Schack var taget med jagtselskabet, åbnede jeg hurtigt døren efter de traditionelle "dørslag".

Og der - i den rummelige, silkebetrukne seng, figurerede grevens kødelige kusine af Barritskov. Iført sart rosa negligé - i færd med en lille fin serveret morgenkomplet. Og her stod nu jeg ret med viskestykket i den ene hånd og vandkanden i den anden. Lamslået og beundrende, med forsøg på en grimasse der ku' passe, dybt grublende over, i hvilken rækkefølge jeg burde servere "undskyld og godmorgen".

Det viste sig ganske overflødigt, for næppe havde de uarticulerede lyde passeret mine tørre læber før grevinden sendte mig et forstående, strålende smil, idet jeg var ved at retirere; "Kom De bare ind gartner, og vand Deres begonia, den er virkelig smuk".

Med forhøjet blodtryk og gele i knæene sjattede jeg lidt mere ved siden af urtepotten end ellers, men undgik ikke fristelsen til at fordybe mig i øjnene bag det smil der fulgte mig, idet jeg gik baglæns ud.

Da vi samme dags aften pyntede til middagen, og greven delte bordkortene rundt, fortalte jeg om mit uheld og undskyldte. ”Ha, ha”, lo greven. ”Det skal De ikke være ked af’. Min kusine har fortalt mig om Deres entré. Hun morede sig kosteligt”. Efter denne lille episode omtalte greven altid grevinden som ”min veninde”. Foreslog flere gange at jeg skulle kigge ind på Barritskov, han var sikker på, jeg var velkommen, når min vej faldt der forbi. Mit hjem lå i nærheden, og der kom jeg et par gange om året.

Som elev i Barrit kom vi efter halm og roer på Barritskov og da drømte jeg lidt om, måske engang at kunne opnå den nydelige herskabsgartner Hansens stilling dersteds. Det var i årene 1930-33!

Når nøden er størst!

En grå og kølig formiddag først i maj ankom grevinderne Fanny Danne-skjold-Samsøe og Vibeke Castell zu Castell i gartneriet. ”Vi har hørt, at det kniber med mandskab” smilede grevinde Fanny. ”Det er derfor vi meget gerne vil give en hånd med, vi er parat til at hjælpe med hvad som helst, De sætter os til!”

Sikken problematisk overraskelse. Nok var jeg sat til at lede og opdrage unge mennesker i Herrens tugt og formaning, også af såkaldt høj herkomst, men her kom stedets højadelige damer, sågar dronningens første hofdame og bød sig til. Endda med bastant ønske om noget så snavset som manuel gartnerisk syssel.

Mine alvorlige forsøg på at klarlægge dette prellede af som vand på gåsen - med uimodståelige viljelysende smil.

Hvad i alverden skulle jeg finde på, der var de damer værdigt og overkommeligt. Tænke - tænke - til endelig lynet slog ned, og oplyste en række mistbænkevinduer med ficus planter i småpotter, næsten tilgroet med ukrudt. Med stor og ærlig beklagelse viste jeg damerne vores forsømmelse og foreslog det måske var noget, selv om man måtte ned på knæene. Forslaget blev anerkendt, og jeg fandt sække til at ligge på. Handsker? Nej tak, det gik nok foruden, og jeg listede undrende min vej. Lidt over kl. 12 var grevinderne gået hjem til middag, efter et par timers kamp med det grønne.

Ved halvto-tiden var grevinde Fanny igen på knæene, og fik selvfølgelig hjælp hver gang et vindue skulle flyttes.

Da det blev fyraften, underrettede jeg grevinden om det var på tide at holde op, efter fagforeningens regulativ!

”Jamen dog - kan jeg ikke få lov at luge vinduet her færdigt, der er kun til et kvarters tid - De skal ikke vente på mig”. ”Jamen der skal også lægges en dækkelem over vinduet” bemærkede jeg. ”Den ligger jo der, så det kan jeg sagtens

klare - tak skal De ha". Sikkert første og sidste gang at Gisselfeld Klosters grevinde gjorde mandsarbejde og trodsede overarbejdsforbudet!

Hygge i krigstiden

Når jeg nu tænker på hvor lidt vi, indenfor klosterets område, mærkede til krigen, dukker Jeppe Åkjærs strofer, under første verdenskrig, op på ny "Du Puslingeland som hygger dig i smug, mens Verden brænder om din Vugge".

De aktive i modstandsbevægelsen var som sådanne anonyme, så deres indsats blev først bekendt efter års forløb.

Lidt illegal omdeling af foldere, maskinskrevet og duplikeret i dølgsmål, var en selvfølge, når der en aften lå et lille bundt på dørmåtten.

Hos fiskemesteren

Hos familien Marie og Josef Bech plus deres 3 piger, kom jeg som en af deres ganske få venner.

Ganske unge og nygifte kom de hertil fra Bøhmen i 1930. Bech som teoretisk og praktisk uddannet fiskemester, uden mindste kendskab til Danmark og sproget, så kommunikationen tjekkisk-dansk måtte i begyndelsen foregå oversat til tysk.

Oprindeligt var Bechs efternavn Peack, men da det i dansk udtale lød beklagelig odiet, foreslog godsforvalter Christov navneforandringen til Bech, også for eventuelle børns skyld.

Det var familien Bech der i et lokalt lotteri kort efter krigen vandt hovedgevinsten, den solide populære Ford V8. Bech anede ikke hvad han skulle med den, da hans gerning væsentlig foregik "til søs", og var indenfor rækkevidde af knallerten. Han havde ej heller plads eller kørekort, så skrædderen i Nielstrup hentede den splinternye Ford 8 for 15 stk. ligeså nye 500 kr. sedler. "Røverkøb" mumlede de, der kom bagefter.

Bech var et lyst hoved. Talte og skrev udmærket dansk. I dobbelt forstand et lyst hoved. Han satte alt ind på at blive dansk. Lærte sprogets mange underfundigheder, talte det med sin egen hyggelige accent og skrev så rent som de færreste danskere. Udadvendt og åben, trods vi godt kunne lide at drille ham med bestillingen som "fiskeoppasser" og hans åbenlyse selvstændighed til at kunne gå hjemme ved Maria og nusse med hende, høns, får og bier og haven. Vi var alle overbevist om, at samtlige Gisselfelds karper, suder og gedder, for ikke at tale om de små muræner i Søtorup muntrede sig overmåde, uden den nidkære fangers nærværelse.

Bechs bedste og sundeste "bierhverv" var fremstilling af honning, der kom os lidt (ganske lidt) til gode, men mere til morskab. Vi stablede den op på disken i gartneriets ekspedition i ½-kg dåser med avlerens adresse og garanti for ægte "klosterhonning".

Når nu særlig interesserede snusede og læste på dåserne, gjorde jeg det endnu mere tillokkende, med at fortælle, der kunne være en ekstra aromatisk

bismag af røgede ål, idet producenten, som skrevet stod, var fiskemester, og at hans professionelle igangværende røgeovn var placeret overfor bistaderne!

Når en kunde efter denne oplysning, lidt bestemt satte dåsen fra sig, skyndte jeg mig omgående at tilføje det var sagt i bedste hensigt, i tro på de fleste holdt meget af røgede ål, og det således blev et spørgsmål om smag! Jeg tror nok, de fleste gik på spøgen, men der var nogle få der blev så sure, at de til trøst købte en blomstrende surkløver eller pestilensurt!

Bechs årlige dilemma i efteråret foregik når søerne var tømt, og i ”pytterne” baskede de fede karper hjælpeløst, til mandskabet i fladbundede både, fiske dem op med lange ketchere. En vogn med store vandtønder holdt klar, og det ene læs efter det andet blev kørt ned og læsset af i ”overlevelseshassiner”, hvor karperne havde det selskabeligt som sild i tønne. Indtil hr. Sørensen fra Flensborg hentede dem til distribution i Tyskland. Et halvt års tid efter var vandstanden igen normal og de gamle gedder, der havde skjult sig i mudderet, kunne fortsætte jagten på ny udsat yngel til næste sæson om 3 år.

Sådan gik hyggen videre

Et af de små lyspunkter om aftenen under krigen, var den ugentlige sammenkomst af 35 sangglade sjæle, der bag Grøndalsskolens begsorte gardiner lukkede op for de indre sluser. Organist Stages blandede kor med vicedirigent musiklærer J. Hansen fra seminariet som hjælper.

Som aftenadspredelse kom også tilbudet overraskende fra min chef, om undervisning for gartnerelver på Teknisk Skole i Haslev, 3 gange ugentlig.

En halv snes trætte gutter, delvis vore egne elever, skulle holdes i ånde kl. 19-21 pr. november-marts.

For ca. 4 kr. i timen, det blev næsten det samme på 4 uger som min faste månedsløn. Det kan nok være mindreværdskomplekserne blegnede for en stund, og mine gamle lærebøger blev støvet af. Blomsterdyrkning, gødningslære, plantesygdomme og planteskoledrift opfrisket og ”synkroniseret” med den smule erfaring og fantasi min løbebane indtil da havde velsignet mig med i frekventerede halve snes år.

En mindre krævende opgave som fjerde mand til en ugentlig bridge var hyggelig. Hos gamle fhv. forpagter af Rønnede Kro, Harald Nielsen, sammen med sønnen Frislund, Dyndgården, og datteren Ida, der passede huset for sin far. Jeg måtte erklære min gode vilje, men uden mindste kendskab til det ædle spil. Inden længe kunne jeg bruges som solid makker og lærte fidusen med tilberedning af en god æggesnaps vi indtog efter aftenkaffen. En rigtig karotgul æggeblomme, grundigt omrørt i nogle minutter med sukker, og så et mål brændevin rørt oveni - nydes behersket og køligt.

Før min tid på Gisselfeld, blev der indgået et væddemål blandt de mange elever. En af dem påtog sig at kravle de 5 km til Haslev. En femkrone (den kunne blå papirlas) blev sat på højkant, før starten en sommeraften efter spisetid. Et betydeligt opløb hyldede ham spontant, da han lidt før midnat nåede

bygrænsen. Af de knæbeskyttende sække var kun laser tilbage. Femmeren vel fortjent.

Fortælleren af sidste episode og antagelig Danmarksmester i landevejskravl, var en rigtig hed sommerdag blevet udvalgt til at hente en ispind i den nærliggende isbod, til hver af de 7 "udtørrede" kammerater.

Ret så ubelejligt dukkede klostergartneren op, så elev Jørgensen fik travlt med at skjule sig mellem frugttræerne, men forgæves. Chefen råbte ham an, så gode råd var ubetalelige, det ville være en katastrofe at møde ham midt i arbejdstiden på dette sted, især med is i nærverne.

Som pænt klædte dengang gik Jørgensen også i plusfour, hvor der var oceaner af plads i det skjulte, og på et øjeblik var isen lempet under livremmen, inden chefen kom på nært hold. Nu skete det meget sjældent forekommende, at han var umådelig venlig og snaksom - ja ligefrem begyndte at demonstrere faglige gøremål indenfor frugtavl - nu de havde mødt hinanden i plantagen. Denne halve times lektion omtalte Jørgensen som uforglemmelig raffineret taktik eller Nemesis. Isen vendte tilbage til flydende tilstand i plusfour og skoene.

Det var forresten også Jørgensen der ikke kunne klatre højt nok op i det 100 årige valnøddetræ i køkkenhaven, men højt nok alligevel, da han styrtede en 5-6 m ned, et hårsbred fra den robuste jernradrenser.

Det dristigste væddemål jeg har hørt om, drejede sig om at kunne køre rundt med tom trillebør en arbejdsdag, 9 timer, med sædvanlige spisepauser og middagshvile. Efter sigende vandt han uden forhindringer, den unge optimist. Måske også med en god samvittighed i behold, eller dele den eventuelle dårlige samvittighed med ledelsen - d.v.s. undergartneren!

Til dennes undskyldning kan tjene, at der dengang var forholdsvis mange ansatte på det relativt lille område og enkelte dage set gennem fingre med den forsvarlige udnyttelse af tiden.

Man forbavses over at Gisselfeld Have omkring århundredeskiftet beskæftigede omkring 40 mennesker. Dagløn 1 kr. (Kvinder om sommeren 75 ører). Reduceret til under det halve i 1940. Samtlige lønninger ca. en halv snes tusind kr. årligt.

Men man må huske, det meste var "håndarbejde", og køkkenhaven med frugttræer, pergolaen, (173 m lang med 276 pære- og æbletræer i 50 sorter og alt andet inden for frugtbærende buske og urter, ialt 13 tdr.) Dertil frugtplantagen ved Edelesminde omkring arkitekt Nyrups "luxusfjerkrævilla", der blev passet eksemplarisk ligesom de øvrige 60-70 tdr. landpark.

Vinterdage var der meget arbejde med maling af havemøbler og mistbænkevinduer, måttebinding og kurvefletning af selvskåret pil, hyggelig indendøre ved stor brændeovn. Man puslede med afpudsning af samtlige køkkenurter. Rodfrugterne indslået i sand i urtekælder, med snesevis af kålhoveder hængende i snore parvis oven over.

Nu er køkkenhave med det næsten helårligt blomstrende staudparti og udsigtshøjen med perspektiv over markerne og Søtorup Sø daværende herskabs yndlingssted - en saga blot.

Tilbage som midtpunkt strækker en krumbøjet knortet gravensten sin filtrede krone mod firmanentet, og strør om sig i efteråret med rødkindede delikate frugter, til glæde for den altid værende fauna. Den fauna der pusles og værnes om mellem det stedsegrønne og juletræerne, der dominerer og kæmper om kap med brændenælder og andet uvækst for tilværelsen. Og se så til skytten og hans kumpaner, der fristende rumsterer rundt med hvedekorn i den ene hånd og skyderen med sigtekorn i den anden!

Dresserer dværghøns til at dressere fasanekyllinger i volierer. Fasanekyllinger der hellere vil sidde nede om natten, lærer hurtigt at kopiere dværgene, der altid søger op på hjald om natten.

Af livsvigtig betydning for fasanerne og vel næsten også for skytten (godset), var at fasanerne i modsat fald kunne gå i den gale hals!

Der skulle jo gerne blive mange at klappe a', når klapjagten går ind og normansgranerne står dødsmærkede med kulørte plastiketiketter, alt efter kvalitet og eksportørers bestemmelse.

Nok så givtig var tonsvis af frugt der blev nusset med, sorteret og lagt på køl. I mange år ordnet af Børge Mørkeberg Poulsen, tredje generation af trofaste mænd der tjente Gisselfeld.

Hans største ansvar var at få de bedste af anden sorterings æbler ligelig fordelt mellem folkene, så ingen blev forfordelt ved juletildelingen af den obligate kasse æbler, og fra gartneriet en af mig valgt lille julebegonia!

Højtideligheden ved Hans Excellence lensgreve Aage Danneskjold-Samsøes bisættelse

Greven havde juleaftensdag bedt gartner Wedege om at gå med ud i gravlunden for at udpege stedet for sin grav. Næste dag ankom ambulance fra Rigshospitalet - med 3 timers forsinkelse (den var defekt!) for at hente greven, der var blevet meget syg.

Tredje juledag foretog dr. Huusfeldt operationen som greven ikke kunne klare.

Den 20. december var greven kommet hjem fra en længere undersøgelse i København. Grevinden var lamslået over hans udseende. En dødsmerket mand der siden efteråret havde haft en stålsat karakter til at skjule lidelserne for selv sine nærmeste.

Riddersalen blev pyntet med grønne planter og flag, som et rigtig kapel og stilladser til 4 store sølvlysestager, der flankerede den Dannebrogsgdækkede kiste. Dagligstuerne ovenpå ligeså smykket, idet grevinden sagde, at det var den sidste højtidelighed i denne slægts historie.

Grevinden og hendes bror kommandør Evers har givet mig instrukser som deltager, når kisten bæres ned i gravlunden. 6 hold med 8 i hvert.

2 mænd skal bære bukke til kisten, at stå på når holdene skifter, en vel næsten halv km's vandring ad grandækkede havegange.

Højtideligheden begyndte kl. 13 med salmesang og orgelspil. Grevens gamle huslærer holdt en gribende tale før kammersanger Byrding sang "Den store Mester kommer" inden kisten blev båret ned ad stentrapperne, gennem klostergården og lysthaven. Vel op mod 100 mennesker fulgte.

Umiddelbart før man nåede gravlunden stod næsten 90-årige forpagter Nielsen ret som i gardertiden med stram honnør, medens følget defilerede forbi.

Pastor Munch talte meget personligt og smukt, da kisten var båret ud i graven og læste brevet fra greven som en sidste hilsen.

En snes mænd var beskæftiget dagen før med at grave, så kisten som nævnt, kunne bæres ind, og dertil hugget 30 læs gran til kvas til gangene, og klar til at dække graven, så det er i orden til det nye år ruller ind over landet. Utallige kranser var signerede med bånd fra adel og kongehus. De mange lokale kranser måtte Haslev levere, vi havde ikke tid. Der skulle også pyntes op i spisestuen, hvor der var 80 til frokost før bisættelsen, og dertil herskabets eget nytårsbord kl. 18,30. Sammen med år 1945 var en historisk epoke forbi.

Nye tider

Hidtil var stillingen som Gisselfeld Klosters overdirektør gået i arv i direkte linie fra fader til søn, men da lensgrev Aage Danneskiold-Samsø ikke efterlod sig mandlige arvinger, blev det aktuelt at finde den i slægten nærmest berettiget.

En kendsgerning var, at grevinden og komtesen måtte vige Gisselfeld til fordel for den kommende overdirektør. De trak sig tilbage til deres private residens Brattingsborg på Samsø.

Rygter gik og kom, svirrede i måneder, indtil der fra pålidelig kilde sprang en oplysning om, at den nærmeste arveberettigede befandt sig i Californien. Endda med familie og hesteopdræt, midt i en subtropisk plantage af druer, citroner og appelsiner.

Det var en mand, der som ganske ung havde forladt Danmark, uden særlige aktiver, udover en beskeden kuffert, et velklingende adelsnavn og eventyrlyst.

Spørgsmålet var, om han ville bytte paradiset i Pasadena med Gisselfeld, og i så fald, hvordan han ville blive som regent.

Grevinde Fanny trøstede os med, at greve Sophus var en absolut dygtig og rar mand - så vidt hun vidste.

Det nye herskabs ankomst

Det er tidligt på dagen d. 22. januar 1947. Samtlige flagstænger på og omkring Gisselfeld Kloster, også klostergartnerens grønmalede, praler med større eller mindre Dannebrogslag, der slet ikke formår at vaje i den frostklare stille luft, til ære for det nye herskab, hvis ankomst forventedes ved 16-tiden.

Mange ugers spekulationer og travlhed er gået forud for dagen. Enhver finder sig som medskyldig, hvis ikke alt findes i sirligste orden, og forhåbentlig falder i herskabets smag. Om få timer må man som debutanter på scenen være afslappet i fineste puds, neje og bukke, selv om man kun er statist i bageste række.

Gartneriet oppede sig. Masser af blomster og mandshøje grønne planter blev anbragt oppe og nede hvor de bedst kom i fucus. De unge mennesker sprang omkap med sveden. De skulle være færdige til middag.

Vi lå faktisk i pendulfart mellem gartneriet og gemakkerne med den ene "kiste" efter den anden, proppet med planter.

I køkkenet kommanderer husjomfruen på sin hyggelige dialekt, men det forstås. Alt er skrubbet og rensat. Kobbertøjet pudset og en kedel småsnurrer for mindste blus.

Herskabets eneste ønske er forbløffende enkelt, en kande te.

Oldfruen kolliderer med godsforvalteren mellem kælder og tredje stokværk og de er enige om at intet er blevet forsømt, og at enhver har gjort sit.

Tårnuret har just registreret kl. 15 med 3 slag, da en taxa besindigt ruller

Gissselfeld Kloster 1958. Dr. Ingrid, kronprinsesse Margrethe, overdirektør greve Sophus Danneskjold-Samsø og Kong Frederik IX.

over vindebroen og ind i porten, hvor godsforvalteren åbner døren ind til hallen, så snart herskabet forlader bilen. Den bidende frostvind får grevinden til at skutte sig i pelsen, og 10-årige Valdemar ser ud som den gør, der er rystende ligeglad, men parat til at spørge, om ikke snart de skal hjem til Pasadena.

Greven smiler venligt udadvendt, let rørt over gensynet med slægtens gamle borg, som han aldrig havde drømt om skulle blive ham "til låns". Tebordet ventede.

Hvad der kommer let!

I varmhusafdelingens vandbassiner har der periodevis været mange små eller større fisk. Især populær blev en 4-5 kg vægtig karpe, der lod sig klø på ryggen, medens den gabte højt for at blive stoppet med godbidder, som brød eller regnorme.

Faldt de velmenende bidder ikke i Gavflabs smag kom de retur som propfen af en luftbøsse.

Om det var i en glædesrus han sprang over bassinkanten og led en kvalfuld død i varmerørskanalen - eller nogen "skubbede på" blev aldrig opklaret, men længe blev han savnet, især børnene spurgte, til den selskabelige efterkommer af Peder Oxes karper, der var indført for mere end 400 år siden.

Til min store forundring opdagede jeg en dag, at der på bunden af nævnte bassiner lå en del mønter. En, to og femører, nogle ti og femogtyveører.

Der kom flere, ja endda kroner og en seddel, der godt nok var af gammel tysk herkomst.

En tilfældig gæst fortalte mig, at vi nok havde fået en ønskebrønd, som f.eks. Trevifontænen i Rom. På det tidspunkt anede jeg intet om en sådan, men blev så godt underrettet, at jeg kunne forklare, man blot skulle kaste mønten over skulderen i vandet og ønske, så ville ønsket blive opfyldt.

Et ønske garanterede jeg for at blive opfyldt, og det var der virkelig garanti for - ønsket om aldrig mere at se det ofrede pengestykke.

Og dog - tro mig om ikke der kom skarnsfolk, der forsøgte at fiske på omkring den meters dybde der var, trods opslag om at pengene gik til velgørende formål.

Det mest energiske forsøg foregik en lørdag ved middagstid, hvor fyrbøder Poul Andersen var alene i gartneriet.

Lokket hid af lidt usædvanlig støj og råb gik han ind i varmhuset, og der rundt om bassinet flokkedes en 7-8 muntre karle, medens de opmuntrede og gav gode råd til en kammerat der var valgt ud til det fugtige job, stående i vand til knæene i gymnastiksko, men i stand til med næverne at skovle mønter sammen, som de andre puttede i lommerne.

Fyrbøderen betragtede det besynderlige sceneri en kort tid, bed tænderne sammen og gjorde så opmærksom på sin nærværelse med at bede dem slippe ud - ellers skulle han nok hente forstærkning! Efter nogle minutters betænkning kommanderedes den fiskeglade ungersvend op af baljen, og i erindring om P. Andersens trussel og barske udseende listede de småvrøvlende ud af døren.

Nu havde Poul Andersens kone den lille iskiosk på hjørnet af Nielstrupvejen, og der satte fyrene kursen.

Ganske stille fulgte Andersen efter - uset -, idet han gættede på de våde penge nok skulle gøres til is.

Og ganske rigtigt, fru Andersen så pludselig situationen for sig, da hendes mand arriverede.

Inden han fik taget affære nikkede en af gutterne og råbte genkendende "hov, hov! Der har vi jo ham bokseren, vil du ha' en is?"

I et andet tilfælde var tyvene brudt gennem glasset og haft tid til at sidde i haven og sortere de små kobbermønter fra, der lå pænt i en tomatkasse - uden navns nævnelse i parken.

Der blev gerne en pæn lille sum alligevel, som jeg delte på bedste vis til de forskellige velgørneheds formål før jul.

Mange år senere, da det af økonomiske grunde blev vedtaget at spare klostergartneren, fik jeg besked på at erstatte efter bedste evne med assistance af skovfoged Jørgensen til større gøremål i parken. Skovfogederne stod også for reduktion. De dengang 6 ansatte er nu reduceret til 2.

Nye bøger - udgivet i 1993

Thorkild Høy og Jørgen Dahl: Danmarks søer, Vestsjællands Amt

Strandbergs Forlag. 184 sider. Kr. 368,00.

En meget smuk bog med 52 farvebilleder samt kort. Det er en anderledes måde at fortælle om lokaliteten på, men meget interessant. For historisk interesserede skal det oplyses, at forfatterne er henholdsvis landinspektør og statsbiologi.

Jørgen Mikkelsen: Korn, købmænd og kreditter

Om kornhandel og kornpriser i Sydvestsjælland ca. 1740-1807. Fortid og nutid oktober 1993. Side 179-213. Foruden en meget fin indføring i tidens handelsmønster, omtales købmændene Peder Nold, Skælskør, Jonas Lund, Slagelse og Marcus Lauritzen, Korsør.

Ebbe Nyborg og Verner Thomsen: Fra Paris til Sneslev

Nationalmuseets Arbejdsmark 1993. Side 164-181.

Artiklen omtaler det unikke krucifiks fra Midtsjælland, men det er nok så meget en prægtig gennemgang af de ældste danske krucifikser og helgenbilleder i hele landet, men Sorø Amt er hyppigt nævnt.

Jette Kjærulff Hellesen og Ole Tuxen: Til kamp for hyttens børn

Kvindeligt Arbejderforbund Korsør-Skælskørafdelingens 75 års jubilæum. 46 sider.

Kvindeligt Arbejderforbund i Korsør blev dannet i 1918, og i 1972 blev denne afdeling lagt sammen med afdelingen i Skælskør, som var oprettet i 1938. Bogen fortæller om forholdene efter forbundets oprettelse og om de personer, der har ledet forbundet. Bogen giver et værdifuldt billede af tiden.

Erik Nielsen: Skolegang i Haslev kommuneskole 1922-1927

Årsskrift 1993. Haslevs Seminariums elevforening. Side 39-45.

Fhv. viceskoleinspektør Erik Nielsen giver i sin skildring af barndommens skole et godt tidsbillede.

Steen Andressen m.fl.: Jul i Skælskør kommune 1993

6. årgang. 56 sider.

Som tidligere årgange rummer Jul i Skælskør mange værdifulde historier om enkeltlokaliteter som f.eks. Dagny Nielsen om Glænø Skole, Finn Petersen om Eskildstrup Havn og Hans Pedersen om Tystofte teglværk.

Helge Christiansen: Lokalhistorier

4. samling. 28 sider. 20 kr.

Helge Christiansen, Bildsø har til denne udgave samlet historier og møller, både bygningerne og fagets udøvere. Der er mange billeder af ældre dato, samt et ikke ubetydeligt persongalleri.

Helge Torm: Christian Hviid Bredahl og Damgården i Borød

86 sider.

Bogen er udgivet af Kirsten og Vagn Wager. Museumsinspektør Helge Torm har skrevet en meget udførlig biografi om forfatteren og gårdejereren Chr. Hviid Bredahl. Bogen fortæller om hans liv, og er ikke en analyse af hans lidet læste forfatterskab. Selvom ingen læser Bredahls historier, kan man glæde sig over at læse om ham.

Nytårsgave til Borups venner 1994

28 sider. Redigeret af Preben V. Andersen.

Dette hæfte fra Fuglebjerregnen har to historier, museumsinspektør Svend Nielsen om hegn og skel og godsejer Rolf de Neergaards om hvad skete i tiden efter Borups forsvinden. Det er herligt at selskabet denne gang fortæller historier om lokaliteten, og ikke plejer dyrkelsen af den person, som blev opmærksom på området.

Slagelse Politikreds

32 sider.

I anledning af den nye politikårds indvielse udsendte lokalnævnet et hæfte, der på mange måder fortæller om politiets arbejde før og nu. Hæftet er mere end ren politihistorie, det er bl.a. historien om Herman Christensen, den sidste skarpretter i Danmark, som Kr. Møbius skriver om.

Møllebygninger i Danmark. Redegørelse og status 1993

820 sider. Udgivet af Skov- og Naturstyrelsen. 300,00 kr.

Publikationen omtaler 17 møller i det gamle amt.

Christian Nielsen. Lærer fra landet

84 sider.

Erindringsserien Folk fortæller nr. 30. Udgivet af Foreningen Danmark Folkemindesamling. Bogen har underteksten: Barn på Agersø i tyverne, uddannelse i trediverne og en ung lærers tilværelse i fyrerne.

Ole G. Nielsen: Mindesmærker

28 sider.

Udgivet af Lokalhistorisk Arkiv i Hashøj kommune. I anledning af arkivets 10 års jubilæum udgav man en publikation med historierne om de 47 mindesmærker, som ses i Hashøj kommune.

Henning Nielsen: Smedegades arkæologi

Slagelse amatørarkæologforening "Slaglosia" Årsskrift 1992/93 s. 4-12.

I artiklen redegør museumsinspektør Henning Nielsen for resultatet af de udgrav, der blev foretaget i Smedegade i sommeren 1992.

Helge Christiansen: Valdbygården

Tidsskrift for Dansk Slægtsgårdsforening nr. 302, februar-marts 1993.

Hermod Nielsen: Højremejeriet i Gudum

Tidsskrift for Dansk Slægtsgårdsforening nr. 302, februar-marts 1993.

Ole G. Nielsen: Knurvangård

Tidsskrift for Dansk Slægtsgårdsforening nr. 303, april-maj 1993.

Ole G. Nielsen: Mølletoftegård

Tidsskrift for Dansk Slægtsgårdsforening nr. 303, april-maj 1993.

Årsberetning til Årbogen for Historisk Samfund for Sorø Amt.

I 1993 blev generalforsamlingen henlagt til Broby Gamle Skole, hvor vi nu har vort sekretariat og arkiv hos kasserer Jørgen From Andersen. Generalforsamlingen valgte Erling Petersen, Fuglebjerg til dirigent. Formanden aflagde beretning og kasserer R. Henneke fremlagde det reviderede regnskab (er trykt her i årbogen). Såvel beretning som regnskab godkendtes af generalforsamlingen.

Til bestyrelsen blev valgt 3 nye medlemmer: Museumsinspektør Kirsten Henriksen, Ringsted Museum, revisor Lars Rynord, Slagelse og teknisk assistent Kurt Rehder, Korsør. De afgående bestyrelsesmedlemmer var: Kasserer R. Henneke, Slagelse, læge Henrik Poulsen, Boeslunde og museumsinspektør Henning Nielsen, Korsør.

Formanden takkede de afgående medlemmer for det arbejde de havde udført i bestyrelsen og bød de nye velkommen til arbejdet.

Efter generalforsamlingen blev forårsmødet afholdt. I år holdt forskningsmedarbejder ved udviklingscentret for folkeoplysning og voksenundervisning Margaretha Balle-Petersen, København et meget interessant og tankevækkende foredrag over emnet "Da vækkelserne slog landsbyfællesskabet i stykker".

Forårsturen gik til det nystartede Middelaldercentret, Sundby L, Nykøbing F, da vi var begunstigede med et rigtig dejligt forsommervejr, var det en spændende oplevelse at gå rundt et par timer og se på de mange arbejdende middelalderværksteder.

Højdepunktet var dog at se den store krigsmaskine, bliden blive affyret præcis kl. 12,00.

Eftermiddagen blev brugt til at besøge i Maribo Domkirke og klosteruin, vi hørte Birgittinerordenen og klosterets interessante historie.

Derefter gik turen til Lolland-Falsters Stiftsmuseum. Museet havde særudstilling i anledning af 100 året for de første polske roearbejderes ankomst til Lolland-Falster.

Museumsinspektør Henning Nielsen fortalte levende om de vanskelige opgaver, og ikke særlige spændende boligforhold m.m., de polske roearbejdere blev budt.

Vi nåede også et besøg i Engestofte kirke, hvor Henning Nielsen igen fortalte, dels om kirkens historie, og dels om det berømte Maria-alter. En dejlig tur med en pæn tilslutning.

Efterårsturen gik til Boeslunde Mindepark, kirke og Espe gods. Vor tidligere formand Johs. Lyshjelm fortalte den store forsamling på 125 medlemmer Mindelundens historie, der fortaber sig helt tilbage i oldtiden. Det er også fra området vi har de store guldfund - og stadig har.

Finn Petersen fortalte kirkens historie og herefter blev eftermiddagskaffen indtaget i kirkeladen.

På Espe gods blev vi budt velkommen af Adam greve Moltke-Huitfeldt, der fortalte træk fra slægtens og godsets historie. Vi hørte også om hvordan godset idag drives som et fuldt moderne landbrug med en stor maskinpark og alle tekniske hjælpemidler.

Godset har været i slægtens eje siden 1810.

Også på denne tur kunne vi nyde et pragtfuldt sensommervejr under rundvisningen i parken og landbrugsbygningerne.

Arbejdet i bestyrelsen har i det forgangne år været koncentreret og flytning af sekretariat og arkiv, medlemskartotek på EDB m.m. Her har vor kasserer Jørgen From Andersen trukket ”det store læs”, idet han alene har indkørt medlemmerne på EDB, til glæde for såvel bestyrelse som medlemmer.

Turudvalget, med Finn Petersen som formand, har fået megen anderkendelse, såvel for de tilrettelagte ture som den nye indbydelsesform.

Selvom redaktionsudvalgets store arbejde med de indkomne erindringer mere hører til næste års beretning, kan jeg ikke undlade at berøre det her, da vi i nærværende årbog ser resultatet.

Der indkom ialt 22 erindringer med meget forskelligt stof, hvorfor det har været både et spændende, interessant og vanskeligt arbejde at vælge de erindringer der skulle præmieres.

Langt den største arbejdsindsats er udført af redaktionsudvalgets formand Ole G. Nielsen.

Men der skal her lyde en tak til alle bestyrelsesmedlemmer, alle har udført de opgaver de har påtaget sig. Også en tak til vor revision Bent Heegaard Petersen og Lars Hansen for ekstra arbejde i forbindelse med kassererskiftet. Og ikke mindst en tak til vor trofaste medlemskare for opbakning og tilslutning til vore engagementer.

Preben V. Andersen

Driftsregnskab fra 1/10 1992 til 30/9 1993:

	Indtægt	Udgift
Kassebeholdning:		
1) Overført fra 1/10 1992	29.937,54	
Kontingenter for 621 medlemmer	55.890,00	
Salg af kort og ældre årbøger	1623,75	
Tilskud fra stat, amt og kommuner	15.400,00	
Tilskud fra pengeinstitutter	700,00	
Renteindtægter	1664,32	
Diverse indtægter	812,75	
Årbogen 1992		42.791,25
Porto og gebyrer		11.288,00
Administration		9863,00
Møder og udflugter		2810,50
Kontingenter		2359,40
Diverse udgifter		1284,50
Kassebeholdning 30/9 1993.....	106.028,36	70.396,66
		35.631,70
Balance.....	106.028,36	106.028,36
Kassebeholdning 1/10 93:		
Bankbog i Den Danske Bank, konto nr. 4827-902047	21.910,39	
Bankbog i Den Danske Bank, konto nr. 4831-652675	10.714,51	
Check fra Skælskør Bank	905,07	
Giro, kontonr. 300-8290	2083,59	
Kontantbeholdning	18,14	
	35.631,70	

STATUS PR. 30/9 1993:

Beholdning af årbøger	8.000,00
Beholdning af Bugges kort	2000,00
Indestående på bankbøger	35.631,70
	45.631,70

Slagelse, d. 14.12.93

R. Henneke.

Udgifter og indtægter er konfereret med kassebogen. Der er ikke noget at bemærke. Vi har afstemt indestående på giro og bankbøger. Beholdningen var til stede.

7. april 1994.

sign. *Lars Hansen*sign. *Bent Heegaard Petersen.*

FØLGENDE HAR GIVET TILSKUD i regnskabsåret 1992/93:

Kulturministeriet	Slagelse kommune
Vestsjællands Amtskommune	Sorø kommune
Hashøj kommune	Holsteinborg Sparekasse
Haslev kommune	Stillinge Sparekasse
Korsør kommune	
Skælskør kommune	

Nye medlemmer pr. 29/7 1994:

1. Andersen, Niels, Sønderupvej 11, 4242 Boeslunde.
2. Andersen, Lilly, Lindeallé 33, 4220 Korsør.
3. Balle-Petersen, Poul og Margaretha, Sølvgade 30,3., 1307 København K.
4. Bech, August, Valbygård Godskontor, 4200 Slagelse.
5. Bendtsen, Yrsa, Overdrevsvej 12, Sørbymagle, 4200 Slagelse.
6. Buchholz, Ea og Erling, Tegtoften 63, 4220 Korsør.
7. Dyhrs Skole, Frederiksgade 10, 4200 Slagelse.
8. Egerup, Vita, Ove Gjeddesgade 6, 8200 Århus N.
9. Frederiksen, Holger, Vallensved Bygade 8, 4700 Næstved.
10. Henriksen, Eva Krieger, Acacievej 8, 4180 Sorø.
11. Jensen, Emil, Lysholm Allé 47, 4690 Haslev.
12. Jensen, Gudrun, Slotsalléen 3A, 4200 Slagelse.
13. Jensen, Lene, Næblerødvej 18, Næblerød, 4250 Fuglebjerg.
14. Jørgensen, Gustav, Bøstrupvej 61 B, Sørbymagle, 4200 Slagelse.
15. Kinnerup, Henry, Jungsovej 20, 4174 Jystrup Midtsjælland.
16. Kristensen, Lena, Akademigrunden 10, 4180 Sorø.
17. Larsen, Käthe, Ved Lunden 2, 4220 Korsør.
18. Larsen, Kirsten, Skovvænget 2, Bisserup, 4243 Rude.
19. Larsen, Frede, Tjørnevej 5, 4293 Dianalund.
20. Madsen, Edith Ørbech, Baggade 39, 4220 Korsør.
21. Nørrevangsskolen, Rosenkildevej 88, 4200 Slagelse.
22. Petrowsky, Joy, Nygade 40, 4220 Korsør.
23. Thers, Lasse, Slagelse Landevej 22, 4200 Slagelse.
24. Vestergaard, Winnie, Langdalen 2, 4690 Haslev.

Ældre årbøger

Følgende årbøger kan købes hos kassereren, Jørgen From Andersen, Suserupvej 55, Broby, 4180 Sorø, tlf. 53 64 83 62, giro nr. 3 00 82 90:

Bind	Årgang	Bind	Årgang	Bind	Årgang
2	1913	54	1967	67	1980
3	1914	55	1968	68	1981
10	1922	56	1969	69	1982
14	1926	57	1970	70	1983
16	1928	58	1971	71	1984
17	1929	59	1972	72	1985
20	1932	60	1973	73	1986
21	1933	61	1974	74	1987
35	1947	62	1975	75	1988
48	1961	63	1976	76	1989
49	1962	64	1977	77	1990
50	1963	65	1978	78	1991
53	1966	66	1979	79	1992

Pris: bd. 2 til og med bd. 65: 15 kr. pr. bind til medlemmer og 25 kr. til ikke medlemmer.

Bd. 66 til og med bd. 73: 25 kr. til medlemmer og 40 kr. til ikke medlemmer.

Bind 74 til og med bind 79 40 kr. til medlemmer og 50 kr. til ikke medlemmer.

Tilbud til medlemmerne:

De årbøger, der endnu er på lager fra årene 1912-1978, ialt 25 bind, sælges samlet for 350 kr.

Desuden har vi Johs. C. Jessen: Alsted og Ringsted Herreders Skolehistorie fra 1945, pris 20 kr., og følgende hefter af »Amtsudgaven af Danmarks Riges Breve: Præstø og Sorø Amter«:

2³, omfatter årene 1291—1305

2⁴, omfatter årene 1306—1316

2⁵, omfatter årene 1317—1322

3¹, omfatter årene 1323—1332.

Hefterne koster 15 kr. pr. stk.

Endvidere Det Kgl. Landhusholdnings Selskabs Beskrivelse af Sorø Amt 1840 ved sognepræst V. Duus, Vemmelev 50 kr.

Desuden har vi Th. Bugges kort over Antvorskov Rytterdistrikt 1771. Kortet måler ca. 60 × 70 cm. og er gengivet i firefarvet tryk. Kortet koster 35 kr.

Et særtryk af Bo Fritzboegers artikel om Bugges kort i årbogen for 1991 koster 30 kr.

Love for Historisk Samfund for Sorø Amt

- § 1. Samfundets formål er at vække og styrke den historiske sans og uddybe forståelsen af fortidens minder i den store befolkning inden for amtets grænser.
- § 2. Formålet søges nået ved at afholde offentlige møder med historiske foredrag rundt om i amtet og ved at udgive en årbog — og om muligt mindre skrifter —, der indeholder skildringer vedrørende amtet og dets historie i jævn og letlæselig form. Årbogen tilsendes medlemmerne.
- § 3. Medlem af samfundet kan enhver blive ved at indmelde sig hos et af bestyrelsens medlemmer. Medlemsbidraget fastsættes af generalforsamlingen.
- § 4. Samfundet ledes af en bestyrelse på mindst 7 og højst 11 medlemmer. De vælges på generalforsamlingen ved almindelig stemmeflerhed for 2 år ad gangen, således at der årlig afgår skiftevis mindst 3 og 4 og højst 5 og 6. Bestyrelsen vælger af sin midte formand, næstformand, sekretær og kasserer.
- § 5. Årbogen udsendes samtidig med opkrævningen af medlemsbidraget. Dens udgivelse varetages af et redaktionsudvalg bestående af en redaktør og 2 medlemmer, alle valgt af bestyrelsen.
- § 6. Regnskabsåret går fra 1/10—30/9. Regnskabet revideres af 2 revisorer, der vælges samtidig med bestyrelsen.
- § 7. Generalforsamlingen holdes om muligt i forbindelse med et foredragsmøde. Den sammenkaldes med mindst 8 dages varsel. Afgørelser på generalforsamlingen træffes ved almindelig stemmeflerhed. Ændringer i lovene skal dog for at være gyldige vedtages med mindst 2/3 af de afgivne stemmer. Den ordinære generalforsamling må ikke holdes 2 år i træk på samme sted.
- § 8. Ekstraordinære generalforsamlinger kan afholdes, når bestyrelsen eller mindst 15 medlemmer ønsker det. I sidste tilfælde skal bestyrelsen indkalde den forlangte generalforsamling senest 3 uger efter begæringens modtagelse.
- § 9. Forslag til behandling på generalforsamlingen må i skriftlig form forelægges for bestyrelsen senest 3 dage før generalforsamlingens afholdelse.
- § 10. Hvis samfundet skulle opløses, skal dets ejendele overgå til offentligt arkiv eller samling, så vidt muligt inden for amtets grænser. Denne bestemmelse kan ikke senere forandres.

Lokalhistoriske arkiver i det gamle Sorø amt:

FUGLEBJERG EGNSHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Sandvedvej 22, 4250 Fuglebjerg.
Telefon: 53 75 60 28.
Åbent: Fredage 15-19 og efter aftale.
Leder: Holger Johansen, Langgade 22, Sandved, 4747 Sandved.
Område: Fuglebjerg kommune.

LOKALHISTORISK ARKIV FOR HASHØJ KOMMUNE:

Beliggenhed: Flakkebjerg skole, Hovedgaden 34, Flakkebjerg, 4200 Slagelse.
Telefon: 53 58 43 31.
Åbent: Mandage 18-19,30 og efter aftale.
Leder: Søren Grønnebech, Seerdrupvej 17, Fårdrup, 4200 Slagelse, tlf. 53 58 43 31.
Område: Hashøj kommune.

HASLEV LOKALHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Haslev Folkebibliotek, Jernbanegade 62, 4690 Haslev.
Telefon: 56 31 24 44.
Åbent: Mandage 14—17, 1. torsdag i hv. md. 16—19.
Leder: Lillian Hovman, Højbjergvej 24, 4250 Fuglebjerg.
Område: Haslev kommune.

HOLSTEINBORG GODS- OG EGNSHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Holsteinborg, 4243 Rude.
Telefon: 53 75 90 05.
Åbent: Efter aftale på hverdage.
Leder: Ulrich Holstein-Holsteinborg.
Område: De to Flakkebjerg herreder.

LOKALHISTORISK ARKIV FOR KORSØR OG OMEGN:

Beliggenhed: Søbatteriet 11, 4220 Korsør.
Telefon: 53 57 36 72.
Åbent: Mandag, tirsdag, onsdag 10—12, tirsdag, torsdag 14—18.
Leder: Kirsten Slot Larsen.
Område: Korsør kommune.

MIDTSJÆLLANDS LOKALHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Skolegade 9, 4100 4100 Ringsted.
Telefon: 53 61 68 59.
Åbent: Mandag—onsdag 9—11,30, torsdag 9—18, fredag lukket.
Leder: Niels Jørgen Hansen, Dronning Margrethesvej 33, 4100 4100 Ringsted.
Område: 4100 Ringsted kommune.

NÆSTVED BY- OG EGNSHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Amtsgården, Teatergade 16, 4700 Næstved.
Telefon: 53 73 65 07.
Åbent: Mandag—fredag 13—15.
Leder: Bjarne Birkebæk.
Område: I gl. Sorø amt: Herlufsholm, Fodby, Karrebæk, Vallensved, Hyllinge og Marvede sogne.

SKÆLSKØR EGNSHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Maglebyvej 13, 4230 Skælskør.
Telefon: 53 59 43 73.
Åbent: Skælskør biblioteks åbningstid.
Leder: Johs. Lyshjelm, Kærsxxxxx 11, 4230 Skælskør.
Område: 4230 Skælskør kommune.

SLAGELSE LOKALARKIV:

Beliggenhed: Centralbiblioteket, Stenstuegade 3, 4200 4200 Slagelse.
Telefon: 53 52 12 45.
Åbent: Tirsdag 16—19, onsdag 10—15, 1. lørdag i md. 10—13.

Leder: Gitte Strange Hansen, biblioteket.
Område: 4200 Slagelse kommune.

LOKALHISTORISK ARKIV FOR SORØ OG OMEGN:

Beliggenhed: Biblioteket, Storegade 7, 4180 Sorø.
Telefon: 53 63 14 11.
Åbent: Efter aftale.
Leder: Overbibliotekar Ellen Marie Lebahn, Klostervænget 8, 4100 4100 Ringsted.
Område: Sorø Kommune.

STENLILLE KOMMUNES LOKALHISTORISKE ARKIV:

Beliggenhed: Hovedgaden 66', 4295 Stenlille.
Telefon: 53 60 46 27.
Åbent: Hele året (undt. juli og august) 2. tirsdag i måneden kl. 19—21.
Leder: Lise Bruun, Vibevej 15, 4295 Stenlille.
Område: Stenlille kommune.

